

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**NİKOLAY ALEKSANDROVİÇ BASKAKOV'UN RUS
DİLBİLİMİNE KATKISI**

Anastasiya BAŞTUĞ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Zeynep BAĞLAN ÖZER

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
RUS DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

ŞUBAT 2025

**NIKOLAY ALEKSANDROVİÇ BASKAKOV'UN RUS DİLBİLİMİNE
KATKISI**

Anastasiya BAŞTUĞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RUS DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ŞUBAT 2025

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarımı kabullendiğimi beyan ederim.

Anastasiya BAŞTUĞ

21.02.2025

TEZ ONAY SAYFASI

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Programı ANILIM DALI öğrencisi tarafından hazırlanan ANILIM DALI başlıklı tez çalışması 2022 tarih ve 18.05.2022 tarihinde yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZİ olarak KABUL edilmiştir.

Doç. Dr. Victoria Bilge Yılmaz

ASBÜ

Başkan (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):

Kabul

Ret

Prof. Dr. Zeynep Başlan Özer

Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):

Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):

Prof. Dr. E. Zeynep Başlan Özer

Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):

Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):

NİKOLAY ALEKSANDROVİÇ BASKAKOV'UN RUS DİLBİLİMİNE KATKISI

Yüksek Lisans Tezi

Anastasıya BAŞTUĞ

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Şubat 2025

ÖZET

Bu tez çalışmasının temel amacı tarihin önemli Türkologlarından biri olan Nikolay Aleksandroviç Baskakov'un Sözlük Çalışmaları, İgor Destanı ve Rus Yazarların Türk Kökenli Soyadları eserleri bağlamında Rus Dilbilime katkılarını ortaya koymaktır. Bu kapsamda öncelikle Nikolay Aleksandroviç Baskakov'un hayatı, bilimsel yöntemi ve Türkoloji disiplinine yönelik bakış açısı belirlenmiştir. Daha sonra ise yukarıda ifade edilen eserler ayrıntılı olarak incelenerek Nikolay Aleksandroviç Baskakov'un Rus Dilbilimine katkısı ortaya koyulmuştur. Bu tez çalışması Nikolay Aleksandroviç Baskakov'un gerek Rus Dili gerekse Türk Dilbilimi açısından öne çıkan bir Türkolog olması göz önüne alındığında daha sonra gerçekleştirilecek araştırmalara kaynak oluşturması bakımından önem taşımaktadır.

Bilim Kodu : 31324

Anahtar Kelimeler : Rus Dili, Rus Dilbilimi, Türkoloji, Nikolay Aleksandroviç Baskakov, Türkolog

Sayfa Adedi : 85

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Zeynep BAĞLAN ÖZER

NIKOLAI ALEXANDROVICH BASKAKOV'S CONTRIBUTION TO RUSSIAN
LINGUISTICS

M. Sc. Thesis

Anastasiya BASTUG

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF GRADUATE PROGRAMS

February 2025

ABSTRACT

The main purpose of this thesis is to reveal the contributions of Nikolai Alexandrovich Baskakov, one of the important Turkologists of history, to Russian Linguistics in the context of his works titled Dictionary Studies, The Tale of Igor and Surnames of Turkish Origin of Russian Authors. In this context, first of all, Nikolai Alexandrovich Baskakov's life, scientific method and perspective on the discipline of Turkology were determined. Then, the works mentioned above were examined in detail and Nikolai Alexandrovich Baskakov's contribution to Russian Linguistics was revealed. Considering that Nikolai Alexandrovich Baskakov was a prominent Turkologist in terms of both Russian Language and Turkish Linguistics, this thesis is important in terms of creating a source for future research.

Science Code : 31324

Key Words : Russian Language, Russian Linguistics, Turkology,
Nikolay Aleksandrovich Baskakov, Turkologist.

Page Number : 85

Supervisor : Prof. Dr. Zeynep BAĞLAN ÖZER

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının gerçekleőmesinde katkıları ve teővikleriyle emeği geçen danıőman hocam Prof. Dr. Zeynep BAğLAN ÖZER'e teşekkür ederim. Ayrıca çalıőmam boyunca bana her türlü destekte bulunan değerli eőim ve kızıma da minnettarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
1. GİRİŞ	1
2. NİKOLAY ALEKSANDROVİÇ BASKAKOV ‘UN HAYATI, BİLİMSEL YÖNTEMİ VE TÜRKOLOJİ’YE BAKIŞ AÇISI.....	7
2.1. Nikolay Aleksandroviç Baskakov ‘un Hayatı	7
2.2. Nikolay Aleksandroviç Baskakov’un Bilimsel Yöntemi	16
2.3. N. A. Baskakov’un Türkoloji Disiplinine İlişkin Görüşleri	21
3. NİKOLAY ALEKSANDROVİÇ BASKAKOV’UN ESERLERİNİN RUS DİLBİLİMİNE KATKISI	35
3.1. N. A. Baskakov’un Sözlük Çalışmaları ve M. Fasmer’in “Rus Dilinin Etimolojik Sözlüğü” Üzerine İncelemeleri	35
3.2. N. A. Baskakov’un “İgor Destanı”nda Tespit Ettiği Türk Kökenli Kelimeler	43
4. RUS YAZARLARIN TÜRK KÖKENLİ SOYADLARI	55
4.1. Anna Ahmatova.....	56
4.2. Mihail Bulgakov.....	57
4.3. İvan Bunin	58
4.4. Nikolay Gogol	62
4.5. Nikolay Karamzin	67
4.6. Mihail Saltıkov-Şçedrin	69
5. SONUÇ	75
KAYNAKÇA.....	81

1. GİRİŞ

Dilbilim, dillerin yapısını, kökenlerini ve tarihî gelişim süreçlerini inceleyen disiplinler arası bir bilim dalıdır. Rus dilbilimi, özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda, Slav dillerinin yanı sıra Ural-Altay dilleri üzerine yapılan karşılaştırmalı çalışmalarla büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Bu süreçte, Türk dilleri ve onların Rus dili ile olan etkileşimlerini inceleyen birçok dilbilimci önemli katkılarda bulunmuştur. Bu isimler arasında en dikkat çekenlerden biri, ünlü Rus Türkolog ve dilbilimci Nikolay Aleksandroviç Baskakov (1905-1996) olmuştur.

N. A. Baskakov, Sovyet türkolojisinin oluşum dönemine, yani 1920'lerin sonu - 1930'ların başlarına denk gelen bir nesile aittir. Bu dönem, Sovyet türkolojisinin hedef ve görevlerinin belirlenmeye başlandığı, Ekim devriminden önceki çalışmalarla kıyaslandığında çok farklı bir yapıya sahipti. 20. yüzyılın başlarına kadar birçok Türk dili yeterince araştırılmamıştır ve sözlüklerde veya dil bilgisi kitaplarında yer almamıştır. Türk dillerinin bilimsel olarak incelenmesi ve yazılı kaynaklara geçirilmesi, bu dillerin öğretilmesi ve derinlemesine araştırılması için hayati öneme sahipti. 1930'lu yıllarda Türk halklarının kültürel ve eğitimsel gelişimi hız kazanmıştır. Ancak, bundan önce dillerinin bilimsel olarak incelenmesi ve akademik bir temele oturtulması gerekiyordu. Ö dönemin türkologları için en önemli görevlerden biri, bu dillerin sistemli bir şekilde incelenmesi ve öğretilmesini sağlamaktı. N.A. Baskakov, özellikle az bilinen veya hiç araştırılmamış Türk dilleri üzerine sözlükler ve dil bilgisi çalışmaları yaparak bu alana önemli katkılarda bulunmuştur.

Baskakov sözlük çalışmalarında, sadece kelimelerin anlamlarını değil, aynı zamanda kelimelerin etimolojik kökenlerini, tarihsel gelişimlerini ve diğer dillerle olan ilişkilerini de göz önünde bulundurmıştır. Türk dillerinin farklı lehçelerini ve ağızlarını dikkate alarak, bu dillerin etkileşimleri ve ortak özelliklerine dair önemli bulgular sunmuştur. Bu nedenle, onun sözlükleri hem teorik ve karşılaştırmalı dilbilim, hem de uygulamalı türkoloji açısından büyük bir öneme sahiptir.

Nikolay Baskakov, özellikle küçük topluluklar tarafından konuşulan Türk dillerine özel önem vermiştir. Örneğin, Çuvaşça, Hakasça, Tuva dili ve diğer Sibirya Türk dillerinin sözlüklerini hazırlayarak, bu dillerin söz varlığını kayıt altına almış ve dilbilim dünyasına sunmuştur. Ayrıca Baskakov'un hazırladığı Uygurca, Altayca, Hakasça ve Nogayca sözlüklerinde dillerin kısa dilbilgisi açıklamaları da

bulunmaktadır. Bu dillerin birçoğu için yeni sözlüklerin hazırlanması oldukça zor olduğu için, Baskakov'un sözlükleri hâlâ benzersiz kaynaklar olarak kabul edilmektedir.

N. A. Baskakov, Türk dillerinin sınıflandırılması, tarihî gelişimi, fonetik ve morfolojik yapıları üzerine yaptığı kapsamlı araştırmalarla tanınmaktadır. Onun çalışmaları, yalnızca Türk dilleriyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda Rus dilbilimi, karşılaştırmalı dilbilim ve tipoloji çalışmaları açısından da önemli teorik çerçeveler sunmuştur. Özellikle Rusçanın gelişim sürecinde Türk dillerinin etkisini ele alan çalışmaları, dil teması (language contact) bağlamında önemli bir referans noktası hâline gelmiştir.

Baskakov, aynı anda birçok Türk diliyle ilgilenmiş ve bu dillerin birbirleriyle olan genetik akrabalık derecelerini araştırmıştır. 1952 yılında, Türk dillerine dair yeni bir sınıflandırma geliştirmiştir. Önceki sınıflandırmalar sadece birkaç dilbilimsel özelliğe dayanırken, N.A. Baskakov'un geliştirdiği Türk dilleri taksonomik sistemi (dilleri kökenlerine ve yapılarına göre sınıflandırma), bu dilleri sadece yüzeysel benzerliklere göre değil, gramer yapıları, kelime dağarcıkları ve tarihî gelişimleri temelinde bir bütün olarak değerlendirmeye çalışmıştır. Bu sınıflandırma, dünya çapında Türkologlar tarafından tanınan ve kullanılan “Türk Dillerinin İncelenmesine Giriş” adlı önemli bir ders kitabının temelini oluşturmuştur. N. A. Baskakov’un yapmış olduğu bu çalışmaları, eski ve modern Türk dillerinin ayrı ayrı sınıflandırılması, diyalektlerin dil grupları içindeki rolü gibi konular üzerine yeni tartışmalara yol açmıştır.

Nikolay Aleksandroviç Baskakov’un 20. yüzyılda Türkoloji, Doğu Kültürü ve Oryantalizm alanlarında yaptığı çalışmalar çağdaşlarına göre öne çıkmasına sebep olmuştur. Ancak buna rağmen Baskakov’un Rus Dilbilimine katkıları ulusal literatürümüzde yeterli düzeyde açıklanamamıştır. Bu eksiklikten hareket eden bu tez çalışmasında Nikolay Aleksandroviç Baskakov’un Rus Dilbilimine yapmış olduğu katkılar; Sözlük Çalışmaları ve M. Fasmer’in “Rus Dilinin Etimolojik Sözlüğü” çalışması, İgor Destanı ve Doğu Avrupa’nın Türkleri ve Rus Yazarların Türk Kökenli Soyadları eserleri bağlamında ortaya koyulmaktadır.

Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Nikolay Aleksandroviç Baskakov’un hayatı, Türkoloji disiplinine yönelme nedenleri, bilimsel

yöntem anlayışı ve Türkoloji disiplinine bakış açısı köşe taşı gelişmeler ekseninde açıklanmaktadır. Zira eserlerinin Rus Dilbilimine katkısının ortaya konulması için, bu eserlerin arka planını oluşturan unsurların bilinmesi gerekmektedir. İkinci bölümde ise Nikolay Aleksandroviç Baskakov'un Sözlük Çalışmaları ve M. Fasmer'in "Rus Dilinin Etimolojik Sözlüğü" üzerine yaptığı çalışması ve İgor Destanı'nda tespit edilen türk kökenli kelimeler incelenmiştir.

Baskakov'un "İgor Destanında Türk Kökenli Kelimeler" adlı kitabı, 12. yüzyıl Eski Rus edebiyatının en önemli eserlerinden biri olan "İgor Destanı"nda yer alan Türk kökenli kelimeleri inceleyen bir araştırmadır. Kitap, özellikle Kıpçak, Oğuz ve diğer Türk halklarının Eski Rus kültürü üzerindeki dilsel etkilerini ele alır. Baskakov, bu destanın yalnızca bir edebi eser olmadığını, aynı zamanda Eski Rusya ile Kıpçaklar arasındaki tarihî ve kültürel etkileşimi gözler önüne seren bir belge niteliği taşıdığını savunmaktadır. Baskakov, destanda geçen Türk kökenli kelimeleri belirleyerek bunların etimolojik kökenlerini incelemiştir. Araştırmasına göre, "İgor Destanı"nda geçen Türk kökenli kelimelerin büyük bir kısmı özel adlar ve unvanlar ile ilgilidir. Bu da, Rus-Kıpçak ilişkilerinin özellikle siyasi ve askeri alanlarda yoğunlaştığını göstermektedir. Askerî terminoloji ve sosyal unvanların yanı sıra, coğrafi adlar, efsanevi karakterler ve günlük yaşam terimleri de Kıpçak dilinden Rusçaya geçen kelimeler arasında yer almaktadır. Ancak, bu kelimelerin sayısının Eski Rusçanın genel kelime dağarcığı içinde oldukça sınırlı olduğu ve yalnızca belirli temalar etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Baskakov'un bu analizi, "İgor Destanı"nın Türk-Rus etkileşiminin bir yansıması olduğunu ve Kıpçakların Eski Rus kültürüne hem dilsel hem de sosyal düzeyde önemli katkılarda bulunduğunu göstermektedir.

Son olarak, Rus yazarların Türk kökenli soyadları konusu ele alınacaktır. Rus kültüründe ve edebiyatında önemli bir yer tutan bazı yazarların soyadlarının Türk dillerine dayandığı bilinmektedir. Baskakov'un bu konudaki çalışmaları, dilbilimsel incelemelerin ötesine geçerek, tarihsel ve kültürel bağlamda da Türk-Rus etkileşimini ortaya koymaktadır. Soyadlarının kökenleri üzerine yaptığı araştırmalar, yalnızca dilbilimsel açıdan değil, aynı zamanda sosyokültürel ve tarihsel bağlamda da değerli bilgiler sunmaktadır.

Bu çalışmada kullanılan kaynaklar iki gruba ayrılabilir.

Birinci grup, N. A. Baskakov'un hayatı ve bilimsel faaliyetleri hakkında değerli bilgiler sağlayan makaleler, onun anısına düzenlenen bilimsel konferanslar ve sempozyumların materyallerini içermektedir. Bunların arasında A. Yuldaşev ve E. Tenişev'in 1970'de yayınlanan; "Nikolay Aleksandroviç Baskakov" adlı makale, E. Sevortyan'ın 1975'te N. A. Baskakov'un 70. yaşına ithaf edilen çalışma, N. Yüce'nin 1997 yılında yazmış olduğu "Prof. Dr. Nikolay Aleksandroviç Baskakov'un Hayatı Ve Türkoloji Bilimine Hizmetleri" adlı makale, A. Yuldaşev ve E. Deyenov'un "Büyük Türkolog Baskakov" (2004) adlı çalışma ve son olarak Baskakov'un hayatı ve akademik çalışmaları hakkında detaylı bilgi veren, E. Tenişev'in N. A. Baskakov'un 90. Yıldönümüne Özel yayımladığı makale yer alıyor.

İkinci grup ise doğrudan N. A. Baskakov'un bilimsel eserleri, makaleleri, incelemeleri ve bildirimlerinden oluşmaktadır. Bu kaynaklar, teorik dilbilgisi, betimleyici dilbilim, sözlükbilim ve karşılaştırmalı-tarihî dilbilim alanlarında yapılan çalışmaları incelemek için temel başvuru niteliğindedir.

Araştırmanın amacı, N. A. Baskakov'un faaliyetlerini sistematik ve kapsamlı bir şekilde analiz etmek, onun dilbilimsel mirasını incelemek ve Rus dilbilimi ile Türkolojiye katkılarını belirlemektir. Bu amaca yönelik olarak şu spesifik görevler belirlenmiştir:

1) N. A. Baskakov'un hayatına dair daha önce bilinmeyen kaynakları ortaya çıkarmak, işlemek ve bilimsel literatüre kazandırmak;

2) N. A. Baskakov'un faaliyetlerinin ana yönlerini belirlemek;

3) N. A. Baskakov'un dilbilimsel mirasını belirlemek ve sistematize etmek;

4) N. A. Baskakov'un dilbilgisine dair Türk dilbilimsel terminolojisini, fonetik yapı, sözcük türleri ve dilbilgisel kategoriler açısından, Türk dillerinin dilbilgileriyle karşılaştırmalı bir biçimde incelemek;

5) N. A. Baskakov'un yapmış olduğu üç çalışma analizi temelinde, dilbilimsel faaliyetini değerlendirmek ve onun Rus dilbilimi ve Türkolojiye olan genel katkılarını belirlemek.

Bu çalışma, N. A. Baskakov'un bilim dünyasındaki yerini netleştirmek hem de Türkoloji ve Rus dilbilim çalışmalarına katkılarını değerlendirmek açısından büyük öneme sahiptir. Bu tür bir akademik çalışma, dilbilimi ve Türkoloji alanındaki

araştırmaların gelişimine doğrudan katkı sağlayacaktır. Nikolay Aleksandroviç Baskakov'un kendinden önceki ve çağdaş olduğu meslektaşlarına göre dilbilimine farklı ve yenilikçi unsurlar ortaya koymasını bu çalışmanın önemini arttırmaktadır.

2. NİKOLAY ALEKSANDROVİÇ BASKAKOV ‘UN HAYATI, BİLİMSEL YÖNTEMİ VE TÜRKOLOJİ’YE BAKIŞ AÇISI

2.1. Nikolay Aleksandroviç Baskakov ‘un Hayatı

N. A. Baskakov, Sovyet tükolojisinin oluşum dönemine, yani 1920'lerin sonu - 1930'ların başlarına denk gelen bir nesile aittir. Bu dönem, Sovyet tükolojisinin hedef ve görevlerinin belirlenmeye başlandığı, Ekim devriminden önceki çalışmalarla kıyaslandığında çok farklı bir yapıya sahipti. N. A. Baskakov, bu yenilikçi doğu araştırmaları alanında, her dönemde öncü ve etkin bir katılımcı olarak yer almıştır. N. A. Baskakov, devrim sonrası Türk dilbiliminin canlı bir tarihini simgeler ve onun bilimsel çalışmalarından, Sovyet tükolojisinin gelişiminin temel aşamaları izlenebilir. Çünkü bu uzun yıllar boyunca Baskakov, her zaman tükoloji çalışmalarının merkezinde yer almış ve bu çalışmaların tüm sorulara yanıt vermeye çalışmıştır (Sevortyan, 1975: 118).

Sovyetler Birliği döneminde memur bir ailenin çocuğu olarak doğan ve yetişen Nikolay Aleksandroviç Baskakov 1905 yılında Vologoda’da dünyaya gelmiştir. Nikolay Aleksandroviç Baskakov’un ebeveynleri bölgesel idare meclisi üyeleriydi. İlginçtir ki böyle bir aile ortamına rağmen kendisi siyaset ve politikadan uzak kalarak akademik çalışmalarına yoğunluk vermiştir (Yüce, 1997: 71). Babası, Aleksandr Semyonoviç Baskakov, 19. yüzyılın başlarında St. Petersburg'dan Vologda'ya sürgün edilenlerin¹ soyundan geldiği biliniyor. Annesi, Aleksandra Mihaylovna (Klimova), bir memurun kızı, öğretmen ve Solviçegodsk'teki kiliselerden birinin koro yöneticisiydi (Tenişev, 1997: 5).

Baskakov soyadı, Türk kökenli bir soyaddır. V. Dal’e göre, "baskak" - Tatarlar arasında vergi toplamak ve hanın emirlerinin yerine getirilmesini denetlemekle görevli bir memurdur (Dal’, 1880-1882: 53). Bu, Türkçe fiil olan “bas”-“ ezmek, baskı yapmak” ve aynı zamanda “mühürlemek, mühür basmak” gibi sözcüklerden türetilmiştir. N. A. Baskakov, 1979'da yayımladığı “Türk kökenli Rus soyadları” kitabında, soyadının kökeni hakkında şunları yazmaktadır: "Baskakov soyadı, 13.

---

¹ 19. yüzyılın başlarında St. Petersburg’dan sürgünler, genellikle siyasi ve toplumsal nedenlerle gerçekleştirildi. Sürgün edilenlerin arasında dekabristler, liberaller ve devrimciler, bilim insanları ve entellektüeller, yazar ve gazeteciler yer almıştır. Sürgünlerin ana nedeni, hükümetin her türlü muhalefeti bastırma ve monarşiyi koruma amacıydı. Bu sürgünler, 1825'teki dekabrist isyanından sonra daha da arttı, çünkü hükümet monarşiye karşı olabilecek herhangi bir tehditten endişe etmeye başlamıştı.

yüzyılın ikinci yarısında Vladimir'de valilik yapan Tatar baskakı Amragan'dan (Amirhan)'dan gelmiştir". Bu soyadın Türk kökenli olduğu, hem kelimenin yapısından hem de arma üzerindeki sembollerden anlaşılmaktadır. Armanın ortasında kavisli bir kılıç bulunur, miğferin üzerinde ise kırmızı kavisli bir kılıç tutan bir Tatar figürü yer alır (Baskakov, 1979: 245). Baskakov soyadı en az 700 yıllık bir geçmişe sahiptir (Tenişev, 1997: 5-6).

1908 yılında babasının çalışma yerinin değişmesi sebebiyle Vologoda'nın eyaletlerinden biri olan Gryazovetsk'e taşınmıştır. 1915 yılında N. A. Baskakov lise öğrenimine başlamıştır. Türkoloji disiplinine ilişkin ilk izlenimleri ve gelişimleri lise yıllarına dayanmaktadır. Zira lise yıllarında babasının Türkiye'den gelen diplomat arkadaşı Türkiye'de görev yaptığı yıllara ilişkin izlenimlerini ve Cidde görevindeki tecrübelerini aktarırken Nikolay Aleksandroviç Baskakov'un Türkoloji ve oryantalizm konularına ilgisi belirlemiştir. Dolayısıyla lise yılları itibariyle bu iki alana ilişkin okumalar ve araştırmalara girişmiştir. Şüphesiz baba Baskakov'un diplomat arkadaşının izlenimlerini aktardığı yıllarda Türklerin yaşadığı topraklarda halihazırda Arap harflerinin kullanılması bir tesadüf olmamıştır. Bütün bunlar Nikolay Aleksandroviç Baskakov'un Türkoloji, doğu bilimi ve oryantalizm hususunda ilk kıvılcımlarına zemin hazırlamış ve eğitim hayatının temelini teşkil etmiştir. Baskakov lise yıllarında iki farklı okulda (Gryazovetsk Erkek Lisesi ve Gryazovetsk Musiki Okulu) daha öğrenimini sürdürmüştür (Yüce, 1997: 1).

1920'li yıllarda, Rus toplumun devrimci ayaklanmaları başlamıştır. Bu zorlu toplumsal ve devrimsel değişimler Baskakov'un hayatına da yansımıştır. 1919-1922 yılları arasında, N. A. Baskakov eski bir lisenin yerine kurulan yeni bir işçi okulunda eğitim görürken, aynı zamanda çeşitli işlerde çalışmıştır (Tenişev, 1997: 6-7). 1919 yılında yazıcı pozisyonunda Tüketiciler Cemiyetinde göreve başlamıştır. 1920 yılında ise Sağlık Bakanlığı'na geçmiştir. 1921 yılında aynı bakanlık kapsamında Gryazovetsk'te eski hastanelerin planlarını çıkararak destinatörlük (teknik çizimci) hizmetinde bulunmuştur (Yüce, 1997: 1). 1922 yılında liseden mezun olmuş ve Gryazovetsk Pedagoji Teknik Okulu'na girmiştir (Tenişev, 1997: 6-7).

1923 yılında N.A. Baskakov ve arkadaşı S. Smirnov, Doğu Bilimleri Enstitüsü'ne girmek için Moskova'ya gelmişler. Enstitüye başvururken, Yeni Bolşevik Partisi'ne (RKP(b)) katılan "kolektivist anarşistler" partisine sempati duyduklarını

belirtmişlerdir (Tenişev, 1997: 7). O dönemde Sovyetler Birliği'nde Bolşevik ideolojisine tam bağlılık büyük önem taşıyordu ve farklı siyasi görüşlere sahip kişiler genellikle eğitim kurumlarından dışlanıyordu. Bu nedenle, Baskakov ve Smirnov enstitüye kabul edilmemişler. Bunun üzerine, iki genç tereddüt etmeden ücretli "Söz Enstitüsü"ne giriş sınavına girmişler ve kabul edilmişler. Enstitünün öğrencilerin çoğu NEP döneminde² zenginleşen ailelerin (NEPmanların) çocuklarıydı. Ancak N. A. Baskakov, eğitim ücretini karşılayamadığı için Moskova'dan ayrılmak zorunda kalmış ve eğitimine devam edebilmek için tekrar Vologda'ya dönerek Pedagoji Teknik Okulu'nda okumaya devam etmiştir (Tenişev, 1997: 7).

1924 yılında N.A. Baskakov, parti üyesi olmayan (bağımsız) bir öğrenci olarak, Pedagoji Teknik Okulu'nda düzenlenen "Tanrı var mı ve din gerekli mi?" konulu bir münazaraya katılmaya davet edilir. Tartışmadaki rakibi, okulun komsomol (Sovyet gençlik örgütü) sekreteriydi ve Tanrı'nın var olmadığını ve dinin gereksiz olduğunu savunur. Baskakov ise Lev Tolstoy'un Tanrı'yı "iyilik", Şeytan'ı "kötülük" olarak gören fikirlerini benimseyerek, Tanrı'nın var olduğu ve dinin insanlar için gerekli olduğu ileri sürmüştür. Tartışmayı kazanan Baskakov'un görüşleri, toplantıya katılanlar tarafından coşkuyla desteklenmiştir. Ancak bu başarısı ona pahalıya mal olmuştur. Münazaradan kısa süre sonra, şehir meclisi binasının önüne Baskakov'u rahip kıyafeti içinde gösteren bir karikatür asılmıştır. Bu karikatürde Baskakov'un cübbesinden toprak sahipleri, burjuva sınıfı ve din adamları gibi "Sovyet karşıtı" figürlerin tutunduğu gösterilmiştir. Bunun ardından Baskakov, önce Gryazovetsk Pedagoji Teknik Okulu'ndan, sonra da Vologda'ya geçtiğinde oradaki okuldan da atılır (Tenişev, 1997: 7).

1924 yılına kadar Ukrayna'nın Çerkassi yakınlarındaki Sosnovka köyünde özel ders vererek çalışan N.A. Baskakov, sonbaharda Leningrad'a giderek doğu dilleri üzerine eğitim almak için Leningrad Devlet Üniversitesi Şarkiyat Fakültesine ve Yenikidze Yaşayan Doğu Dilleri Enstitüsüne başvurmuştur, ancak başarısız olmuştur. Sonunda, San-Gali adlı eğitim kurumuna kabul edilmiştir (Yüce, 1997: 2-3).

---

² NEP (НЭП – Новая экономическая политика, Yeni Ekonomi Politikası) dönemi, 1921-1928 yılları arasında Sovyetler Birliği'nde uygulanan, piyasa ekonomisi unsurlarını içeren geçici bir ekonomik politika dönemiydi.

San-Gali, Leningrad'da (şimdiki St. Petersburg) Petrovskiy Adası'nda bulunan ve iki yıllık öğretmen yetiştirme kurumu olan bir eğitim enstitüsüydü. Bu enstitü, adını, bulunduğu bölgeden alıyordu. San-Gali, aslında demir döküm ürünleri üreten bir Hollanda firmasının yerleşim alanının adıydı.

1924 yılında N. A. Baskakov müzik dersleri vermeye ve staj yapmaya başlamıştır. "Geptahor" adlı bale stüdyosunda akompanyatör, "Mayak" sinemasında ise piyanist-illüstratör olarak çalışmıştır. Bu durum, Baskakov'un öğrencilik yıllarında sanat yönünün de geliştiğini ortaya koymaktadır. 1925 sonbaharında, Rubinstein Kardeşler Müzik Teknik Okulu'na giriş sınavına girmiştir. Sınav komisyonunun başkanı besteci R. Glière idi ve Baskakov, profesör Weiss'in sınıfına kabul edilmiştir. Ancak yüksek öğrenim ücretleri nedeniyle eğitimine devam edememiştir. Bir süre, Devlet Müzik Bilimleri Enstitüsü'nde (GIMN) müzik-etnografi seminerlerine katılmış ve burada S.A. Tolstoy, P.G. Çesnokov ve V.V. Pashalov gibi hocalardan ders almıştır (Tenişev, 1997: 15).

Baskakov, 1925 yılında Moskova Devlet Üniversitesi'ne (o dönemde M.N. Pokrovskiy adını taşıyordu, günümüzde M.V. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi) Tarih ve Etnoloji Fakültesi'nin Etnografya Bölümüne kabul edilmiştir (Tenişev, 1997: 8). Bu yıllarda önemli şarkiyatçılardan, Türkoloji disiplinine ilişkin birikimlerinden yararlanarak Türkoloji disiplinde derinleşmeye başlamıştır (Yuldaşev ve Deyenov, 2004: 11). Onların arasında: A. N. Maksimov (Etnograf ve "Russkiye Vedomosti" gazetesinin editörü), P. F. Preobrajenskiy (Etnoloji teorisi uzmanı), V. K. Trutovskiy (Exlibris (kitap etiketleri), heraldik (arma bilimi) ve nümizmatik (madeni para bilimi) derslerin hocası), M. N. Peterson (Genel Dilbilim ders hocası), V. A. Gordlevskiy (Türk ve Tatar dilleri, folkloru ve edebiyatı ders hocası), N. K. Dmitriyev (Özbek dili ders hocası) ve V. V. Bartol'd (Orta Asya ve Yedisu (Semireçye) Türk tarihi ders hocası) yer almıştır. Herbirinin N. A. Baskakov'un bilimsel kariyerinde büyük etkisi olmuştur (Tenişev, 1997: 9).

Yukarıda zikredilen isimlerden özellikle Gordlevskiy ile Baskakov'un usta-çırak ilişkisi başlamıştır. Bu noktada Baskakov'un bugünlere ulaşmasında Gordlevskiy'nin tesirlerinin olduğu görülmektedir. Özellikle Türkoloji disiplinine ilişkin yetenek ve ilgisinin oluşup artmasında Gordlevskiy ile kurduğu akademik ilişkiler öncü olmuştur (Yuldaşev ve Deyenov, 2004: 11, 12). Birinci sınıfın ardından

1926 yılında, V. A. Gordlevskiy'nin tavsiyeleri üzerine fakülte dekanlığı N. A. Baskakov'u Karakalpak Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne saha çalışmasına göndermiştir. Bu seyahat, onun bilimsel ilgi alanlarını belirlemede etkili olmuştur. Bir yıl sonra Baskakov Türk Filoloji Bölümü tarafından yeni bir saha araştırmasına gönderilmiştir. Kazakistan, Kırgızistan ve Hiva Hanlığı'nın eski toprakları olan Harezmi bölgesine (Özbekistan) giderek Uygur, Kırgız ve Kazak dilleri ile Karakalpaklar ve Harezmlilerin etnografyası, dili ve folkloru üzerine veriler ve materyaller toplamıştır. Kariyerin başında elde ettiği zengin saha deneyimi, N.A. Baskakov'un akademik ilgi alanlarının gelişimine önemli katkılar sağlamıştır (Tenişev, 1997: 8).

1927 yılında öğrenim gördüğü fakültenin öğrenci temsilcisi görevinde bulunmuştur. Bu durum N. A. Baskakov'un yalnızca akademik faaliyetler ile ilgili olmadığını aynı zamanda sosyal ilişkilerinin de ön plana çıktığını göstermektedir. 1928 yılında Moskova Devlet Üniversitesi kapsamında bulunan arkeoloji müzesinde çalışmıştır. Bu kapsamda 1928'de Karakalpakstan'a gönderilerek Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan'ı ziyaret etmiş ve Uygur, Kırgız ve Kazak dilleri ve folkloru hakkında veriler ve materyaller toplamıştır. 1929 yılında Gordlevskiy'nin asistanlığında "Türk Kavimlerinin Tarihi, Arkeolojisi, Etnografyası, Dili, Folkloru ve Edebiyatı" konularında çalışmalar yapmıştır (Yüce, 1997: 3). 1930'da Baskakov Moskova Devlet Üniversitesi Türk Filoloji Bölümü tarafından staj için Karakalpak ÖSSC'nin Turtkul şehrine gönderilmiştir. Buradaki araştırma faaliyetleri 1932 yılında Turtkul'da yayınlanan "Karakalpak Dilinin Kısa Grameri"nde özetlenmiştir. Burada bulunduğu süreçte bölgesel halk eğitimi departmanında bilimsel araştırmacı olarak çalışmıştır. Aynı zamanda özerk cumhuriyetin Yeni Alfabe Komitesi'nin sorumlu sekreteri olarak görev yapmıştır. Bu dönemde SSCB'de birçok halkın yazı sisteminin Latin alfabesine geçirilmesi süreci başlamıştır³. Bu süreç, kültürel gelişim açısından

---

³ 1930'lu yıllarda Sovyetler Birliği'nde, Türk dillerinin yazı sistemlerinde kapsamlı bir Latin alfabesine geçiş süreci gerçekleştirilmiştir. Bu, Arap alfabesinden Latin alfabesine geçişi ifade ediyordu. Bu süreç, modernleşme ve komünist ideolojinin güçlendirilmesi amacıyla yürütülen geniş çaplı dil ve kültür politikalarının bir parçasıydı. Latin alfabesine geçiş, "yeni" bir Sovyet kimliği oluşturma, okuryazarlığı artırma ve farklı halklar arasındaki iletişimi kolaylaştırma amaçlanmıştır. Latin alfabesi, daha evrensel ve kullanışlı olduğu düşünülmüştür. Latinizasyon, Özbekçe, Kırgızca, Kazakça ve Orta Asya'daki diğer dilleri de kapsamıştır.

büyük önem taşıyan dil reformları çerçevesinde değerlendiriliyordu. Baskakov da bu dil reformuna aktif olarak katkıda bulunmuştur (Tenişev, 1997: 9).

1930-1931 yıllarında N.A. Baskakov, Karakalpak Bölge Tarih Müzesi ve çok disiplinli bir bilimsel araştırma enstitüsünün kurulmasına katkı sağlamıştır. Daha sonra, bu enstitüye asıl üye (hoca) olarak davet edilmiş ve Etnoloji-Dilbilim bölümünün başkanı olmuştur. 1931 sonbaharında Moskova'ya döndü ve Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'ne (KUTV) bağlı, Ulusal ve Sömürge Sorunlarını Araştırma Bilimsel Derneği'nin Dilbilim Komisyonu'nda ilmi araştırmacı olarak çalışmaya başlamıştır (Yüce, 1997: 7). Daha sonra KUTV'de doçent olmuştur (Tenişev, 1997: 9).

1932 yılında N.A. Baskakov, Merkezi Ulusal Araştırmalar Enstitüsü'ne sözleşmeli baş ilim uzmanı olarak davet edilmiş ve Kazak SSC'ye gönderilerek ulusal okullarda ana dil eğitimi üzerine araştırmalar yapmıştır (Tenişev, 1997: 9). 1934 yılında *RSFSC Yeni Alfabe Merkezi Komitesinde* (ІҚКHA) bilim üyeliği yapmıştır. Aynı yıl N.A. Baskakov, *Milliyetler Merkezi İلمي Araştırmalar Pedagoji Enstitüsü* tarafından tekrar Kazakistan ile Kırgızistan'a gönderilerek dil reformları ve ulusal okullarda ana dil eğitimi üzerine incelemeler yapmıştır (Yüce, 1997: 7). Aynı yıl, Gorno-Altay Özerk Bölgesi'ne de (o zamanki adıyla Oyrat Özerk Bölgesi) aynı amaçlarla gönderilmiştir. 1934'te RSFSC Yeni Alfabe Merkezi Komitesi kapatılınca, N.A. Baskakov, SSCB Merkez Yürütme Komitesi'ne bağlı Umum İttifak Merkezi Yeni Alfabe Komitesi'ne (БІҚКHA) geçiş yapmıştır. Buradan, N. A. Baskakov'u, Nogay edebi dilini yeni alfabe sistemine uyarlaması için Nogayların yaşadığı bölgelere (Astrahan, Dağıstan, Krasnodar, Kırım) göndermiştir (Tenişev, 1997: 10). Ardından Tiyatro Sanatları Devlet Enstitüsü'ne danışan olarak atanmıştır.

1936 yılında doçent ünvanı ile *Moskova Doğu Enstitüsü'nde* başlamıştır. Burada Uygur Dili Bölümünde akademik faaliyetlerini sürdürmüştür. Aynı zamanda Baskakov, Nogayca lehçeleri üzerine yapılan saha çalışmalarına katılmaya devam etmiştir. Nogay dili üzerine yaptığı araştırmalar Moskova'da yayınlanmıştır. 1937 yılında Umum İttifak Merkezi Yeni Alfabe Komitesi (БІҚКHA) kapatılmıştır ve Baskakov, SSCB Bilimler Akademisi Merkezi İcra Komitesi muhtevasında Dil ve El Yazmaları Enstitüsü'nde (daha sonraki adıyla Sovyetler Bilim Akademisi) göreve başlamıştır (Yüce, 1997: 8). 1930'lardan itibaren, Baskakov'un Karakalpakça,

Uygurca ve Nogayca üzerine bilimsel çalışmaları yayınlanmıştır. 1938 yılında, yayınladığı bilimsel eserler temel alınarak, tez savunmasına gerek kalmadan Filoloji Bilimleri dalında doktora unvanını almıştır. O dönemde, bu çok nadir görülen bir olaydı. Bu ayrıcalık yalnızca olağanüstü bilimsel başarılar gösteren ve yayınladığı çalışmalar bilim dünyasında büyük değer taşıyan kişilere tanırılmıştı (Tenişev, 1997: 10).

1939 yılında Kazan, Üfa ve Taşkent'e dil yapılanmasına ilişkin çalışmalarını yürütmek üzere gitmiştir (Yüce, 1997: 9). 1939 yılında II. Dünya Savaşı başlayınca, N.A. Baskakov gönüllülük esasıyla Kiev Halk ordusuna katılmıştır. Ancak kısa süre sonra, SSCB Bilimler Akademisi'nin kararıyla diğer akademisyenlerle birlikte geri çağırılmıştır ve Altaylılara (o zamanki adıyla Oyratlara) bilimsel destek sağlamak üzere görevlendirilmiştir. Burada, Altay Dili Araştırma Komisyonu'nda bilim insanı olarak çalışmıştır ve Oyrat-Tura'daki Pedagoji Enstitüsü'nde Oyrat Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü kurarak başkanlığını üstlenmiştir. Altay'da geçirdiği süre boyunca, neredeyse tüm Altay bölgelerini gezerek lehçeler ve halk edebiyatı üzerine zengin malzemeler toplama fırsatı bulmuştur (Tenişev, 1997: 10).

1940 yılında ise yine benzer çalışmaları gerçekleştirmek için Alma-Ata ve Bişkek'e gönderilmiştir. Aralık 1941'de N. A. Baskakov, Moskova'ya geri dönmüş, ancak SSCB Bilimler Akademisi'ne bağlı SSCB Halkları Dili ve Elyazmaları Enstitüsü'nün Taşkent'e taşınması nedeniyle Oyrat bölgesindeki görevini sürdürmüştür. (Yüce, 1997: 9). 1943 sonbaharında tekrar Moskova'ya gelmiş ve Karl Libneht Enstitüsü'nün Moskova Pedagoji Enstitüsü'ne katılması sebebiyle Baskakov çalışmalarına burada devam etmiştir. Aynı zamanda SSCB Bilimler Akademisi'ne bağlı Dil ve El Yazmaları Enstitüsü'ndeki görevine de geri dönmüştür. Bu enstitü kısa süre sonra N.Y. Marr Dil ve Düşünce Enstitüsü olarak yeniden adlandırılmıştır. Savaşın sona ermesinin ardından, Baskakov, bilimsel destek sağlamak amacıyla Litvanya, Kuzey Kafkasya, Türkmenistan ve Hakasya'ya gitmiştir (Tenişev, 1997: 10-11).

1944'te baş ilmi eleman unvanını almıştır. 1946 ve 1947 yıllarında Şimali Kafkasya ve Kafkasya bölgelerinde Türkmen diyalektinin öğrenilmesi için mesaide bulunmuştur (Yüce, 1997: 9,10). 1950 yılında N.A. Baskakov, "Karakalpak Dili: Sözcük Türleri ve Sözcük Türetme" adlı çalışmasıyla Filoloji alanında Yardımcı

Doçent unvanını almıştır. Bu, SSCB'deki en yüksek akademik unvanlardan biriydi. 1950'de Stalin'in "Marksizm ve Dilbilim Üzerine" adlı makalesiyle Nikolay Marr'ın teorileri eleştirildi ve reddedilmiştir. Bunun sonucunda, N.Y. Marr Dil ve Düşünce Enstitüsü kapatılmıştır ve SSCB Bilimler Akademisi'ne bağlı Dilbilim Enstitüsü kurulmuştur. Baskakov, bu dönüşüm sürecinde yer almıştır ve Türk ve Enstitünün Moğol Dilleri Bölümü'nde 50 yıl boyunca çalışmıştır (Tenişev, 1997: 11).

1959 yılında Türkoloji üzerine Çek ve Slovak akademisyenler ile ilişki kurmak amacıyla Prag'a gitmiştir. Baskakov uluslararası Slavistler Kongresine 1960 senesinde katılarak Sovyet Etnografyası dergisinde yazı kurulu üyeliğinde bulundu. Yine bu yıllarda önemli dergi kurulu üyelikleri yaptı ve çeşitli kongrelere katıldı. 1962 yılında Sovyetler Emektar İlim Hadimi unvanına layık görüldü. Polonya'ya 1963 yılında Karaim sözlüğünün oluşturulması amacıyla gönderilen Baskakov buradan Sofya ve Moskova'da bulunan kongrelere katıldı. 1965 yılında Ankara'ya gelerek Türkoloji Kongresine katıldı. Ardından Karaim sözlüğü için tekrar Polonya'ya gönderildi. 1966 yılında Hollanda, Türkmenistan ve Moldova'da bulundu. 1967 'de ise kongre için Bükreş'e gitti. 1968 yılında Baskakov'a "Ural Altay Cemiyeti Fahri Üyesi" unvanı verildi. 1969 yılında "Fin-Ugor Cemiyeti", 1970 yılında ise "Kazakistan SSC Emektar İlim Hadimi", 1971'de "Türk Dili Kurumu" fahri üyeliği ve fahri unvanları verildi (Yüce, 1997: 11).

1975'te N. A. Baskakov, "Türk Dillerinin Yapısının Tarihî-Tipolojik Özellikleri" adlı çalışmasını yayımlamıştır. 1979'da "Türk Dillerinin Tarihî-Tipolojik Morfolojisi" adlı kitabıyla, Türk dillerinin morfolojik yapılarını tarihî süreç içinde incelemiştir. Bu dönemde Baskakov, Türk dillerinin agglutinatif yapısını ve tarihî gelişim süreçlerini analiz etmiştir. Türk dillerinin birbirleriyle olan ilişkilerini, lehçeler arasındaki farkları ve ortak özellikleri belirlemek için yoğun çalışmalar yapmıştır (Yüce, 1997: 12-13).

N. A. Baskakov 1976'da Alma-Ata'da, 1980'de Taşkent'te ve 1985'te Akşabad'da Sovyetler Birliği Türkoloji Konferanslarına katılmıştır. Bu konferanslarda Baskakov sadece Türk dilbiliminin temel meselelerindeki gelişmeleri özetlemekle kalmamış, aynı zamanda önümüzdeki yıllarda Türk dilleri üzerine yapılacak araştırmaların ana yönlerini ve genel hedeflerini de belirlemiştir (Baskakov, 1969: 3).

1980 yılında Baskakov “*Moskova'nın 800. Yılı*” madalyası almıştır. 1981'de "Altay Dil Ailesi ve Onun İncelenmesi" adlı eserini yayımlamıştır. Bu kitap, Türk, Moğol ve Tunguz dilleri arasındaki ilişkileri ortaya koyan bir çalışmaydı. 1988'de "Türk Dillerinin Tarihî-Tipolojik Fonolojisi" adlı eserini yayımlayarak, Türk dillerinin ses sistemleri üzerine kapsamlı analizler yapmıştır. 1989'da N. A. Baskakov, SSCB Bilimler Akademisi Dilbilim Enstitüsü'nde Türk ve Moğol Dilleri Laboratuvarı'nda baş araştırmacı olarak çalışmaya başlamıştır. Aynı zamanda Özbekistan Bilimler Akademisi'ne bağlı Karakalpak Tarih, Dil ve Edebiyat Enstitüsü'nde baş araştırmacı olmuştur (Yüce, 1997: 12-13).

N.A. Baskakov'un bir diğer ilgi alanı da müzikti. 1990 yılında N.A. Baskakov, Türk halklarının müzik kültürünün gelişiminde makamların rolü üzerine bir makale yayımlamıştır. Aynı yıl, ABD'de PIAC (Permanent International Altaistic Conference – Kalıcı Uluslararası Altayistik Konferansı) için bestelenen "Yüce Altay Dağları..." adlı marşın partiyonunu hazırlamıştır. PIAC marşı büyük ilgi görmüştü ve kısa süre sonra Türkçeye çevrilmiştir. 1991 yılında Baskakov, Karakalpakistan Cumhuriyeti Marşı ve Gorno-Altay Cumhuriyeti Marşını bestelemiştir (Tenişev, 1997: 16).

Baskakov yukarıda ifade edilen süreçlerde şunları hedeflemiştir (Yüce, 1997: 9,10);

- Bütün Türk kavimleri için alfabe oluşturulması
- Alfabelerin tekmilleştirilmesi
- Edebi dilin diyalektiğinin kurulması
- Türk dillerinin diyalektiğinin öğrenilmesi
- Diyalekt sistem muhtevasında Türk dillerinin etno lengüistik sınıflandırılması
- Milli okumaların plan ve programların yapılması
- Anadilin öğretilmesi.

26 Ağustos 1996 Nikolay Baskakov vefat etti, ancak eserleri dünya Türkolojisinde gözle görülür bir iz bıraktı ve adı sonsuza kadar Altay halkının tarihine, öğrencilerinin ve onu tanıyan, iletişim kurma ve çalışma şansına sahip olan herkesin anısına kazındı.

2.2 Nikolay Aleksandroviç Baskakov'un Bilimsel Yöntemi

20. yüzyılın başlarına kadar birçok Türk dili yeterince araştırılmamıştır ve sözlüklerde veya dil bilgisi kitaplarında yer almamıştır. Türk dillerinin bilimsel olarak incelenmesi ve yazılı kaynaklara geçirilmesi, bu dillerin öğretilmesi ve derinlemesine araştırılması için hayati öneme sahipti. 1930'lu yıllarda Türk halklarının kültürel ve eğitimsel gelişimi hız kazanmıştır. Ancak, bundan önce dillerinin bilimsel olarak incelenmesi ve akademik bir temele oturtulması gerekiyordu. Türkologlar için en önemli görevlerden biri, bu dillerin sistemli bir şekilde incelenmesi ve öğretilmesini sağlamaktı. N.A. Baskakov, özellikle az bilinen veya hiç araştırılmamış Türk dilleri üzerine sözlükler ve dil bilgisi çalışmaları yaparak bu alana önemli katkılarda bulunmuştur (Tenişev, 1997: 11).

Nikolay Baskakov'un bilimsel yöntemi, Türk dilbilimi alanında önemli bir miras bırakmış, geniş kapsamlı, veri temelli ve çok disiplinli bir yaklaşımı benimsemiş bir yöntemdir. Türk dilbiliminin tüm alanlarına ilgili, araştırma konularını seçmede ve bilimsel problemleri belirlemede cesur ve yenilikçi bir yaklaşıma sahipti. Baskakov, yeni ve tartışmalı konularda araştırmalar yapmayı, var olan bilimsel anlayışları sorgulamayı ve yeniden değerlendirmeyi tercih etmiştir (Sevortyan, 1975: 118).

Baskakov'un bilimsel görüşüne göre bilim tahlil ve terki ile teori ve pratiği bütüncülleştirme mecburiyetindedir. Bu sırayı tahlil, sınıflandırma, genele yorma ve bu şekilde sonuca gitme takip etmektedir. Türkoloji disiplinine Nikolay Aleksandroviç Baskakov'un katkısını bu çerçevede anlamak gerekmektedir. Bu silsilenin oluşmasında Baskakov'un örnek aldığı oryantalistler etkili olmuştur. Bunlar arasında başta Gordlevskiy olmak üzere Bartol ve Trutovskiy etkili olmuştur (Yüce, 1997: 6).

Nikolay Aleksandroviç Baskakov'un yukarıdaki paragrafta zikredilen bilimsel yöntem anlayışı yaptığı çalışmalar kapsamında özellikle Türkoloji disiplini bağlamında Rus dilbilimi açısından katkılarının temelini oluşturur.

N. A. Baskakov'un Türk dilbilgisinin önemli ve temel sorunlarını, özellikle de Türk dillerindeki morfoloji (kelime yapısı) ve sentaks (sözdizimi) alanlarındaki konuları derinlemesine incelemiştir. Türk dillerindeki zaman ve kip kategorileri, fiil çekimi veya şahıslara göre değişim, Karakalpak dilindeki edilgenlik (zalog) gibi konularda önemli katkılar sağlamıştır. Baskakov Türk dilbilgisine kattığı önemli

yenilik, morfolojik analizleri hem sözcük türleri hem de cümle yapılarıyla ilişkilendirerek daha kapsamlı bir dilbilgisel yaklaşım geliştirmesidir (Sevortyan, 1975: 119).

N. A. Baskakov, kelimelerin yapısını, sözcük türleriyle (isim, fiil, sıfat, vb.) olan ilişkisi açısından incelemiştir. Yani, kelimenin biçimi ve yapısı, hangi dilbilgisel kategoriye ait olduğunu nasıl belirlediğini incelemiştir. Türk dillerindeki eklerin nasıl sıralandığını ve bu sıralamanın anlam üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Baskakov Türk dillerinde, fiil çekiminde kullanılan kişisel eklerin yanı sıra, kişisel-aitlik ekleri (sahiplik ekleri) üzerine de çalışmalar yapmıştır. Türk dillerindeki kişi zamirleri (ben, sen, o, vb.) ile işaret zamirlerinin (bu, şu, o, vb.) nasıl ilişkili olduğunu araştırmıştır. Nikolay Baskakov kelime formlarını yeni bir şekilde yorumlamıştır ve morfoloji ile sentaksı (sözdizimi) daha yakın bir şekilde ilişkilendirmiştir. Kelimelerin yapısını ve biçimini anlamanın, cümle yapısını daha iyi anlamayla bağlantılı olduğunu vurgulamıştır (Sevortyan, 1975: 119).

N. A. Baskakov, aynı anda birçok Türk diliyle ilgilenmiş ve bu dillerin birbirleriyle olan genetik akrabalık derecelerini araştırmıştır. Ayrıca, Türk dillerinin tipolojik özelliklerine odaklanarak, bu dillerin genel yapısını analiz etmiştir. Baskakov, 1952 yılında, Türk dillerine dair yeni bir sınıflandırma geliştirmiştir. Önceki sınıflandırmalar sadece birkaç dilbilimsel özelliğe dayanırken, N.A. Baskakov'un geliştirdiği Türk dilleri taksonomik⁴ sistemi, bu dilleri sadece yüzeysel benzerliklere göre değil, gramer yapıları, kelime dağarcıkları ve tarihî gelişimleri temelinde bir bütün olarak değerlendirmeye çalışmıştır. Bu sınıflandırma, dünya çapında Türkologlar tarafından tanınan ve kullanılan "Türk Dillerinin İncelenmesine Giriş" adlı önemli bir ders kitabının temel bir parçası olmuştur. N. A. Baskakov'un yapmış olduğu bu çalışmaları, eski ve modern Türk dillerinin ayrı ayrı sınıflandırılması, diyalektlerin dil grupları içindeki rolü gibi konular üzerine yeni tartışmalara yol açmıştır (Tenişev, 1997: 13).

N. A. Baskakov kendi kuşağının çoğu Türkologu gibi çalışmalarına, 1920'li yılların ortalarından itibaren uzun yıllar Türkologların büyük ilgisini çeken yazım sorunlarının incelenmesiyle başlamıştır (Sevortyan, 1975: 118). Baskakov, Yeni Alfabe çalışmalarını yürüten Sovyet Merkez Komitesi'nde uzman olarak görev yaptı,

---

⁴ Taksonomi, dilleri belirli kriterlere göre sınıflandırma yöntemidir.

Karakalpak, Şor ve Hakas alfabeleri, Karakalpak, Kazak ve Uygur dillerinin ortografi (yazım kurallarıyla) ilgili makaleler yayınlamıştır. N. A. Baskakov, Sovyet döneminde henüz incelenmemiş Türk dilleri üzerine yayınlanan ilk dilbilgisi kitabın ("Karakalpak Dilinin Kısa Dilbilgisi") yazarıdır. Bu kitap için verileri, öğrencilik yıllarında toplamıştır. Ayrıca, Sovyet tükolojisinde ilk çalışmalarından biri olan "Nogay Dili ve Ağızları" adlı eserin de yazarıdır. N. A. Baskakov'un dilbilgisi ve ağız bilimiyle ilgili yayınları türkoloji alanında geniş bir üne sahiptir. Bu disiplinler, onun bilimsel faaliyetinin temel üç yönünü; dilbilgisi, ağızbilim ve sözlükbilimi oluşturur (Sevortyan, 1975: 119).

Baskakov, Sovyet Türkologları arasında iki dilli Türk-Rus sözlüklerinin oluşturulmasını üstlenen ilk kişilerden biriydi ve Türk dillerinin gelişim ve oluşum tarihinin dönemselleştirilmesine dayalı olarak yeni bir Türk dilleri sınıflandırmasını önermiştir. N.A. Baskakov, Altay dillerinin genetik ilişkisinin destekçisiydi. Dil biliminin yanı sıra Türk halklarının tarih yazımı, folkloru ve etnolojisi sorunlarını da incelemiştir. 600'den fazla bilimsel makale yayınladı. 1930'larda Türk dilleri için alfabelerin geliştirilmesine ve ulusal okullar için metodolojik önerilerin geliştirilmesine katıldı.

N.A. Baskakov Karakalpak dilinin Latin alfabesine uyarlanması sürecinde Karakalpak dilinin fonetik özellikleri dikkate alarak yazımın fonetik yapıya uygun, mantıklı ve günlük kullanımı için elverişli hale getirmeye çalışmıştır. Baskakov'un, Karakalpak dilinin fonetik özelliklerine dayanarak çalışması seslerin yazıda doğru bir şekilde aktarılmasını sağlamıştır. Sadece Karakalpakça için değil, Latin alfabesini kullanan diğer diller için de geçerli olabilecek ortak bir sistem oluşturmayı amaçlamıştır. Latin alfabesine geçiş, yalnızca teknik bir açıdan değil, aynı zamanda halkın dilsel ve kültürel kimliğini güçlendirme çabasıydı. Baskakov, özellikle yeni alfabeyi öğrenmesi gereken gençler başta olmak üzere, geniş halk kitleleri için yazıyı erişilebilir hale getirmeye çalışmıştır.

Baskakov, Türk dillerinin gramer sistemini ilk kez 1932'de "Kısa Karakalpakça Grameri" adlı çalışmasında ortaya koymuştur. Bu sistem daha sonra "Nogay Dili ve Diyalektleri" (1940) ve "Karakalpak Dili, Cilt II: Fonetik ve Morfoloji" (1952) adlı eserlerinde daha ayrıntılı hale getirilmiştir. Baskakov, klasik Türk dili gramer çalışmalarını temel almış, ancak kendi katkılarını ekleyerek sözcük türleri

teorisi ve yan tümcelerin belirlenmesine yönelik sentaks kriterleri geliştirmiştir. Aynı gramer modeli çerçevesinde Baskakov, diyalektolojik çalışmalara da odaklanmıştır. Bu alandaki en önemli eserleri, "Altay (Oyrat) Dili Kuzey Diyalektleri" başlıklı üç bölümlük serisidir: "Çernev Tatarları (Tuba-Kiji) Diyalekti" (1966), "Kumandı (Kumandı-Kiji) Diyalekti" (1972) ve "Lebedin Tatar-Çelkan (Kuu-Kiji) Diyalekti" (1985). Baskakov'un, Altayca, Hakasça, Nogayca, Karakalpakça ve Uygurca gibi az incelenmiş dillerin gramer ve söz varlığını detaylı bir şekilde tanımlaması, dilbilime büyük bir katkı sağlamıştır. Ayrıca bu çalışmalar, söz konusu dillerin sadece büyük Türk dillerinin lehçeleri olmadığı, kendi başlarına tamamen bağımsız diller olduğunu ortaya koymuştur (Tenişev, 1997: 12).

N.A. Baskakov 1970'lerin sonlarından itibaren Türk dillerinin dilbilgisel yapısını tipolojik açıdan incelemeye başlamıştır. Baskakov, Türk dil tipi üzerine bütüncül bir konsept geliştirmiş ve bu çalışması üç bölüm halinde yayınlanmıştır: Türk Dillerinin Yapısının Tarihî-Tipolojik Özellikleri (Sözdizimi) (1975), Türk Dillerinin Tarihî-Tipolojik Morfolojisi (Biçimbilimi) (1979) ve Türk Dillerinin Tarihî-Tipolojik Fonolojisi (Sesbilimi) (1988). N. A. Baskakov, bu eserlerde, Türk dillerinin tarihî gelişimini ve ortak yapı özelliklerini ortaya koymaya çalışmıştır (Tenişev, 1997: 14).

Baskakov'a göre, Türk dillerinin farklı seviyelerdeki dil yapıları (sentaks, morfoloji vb.) birbirine benzer (izomorfiktir). Bir kelimenin morfolojik yapısının, eklerden oluşan dizilimlerle birlikte, kelime öbeğinin veya bazı durumlarda cümlenin yapısına benzer olduğunu savunmuştur. Baskakov, Türk dillerinin en eski tipolojik yapısı hakkında şu sonuca varmıştır: "Türkçe kelimenin yapısı, varsayımsal olarak en eski eklemeli öncesi (pre-agglutinatif) Türk dil yapısını izole edici bir yapı olarak tasavvur etmemize olanak tanır. Bu yapıda soyut gramatik anlamlar, belirleyici köklerden türemiş ve zamanla belirledikleri kelime köklerine art arda eklenerek önce analitik, ardından da sentetik biçimli ekler hâline dönüşmüştür" (1979). Başka bir deyişle, Türk dilleri başlangıçta izole edici (kelimelerin ek almadan bağımsız olduğu) bir yapıdaydı, sonra analitik (yardımcı sözcüklerle çekim yapılan) bir aşamaya geçmiş ve en sonunda eklemeli (agglutinatif) bir yapıya ulaşmıştır (Tenişev, 1997: 14).

N.A. Baskakov'un tipolojik araştırmaları, Türk dilleriyle sınırlı kalmayıp Altay dil ailesi ve diğer dil ailelerini de kapsamına olanak tanımaktadır. Altay dillerinin tipolojik açıdan birbirine benzediği kabul edilse de, bu dillerin genetik akrabalığı

konusunda bilim insanları arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar Altay dillerinin genetik açıdan akraba olduğunu kabul ederken, bazıları bunu reddetmektedir. Baskakov, Türk, Moğol, Tunguz-Mançu, Korece ve Japoncanın genetik akrabalığını kesin bir şekilde savunanlar arasındadır. 1981'de yayımladığı "Altay Dil Ailesi ve Onun İncelenmesi" adlı kitabında, Altayistik alanındaki çalışmalarını özetleyerek Altay dillerindeki kelime çekim kategorilerini, fiil ve isim türetme modellerini ele almış ve bu dillerin ortak bir yapıya sahip olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır. Ayrıca, Altay dillerinde "çok geniş bir ortak kelime hazinesi" bulunduğunu vurgulamış, ancak spesifik kelime benzerliklerini detaylı bir şekilde sunmamıştır. Bunun nedeni, böyle bir çalışmanın ayrı bir araştırma gerektirmesidir. O yıllarda, N.N. Poppe'nin Altay dillerinin kelime hazinesi üzerine yaptığı çalışmaları devam ettiren S.A. Starostin ve A.V. Dıbo, bu dillerin leksik düzeyde de akraba olduğunu gösteren araştırmalar yapmış ve Altay Dilleri Sözlüğü oluşturmuşlardır⁵. (Tenişev, 1997: 14-15)

N.A. Baskakov, hem dillerin ayrıntılı tanımlarıyla ilgili analitik çalışmalar yapmış hem de geniş kapsamlı, genelleşici konular üzerinde çalışarak her zaman yeni sonuçlara ulaşmıştır. Üniversitede etnografya eğitimi almış olması, onu tarihsel-etnografik ve folklor araştırmalarına yönlendirmiştir.

Türk dillerinin diyalekt sistemlerini hem eşzamanlı (senkronik) hem de artzamanlı (diakronik) olarak incelerken, tarihsel temelleri her zaman ilgisini çekmiştir. Bu doğrultuda, Kıpçaklar, Kırgızlar, Başkurtlar, Kumanlar, Peçenekler, Tuvalar ve Hakaslar gibi Türk halkları ve boylarının adlarının kökeni üzerine birçok tarihsel-etimolojik çalışma kaleme almıştır. Aynı zamanda, etnografik kelime hazinesi ve terminoloji üzerinde de araştırmalar yapmıştır. Türk halklarının destanlarına yönelik çalışmalarda da yer almış; Altay kahramanlık destanı Maday-Kara ve Hakas kahramanlık destanı Altın-Arığ gibi eserlerin yayıma hazırlanmasına katkı sağlamıştır. Baskakov ayrıca Harezmi Halk Tiyatrosu (1984) adlı monografiyi yazmış, 1990 yılında

---

⁵ Sergey Anatolyevich Starostin ve Anna Vladimirovna Dıbo, Altay dillerinin akrabalığını leksik (kelime hazinesi) düzeyinde kanıtlamaya yönelik çalışmalar yapmış ve bu doğrultuda bir sözlük projesine girişmişlerdir. Starostin, Altay dillerinin ortak kökenini savunan en önemli dilbilimcilerden biri olup, bu diller arasındaki ortak kelime kökenlerini derlemek için kapsamlı bir etimolojik veri tabanı oluşturmuştur. Bu çalışmalar, "Etymological Dictionary of the Altaic Languages" (Altay Dillerinin Etimolojik Sözlüğü) adlı kitaba dönüşmüştür. Bu eser, Starostin, Dıbo ve Oleg Mudrak tarafından hazırlanmış ve 2003 yılında yayımlanmıştır. Kitapta, Türk, Moğol, Tunguz-Mançu, Kore ve Japon dillerinin ortak kökenleri detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Altay halk mizahı üzerine bir makale yayımlamış ve 1994 yılında Altay Dağları'ndaki şaman ritüelleri hakkında bir çalışma yayımlamıştır (Tenişev, 1997: 15).

N. A. Baskakov, Türkoloji'nin tüm dallarındaki genel konulara ilgi duymakla birlikte, sınıflandırma ve klasifikasyon problemlerine de çok önem vermiştir. Türk dillerinin sınıflandırılması, Baskakov için yalnızca bir metodolojik yaklaşım değil, aynı zamanda dilbilimsel evrimin anlaşılmasında önemli bir araçtı. Bu alandaki çalışmalarında, dillerin tarihsel gelişimlerini ve aralarındaki ilişkileri ortaya koymayı çalışmıştır. N. A. Baskakov, yüksek bir çalışma kapasitesine sahipti. Çok sayıda bilimsel eseri, makalesi, kitapları ve monografileri bulunmaktadır. Baskakov, bilimsel toplantılarda, seminerlerde, sempozyumlarda ve konferanslarda sıkça konuşmalar yapmış ve araştırmalarını paylaşmıştır. Ayrıca çeşitli akademik enstitülerde aktif olarak çalışmış ve bu kurumların bilimsel yaşamında önemli bir rol oynamıştır. Örneğin, Dilbilim Enstitüsü, Doğu Araştırmaları Enstitüsü ve Etnografya Enstitüsü gibi kurumların bilimsel etkinliklerinde yer almıştır (Sevortyan, 1975: 118).

2.3. N. A. Baskakov'un Türkoloji Disiplinine İlişkin Görüşleri

Baskakov'a göre tarihsel süreçte Rus Dilbilimi ve Türkoloji birbirini sürekli olarak etkilemiştir. Bu etkileri kelime dağarcıkları, dil bilgisi, deyimler ve fonetik de görmek mümkündür. Ancak bu alana ilişkin ilgi oldukça geride kalmıştır.

Çok uluslu Sovyet devleti, kuruluşunun ilk günlerinden itibaren ülke halklarının ekonomik ve kültürel gelişimini her yönüyle teşvik etmeyi temel hedeflerinden biri olarak belirlemiştir. Bu bağlamda, özellikle ulusal cumhuriyetlerde eğitim ve öğretim alanında yürütülen çalışmalar büyük önem kazanmıştır. Parti ve hükümet, ulusal dillerin incelenmesine ve geliştirilmesine büyük önem vermiştir. Slav halklarından sonra nüfus açısından ülkedeki en büyük ikinci grup olan Türk dilli halklar da bu süreçte aktif bir şekilde yer almışlardır (Tenişev, 2011: 17).

SSCB'deki Türk dilli halkların yazı sistemlerinin geliştirilmesi, onların edebi dillerinin oluşumu ve gelişimiyle, eski yazı dillerinin lehçe temellerinin değişimiyle, edebi dil normlarının halkın genel konuşma diliyle yakınlaştırılmasıyla ve daha önce yazı sistemi bulunmayan halklar için edebi dillerin oluşturulmasıyla doğrudan bağlantılıdır. Başlangıçta, bazı Türk halklarının Ekim Devrimi'nden önce de

kullanmakta olduğu Arap alfabesi temelinde bir yazı reformu gerçekleştirilmiş ve bu alfabe, devrim sonrası dönemde bazı yazısız dillere de uyarlanmıştır. Ancak kısa süre içinde, Arap alfabesinin daha gelişmiş ve fonetik olarak daha uygun bir Latin alfabesiyle değiştirilmesi gündeme gelmiştir. Bu süreç, Türk dillerinin fonetik yapısı ve gramer sisteminin kapsamlı bir şekilde incelenmesini gerektirmiş, çünkü Latin temelli alfabelerin bilimsel bir temel üzerine inşa edilmesi ancak bu çalışmalar sayesinde mümkün olabilmiştir. Bu sürecin yürütülmesinde, SSCB genelinde tüm halkların yazı sistemlerini geliştirmede önemli bir rol oynayan Tüm Birlik Yeni Alfabe Merkezi Komitesi (VÇKNA) öncülük etmiştir. VÇKNA bünyesinde, SSCB'nin önde gelen dilbilim uzmanları görevlendirilmiş ve bu uzmanlar, Türk dillerinin teorik incelemesini başlatmış, ardından tüm Türk dilleri için alfabeler, yazım kuralları ve terminoloji oluşturma ile standartlaştırma ilkelerini belirlemişlerdir (Baskakov, 2011: 19).

Dil politikalarının hayata geçirilmesi, Sovyet Türkologlarından modern Türk dillerinin yapısını derinlemesine incelemelerini gerektirmiştir. Bu çalışmalar, alfabelerin, yazım kurallarının, terminolojinin ve edebi dillerin geliştirilmesi ve standartlaştırılması açısından büyük bir önem taşımıştır. Yazı sistemi bulunmayan diller için yeni yazılı sistemler oluşturulmuş ve edebi dillerin biçimlenmesine yönelik karmaşık süreçler ele alınmıştır. Bununla birlikte, Türk dillerinin sesbilgisel ve dilbilgisel yapıları, sözcük dağarcıkları, ağızları, eski yazılı metinlerde yer alan diller ve belirli dillerin tarihi sürekli olarak araştırılmıştır. Başlangıçta bağımsız ve çözümleyici nitelikte yapılan araştırmalar, zamanla bütüncül ve kapsamlı çalışmalara zemin hazırlamış ve önemli sorunlara yönelik çözüm sunan temel eserlerin ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur. Sovyet dönemi dilbiliminin gelişiminde, doğu bilimleri araştırmalarının ve uzman yetiştirme sisteminin yeniden yapılandırılması önemli bir rol oynamıştır (Tenişev, 2011: 17).

Sovyetler Birliği'nde Türk dillerinin kelime hazinesi ve terminolojisinin gelişimi, sosyalist sistemin tüm halkları bir araya getiren ortak koşulları çerçevesinde şekillenmiştir. Tüm Türk halkları, kısa bir süre içinde Kiril alfabesine geçmiştir (1938-1940). Artan toplumsal ve bilimsel işlevler nedeniyle, dillerin kapsamlı bir şekilde incelenmesi gerekliliği ortaya çıkmış ve bu doğrultuda 1930'ların sonunda Moskova'da Dil ve Yazı Enstitüsü kurulmuştur. Bu enstitü daha sonra Moskova Dil

ve Düşünce Enstitüsü'ne ve nihayetinde SSCB Bilimler Akademisi'ne bağlı Dilbilim Enstitüsü'ne dönüştürülmüştür. Merkezi enstitünün yanı sıra, yerel ulusal enstitüler de kendi edebi dillerinin geliştirilmesiyle ilgilenmiş ve 1940'lara gelindiğinde bu çalışmalar için yetişmiş dilbilimciler görevlendirilmiştir. Kiril alfabesine geçiş, Türk halklarının büyük çoğunluğu tarafından desteklenmiş ve tüm (yaklaşık yirmi) Türk dili kısa sürede Kiril yazısına uyarlanmıştır (Baskakov, 2011: 19-20).

Daha önce Latin alfabesine dayalı yazı sistemlerinin geliştirilmesi sürecinden edinilen deneyimler sayesinde, yeni alfabe ve yazım kuralları büyük ölçüde bilimsel gereklilikleri karşılamıştır. Bu yeni yazı sistemi, kırk yıllık kullanım sürecinde yalnızca küçük değişikliklere uğramış, bazı dillerde ek reformlar yapılmıştır. Türk halklarının dillerinde zengin bir edebi, siyasal, gazetecilik ve bilimsel-teknik yazılı kültür oluşturulmuş; yüzlerce gazete ve dergi yayımlanmıştır. Gelişmiş yazı sistemine dayalı olarak, her ulusal cumhuriyet ve özerk bölgede kültürel ve bilimsel-teknolojik bir devrim gerçekleştirilmiştir (Baskakov, 2011: 20).

Baskakov'a göre tarihsel süreçte Rus Dilbilimi ve Türkoloji birbirini sürekli olarak etkilemiştir. Bu etkileri kelime dağarcıkları, dil bilgisi, deyimler ve fonetik de görmek mümkündür. Ancak bu alana ilişkin ilgi oldukça geride kalmıştır. Rusya'da Türk dillerinin incelenmesinin karşılaştırmalı-tarihsel, alansal, sistemsel-yapısal ve diğer yönleri Sovyet dönemine kadar esasen Türk dillerinin kendi çerçevesiyle sınırlı kalmıştır. Türkologlar genellikle Türk dil grubunun çemberinin ötesine nadiren geçerler, kendilerini Altay ailesinin diğer dilleriyle epizodik ara sıra referanslar ve karşılaştırmalarla sınırlarlar. Oysa Altay dilleri sadece tipolojik olarak değil, aynı zamanda genetik olarak da tartışmasız bir bütünlük arz etmektedir (Baskakov, 1986: 39).

Bu çerçevede, Altay dillerinin karşılaştırmalı-tarihsel araştırmalarının derinleştirilmesi ve daha sonra Ural-Altay ailesinin de kapsam içine alınması, Sovyet Türkologlarının ve Altayistlerinin öncelikli görevlerinden biriydi (Baskakov, 1981: 10). Ayrıca Altay dilleri üzerine gerçekleştirilen mevcut çalışmaların ulaştığı kayda değer düzey, bu dillerin karşılaştırmalı-tarihî dilbilgilerinin oluşturulmasını hem gerekli hem de mümkün kılmıştır. Sovyet Türkolojinin önemli ve güncelliğini koruyan bir diğer görevi, belirli Türk dillerinin tarihini incelemektir. Bu bağlamda, edebî Türk

dillerinin tarihi, diyalektoloji ve diyalektografi gibi konular da araştırma konusu olmuştu (Baskakov, 1986: 39).

Türk, Altay ve Ural-Altay dillerinin sınıflandırılması meselesi, XVIII. yüzyıldan itibaren bilim insanlarının ilgisini çekmiştir. Altay dillerinin, dolayısıyla Türk dillerinin akrabalık ilişkilerinin tespit edilmesinde, öncü çalışmalar arasında, bazı türkologların görüş ayrılıklarına rağmen, F. I. Strahlenberg'e aittir (Baskakov, 1981: 12). D. M. Nasilov'un kapsamlı analizine göre, Strahlenberg'in Altay ve daha geniş çerçevede Ural-Altay halkları ile dillerine dair yaptığı sınıflandırma, bilimsel açıdan önemli bir temel oluşturmuş ve sonraki dönemlerde yalnızca küçük düzeltmelerle geliştirilmiştir (Nasilov, 1977: 93).

Türk dillerinin bilimsel sınıflandırmaları ancak 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında V. V. Radlov, F. E. Korş ve A. N. Samoyloviç'in katkılarıyla ortaya konmuştur. Bu konunun daha ileri düzeyde incelenmesi ise V. A. Bogoroditskiy, S. E. Malov, İ. A. Batmanov ve diğer türkologlar tarafından sürdürülmüştür. Türk dillerinin sınıflandırılması konusunda, araştırmacılar arasında bazı ilke ve kriter farklılıkları bulunsa da, 1980 yılına kadar yapılan çalışmalar genel olarak ortak bir sınıflandırma ortaya koymuştur. Farklılıklar, esas olarak grupların adlandırılmasında ve bazı dillerin hangi gruba dahil edileceği konusunda ortaya çıkmıştır. İ. Benzing, K. Menges ve T. Tekin'in sınıflandırmaları, temel olarak gruplar, alt gruplar ve dillerin dağılımı açısından N. A. Baskakov'un yaptığı sınıflandırmaya oldukça yakındır (Baskakov, 1986: 40).

Bu sınıflandırmalara göre Batı (Batı Hun) Türk dilleri, aşağıdaki dört ana grup çerçevesinde ele alınmaktadır (Baskakov, 1986: 40):

1. Bulgar Grubu (Benzing'e göre "Bulgar", Menges'e göre "Hunno-Bulgar", Tekin'e göre "I. Grup").

2. Oğuz Grubu (Benzing'e göre "Güney" veya "Oğuz", Menges'e göre "Güneybatı" veya "Oğuz", Tekin'e göre "XII. Grup", dört alt gruba ayrılmıştır).

3. Kıpçak Grubu, üç alt gruptan oluşmaktadır:

- Kıpçak-Peçenek Alt Grubu (Benzing ve Menges'e göre "Karadeniz-Hazar", Tekin'e göre "X, 3").

- Kıpçak-Bulgar Alt Grubu (Benzing'e göre "Ural", Menges'e göre "Volga-Kama", Tekin'e göre "X, 2").

- Kıpçak-Nogay Alt Grubu (Benzing ve Menges'e göre "Aral-Hazar", Tekin'e göre "X, 1").

4. Karluk Grubu (Benzing'e göre "Doğu" veya "Uygur", Menges'e göre "Merkezi A, I", Tekin'e göre "IX, 1, 2").

Aynı şekilde, Doğu (Doğu Hun) Türk dilleri de çeşitli adlandırmalar altında benzer gruplara ayrılmaktadır:

1. Uygur veya Uygur-Oğuz Grubu, üç alt gruptan oluşur:

- Uygur-Tukyu Alt Grubu (Benzing'e göre "Altay-Sayan", Menges'e göre "Doğu" veya "Tuva D", Tekin'e göre "IV. Grup").

- Yakut Alt Grubu (Benzing'e göre "Kuzey-Sibirya", Menges'e göre "Kuzeydoğu" veya "Yakut", Tekin'e göre "III. Grup").

- Hakas Alt Grubu (Benzing'e göre "Kuzey", Menges'e göre "Güney Sibirya", "Abakan" veya "Hakas", Tekin'e göre "V, 1, 2, 3").

2. Kırgız-Kıpçak Grubu, Benzing, Menges ve Tekin'in sınıflandırmalarında yer almamaktadır.

Benzing, Altaycayı "Altay-Sayan" grubuna, Kırgızcayı ise "Aral-Hazar" grubuna (Kazakça ile birlikte) yerleştirmiştir. Menges de Kırgızcayı "Aral-Hazar" grubuna, Altaycayı ise "C,1" grubuna dahil etmiştir. Tekin ise Kırgızcayı "VIII. Grup", Altaycayı "VII. Grup" olarak sınıflandırmıştır.

Türkologların en büyük görüş ayrılıkları, Kırgızca ve Altaycanın hangi gruba ait olduğu konusunda bulunuyordu. Bu iki dil, Batı ve Doğu Türk dilleri arasında sınırda yer aldığı için farklı sınıflandırmalarda farklı gruplara dahil edilmiştir. Baskakov'un sınıflandırmasında ise Kırgızca ve Altayca, bağımsız bir Kırgız-Kıpçak grubu oluştururken, Tekin bu dilleri ayrı iki grup olarak ele almaktadır.

Genel olarak, son sınıflandırmalar 1952 yılında ortaya konan temel sınıflandırmayı büyük ölçüde tekrar etmektedir. Ancak, 1952 sınıflandırması tarihî ve genetik temellere dayanarak fonetik, gramer ve kelime bilgisi gibi farklı kriterleri birleştiren kapsamlı bir yaklaşım sunarken, Benzing, Menges ve Tekin'in

sınıflandırmaları çoğunlukla fonetik özelliklere dayalıdır. Bu araştırmacılar, sınıflandırmalarında coğrafi terimler (Altay-Sayan, Aral-Hazar vb.), tarihî-genetik terimler (Kıpçak, Bulgar, Oğuz vb.) ve yön belirten terimleri (Güney, Kuzey vb.) eklektik bir şekilde bir arada kullanmışlardır (Baskakov, 1986: 41).

Belirli bir dilin tarihi, uzun yazılı geleneklere sahip olmayan bazı Türk dilleri için karmaşık bir sorundur. Baskakov, bazı diller için "sözlü edebi diller" kavramının kabul edilebileceği yönündeki görüşlerin ancak belli koşullar altında değerlendirilebileceğini savunur. Zira halk edebiyatı eserlerindeki sözlü dil, özellikle de büyük epik destanlar, belirli bir döneme ait ortak üst-diyalekt özelliklerini tam anlamıyla yansıtmaz. Bunun nedeni, bu eserlerin icracılarının kendi bölgesel ağızlarını koruyarak aktarım yapmalarıdır (Baskakov, 1986: 41-42).

Bu bağlamda, Baskakov dilleri şu şekilde ayırt etmektedir (Baskakov, 1986: 42):

- 1) Yazılı edebi diller ve sözlü edebi diller, ki bunlar yazıya geçirilmiş, dilin tüm seviyelerinde normlaştırılmış ve gelişmiş bir üslup farklılaşmasına sahip dillerdir.
- 2) Üst-diyalekt niteliğindeki sözlü ortak diller (koine), belirli bir normlaşmaya sahip olmakla birlikte yalnızca kısmi üslup farklılaşmasına sahiptir.
- 3) Sözlü diyalektler ve halk ağzı, herhangi bir normlaşmaya tabi olmayan günlük konuşma biçimleridir.

Baskakov'a göre, her bir Türk dilinin tarihini oluşturma sorunu güncelliğini korumakta olup, Türkologlar bu sorunu çözmek için uygun yöntemler geliştirmek zorundadır. Ancak günümüzde bazı çalışmalar, farklı araştırma yöntemlerini birbirine karıştırmaktadır. Özellikle, karşılaştırmalı-tarihî ve tarihî-tipolojik yöntemler ile edebî dillerin tarihini incelemeye yönelik yöntemlerin kesin bir biçimde ayrılması gerekmektedir (Baskakov, 1986: 42).

Baskakov, belirli bir Türk dilinin tarihini araştırırken, o dilin yapısal gelişiminin öncelikli olarak incelenmesi gerektiğini vurgular. Bu bağlamda, fonetik, gramer ve söz varlığı sistemlerinin zaman içindeki değişimi ve gelişim yasalarının analiz edilmesi büyük önem taşımaktadır. Ona göre, bu tür araştırmaların temel kaynakları tarihî yazılı eserler ile diyalektolojik verilerden oluşmaktadır. Türkoloji alanında karşılaştırmalı-tarihî ve tarihî-tipolojik çalışmalar belirli bir düzeye ulaşmış

olsa da, bireysel Türk dillerinin yapısal gelişimine dair araştırmalar hâlâ oldukça sınırlıdır (Baskakov, 1986: 42).

Baskakov ayrıca, Türk dillerinin işlevsel gelişim tarihini ve dönemlendirilmesini inceleyen çalışmaların, hem edebî dillerin tarihini hem de her bir dilin yapısal gelişimini anlamada büyük önem taşıdığını belirtir. Türk dillerinin maddi temelleri ve tarihî gelişim yasaları açısından birbirine son derece yakın olduğunu ifade eden Baskakov, uzun bir dönem boyunca Türk halkları arasında ortak bir yazılı edebî dilin varlığını sürdürdüğüne dikkat çeker. Ona göre, bu ortak edebî dil, yerel varyasyonlar barındırsa da genel olarak büyük ölçüde benzerlik göstermektedir (Baskakov, 1986: 42).

Türk dillerinin ve edebî dillerinin tarihî gelişiminin, politik, ekonomik ve kültürel değişimlerle doğrudan bağlantılıdır. Çünkü dil, toplumsal bir olgu olarak toplumun gelişimine bağlıdır. Baskakov, bir dil ailesinin veya dil grubunun tarihini ve işlevsel değişim süreçlerini analiz ederken, halkların tarihiyle bağlantılı bir inceleme yapmak kaçınılmaz olduğunu belirtir. Buna karşılık, dil tarihinin yalnızca yapısal açıdan incelenmesi, genellikle halkın tarihinden bağımsızdır ve baskın lehçelerin etkisi, içsel yapısal değişimler (örneğin ünlü ve ünsüz sistemindeki dönüşümler) gibi faktörlere bağlı olarak gelişmektedir. Sonuç olarak, Türk dillerinin tarihini araştırırken hem yapısal değişimleri hem de işlevsel gelişimi göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Özellikle edebî dillerin oluşumu, yaygın kullanım alanları ve gramer yapılarına dair değişimler, bu dillerin geçirdiği evrim sürecini anlamada kritik bir rol oynamaktadır (Baskakov, 1986: 42-43).

Baskakov'a göre, Türkoloji alanında çözülmesi gereken üç temel sorun bulunmaktadır (Baskakov, 1986: 43-44):

1. Bireysel Türk dillerinin yapısal tarihinin incelenmesi, yani her bir dil için tarihî gramer çalışmalarının oluşturulması,

2. Türk dillerinin işlevsel gelişiminin dönemlendirilmesi, yani Türk dillerinin tarihi, Türk halklarının ve edebî dillerinin geçmişiyle bağlantılı olarak monografik çalışmaların hazırlanması,

3. Bireysel Türk edebî dillerinin tarihinin incelenmesi, yani yazılı geleneklerin evrimi, edebî dillerin oluşumu ve bunların Orta Çağ ve eski Türk yazı dilleriyle ilişkilerinin araştırılması.

Baskakov, Türk dillerinin işlevsel ve yapısal gelişim tarihini ele alan çalışmaların, diyalektoloji, ağız atlası çalışmaları, dil standartlaştırma süreçleri ve Türk dillerinin birbirleriyle ve farklı dil ailelerine mensup dillerle etkileşimi gibi konularla yakından ilişkili olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, Türk yazılı edebiyatına ait el yazmalarının detaylı olarak incelenmesi ve yayımlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Ona göre, Türkoloji alanındaki tarihî çalışmalar, hem analitik hem de sentetik yaklaşımlarla derinlemesine araştırmalara muhtaçtır (Baskakov, 1986: 44).

Baskakov, Türk dillerinin tarihî gramer çalışmalarında diyalektolojik ve ağız incelemelerinin yeterince değerlendirilmediğini ifade etmektedir. Oysa ki, bu tür veriler yalnızca dilin genel tarihî gelişimini anlamada değil, aynı zamanda yükseköğretim kurumları için ders kitaplarının hazırlanması gibi uygulamalı alanlarda da büyük önem taşımaktadır. Özellikle yazılı geleneği daha geç oluşmuş Türk dillerinin tarihî gramerlerinin, ancak günümüz ağızlarının derinlemesine incelenmesiyle ortaya konulabileceğini vurgulamaktadır. Ancak mevcut diyalektoloji ve ağız araştırmaları bu ihtiyaca her zaman tam olarak cevap verememektedir (Baskakov, 1986: 44).

Dilbilimsel açıdan en büyük teorik ve pratik öneme sahip konuların başında gramer çalışmaları gelmektedir. N. A. Baskakov, Türk dillerinde temel gramer kategorilerinin (sentaks ve morfoloji) genellikle Hint-Avrupa ve özellikle Rus dilbilimi çerçevesinde ele alındığını ve bunun Türk dillerinin gerçek yapısını anlamaya engel olabileceğini savunmaktadır. Geleneksel Avrupa-merkezli dilbilim yaklaşımlarının, Türk dillerinin sentaks, morfoloji ve fonoloji düzeyindeki özgün yapılarını ortaya koymada yetersiz kaldığını ifade etmektedir (Baskakov, 1986: 44).

Baskakov'a göre, Türk dillerinin teorik ve pratik gramer çalışmalarının temel ilkelerinin, her bir gramer kategorisinin özgüllüğü göz önünde bulundurularak yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Türkoloji alanında cümle ve kelime grubu (sözcük öbeği) kavramlarıyla ilgili ortak ve genel kabul görmüş bir tanımın bulunmadığını belirten Baskakov, bu kavramların çoğunlukla Hint-Avrupa dilleri, özellikle Rus dili

araştırmacılarının ya da Arap gramer ekolünün takipçilerinin formüle ettiği tanımlara dayandığını ifade etmektedir. Ancak ona göre, bu tanımlar, cümle ve kelime gruplarının uzun bir oluşum sürecinden geçerek kazandıkları yapısal ve işlevsel özellikleri tam anlamıyla yansıtmamaktadır. Dolayısıyla, Türk dillerinin kendine özgü sözdizimsel yapıları dikkate alınarak, bu kavramların yeniden ele alınması gerekmektedir (Baskakov, 1986: 44).

Baskakov'a göre, bir cümlenin ve onu oluşturan öğelerin gelişim sürecini incelemenin en etkili yöntemi, farklı eşzamanlı (senkronik) modellerin geriye dönük (retrospektif) karşılaştırılmasıdır. Bu yöntem sayesinde, en eski yapılardan daha yeni yapılara doğru nasıl bir dönüşüm yaşandığı ve bu değişimin içsel ve dışsal etkenler tarafından nasıl şekillendirildiği açıklığa kavuşturulabilir. Ona göre, belli bir çağın tek bir eşzamanlı modeli üzerinde durmak, yalnızca pratik amaçlar (örneğin çeviri teorisi veya dil öğretim yöntemleri) için kullanılabilir. Ancak Türk dillerinin yapısal gelişimini incelemek için farklı dönemlere ait senkronik modellerin karşılaştırılması gerekmektedir. Bu yöntem, belli bir dil tipolojisine özgü yapısal örüntülerin (etalon) belirlenmesini sağlar ve bu etalon, hem geçmişteki evrimsel aşamaları hem de gelecekteki gelişim eğilimlerini analiz etmeye olanak tanır (Baskakov, 1975: 29). Ancak Baskakov, bu yapısal örüntülerin durağan olmadığını ve zaman içinde değişim geçirdiğini vurgulamaktadır. Ona göre, S. İvanov'un iddia ettiği gibi, bir dil tipine özgü yapısal model sabit ve değişmez bir sistem değildir (İvanov, 1981: 142); aksine, dilin gelişim sürecinde yeni özellikler kazanarak dönüşüme uğrar (Baskakov, 1986: 44-46).

Baskakov'a göre, türkolojide sözcük türleri meselesi de oldukça karmaşık bir konudur. Sözcük türlerinin iki ekseninde sınıflandırılması gerektiğini vurgular (Baskakov, 1986: 47-48).

1. Leksik-semantik açıdan sözcükler üç ana sınıfa ayrılmaktadır:

- Adlar: Varlık ve nitelik adları (isim, sıfat, zarf), nicelik adları (sayılar) ve yerine geçen sözcükler (zamirler).

- Fiiller: Anlam taşıyan (zihinsel imge uyandıran) sözcük türleri.

- Hizmet sözcükleri: Edatlar, bağlaçlar ve partiküller.

- Özel bir kategori olarak ünlemler ve yansıma sözcükler de bulunmaktadır.

2. İşlevsel açıdan sözcükler iki ana sınıfa ayrılmaktadır:

- Substantivler (ad-soyulu sözcükler).
- Attributivler (niteleyici öğeler) kendi içinde iki alt kategoriye ayrılmaktadır:
  - Substantivi niteleyen öğeler.
  - Niteliği niteleyen öğeler.

Baskakov, sözcük türlerinin, aynı zamanda türetme ve çekim arasındaki sınırların belirlenmesi sorunuyla da yakından ilişkili olduğunu belirtmektedir. Geleneksel dilbilgisi çalışmalarında, tüm biçimbirimler kök morfemler ile türetme, çekim ve biçimlendirme ekleri olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Ancak, bu sınıflandırmalar arasındaki sınırlar net bir şekilde belirlenmemiştir. Özellikle çekim ekleri kategorisinde belirsizlikler bulunmaktadır. Çoğu gramer çalışmasında, çekim ekleri yalnızca sözcüklerin söz öbekleri ve cümle içindeki sözdizimsel ilişkilerini belirleyen ekler olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda, çokluk, aitlik, durum ve kişi ekleri çekim ekleri olarak görülmektedir. Ancak, kip, görünüş ve çatı ekleri de genellikle çekim ekleri olarak sınıflandırılmaktadır. Oysa Baskakov'a göre, bu ekler aslında sözcük türetme sistemine aittir. Bu görüş, yalnızca Türk dilleri açısından değil, Rus dili gramerinde de (görünüş ve çatı açısından) kabul edilen bir yaklaşımdır (Baskakov, 1986: 48).

Baskakov'a göre, geleneksel dilbilgisi anlayışlarında türetme ve biçimlendirme ekleri arasındaki ayrım net değildir. Türkologlar genellikle Rus dilbilgisi okulunun görüşlerini takip etmektedirler. Ancak, Türk dillerinin kendine özgü yapısı, daha uygun ek sınıflarının belirlenmesini gerektirmektedir (Baskakov, 1986: 48). Türetme ekleri, anlam açısından iki ana gruba ayrılmaktadır. İlk grup, sözcüksel-anlamsal sözcük oluşturma eklerini içerebilir. Bu ekler yeni kavramlar oluşturur, statik kavramlar (isimler) ve dinamik kavramlar (fiiller) üretir, sözcük türleri arasında dönüşüm sağlar (isim → fiil, fiil → isim) ve sözcüklerin anlamlarını belirli bir çerçevede değiştirir ancak sözcük türünü değiştirmez (anlam değiştirici ekler) (Baskakov, 1986: 47-48).

İkinci grup, sözcüğün cümledeki işlevini belirler ancak sözdizimsel ilişkileri tam olarak oluşturmayan eklerini içerir. Yani, ad işlevi kazandıran ekler (isimlerde isim haline getiren ekler, fiillerde mastar ekleri), niteleyici işlev kazandıran ekler

(isimlerde sıfat yapan ekler, fiillerde sıfat-fiil ekleri) ve niteleyicinin niteleyicisi olan ekler (isimlerde zarf yapan ekler, fiillerde bağ-fiil ekleri). Bazı Türkologlar, sözcüksel-işlevsel sözcük oluşumu modellerini yanlış bir şekilde sözdizimsel kategoriler olarak sınıflandırırken, sözdizimsel kategoriler yalnızca türetme sisteminde şekillenir (Baskakov, 1986: 48).

Çekim kategorilerine gelince, tüm Türkologlar çekim kategorileri açısından - yüklem ve nesne arasındaki ilişkilerin bir ifadesi olarak ve aidiyet kategorisi açısından - tanım ve tanımlanan arasındaki ilişkilerin bir ifadesi olarak çoğunlukla ortak bir anlayışa sahiptir. Ancak, özne ve yüklem arasındaki ilişkileri ifade eden kişi ve sayı kategoriler konusunda tartışmalar devam etmektedir. Bazı araştırmacılar, kişi ve sayı eklerini "yüklemlik kategorisi" olarak adlandırmaktadır. Onlara göre, yüklemlik yalnızca kişi ve sayıyı değil, aynı zamanda zaman, kip ve modallik gibi predikatif kategorileri de kapsar. Fakat Baskakov'a göre, kişi ve sayı eklerini doğrudan yüklemlik kategorisine dahil etmek doğru değildir. Çünkü yüklemlik, yalnızca özneyi niteleyen bir kategori değildir; aynı zamanda modallik ve zamanı da içerir. Özellikle ortaç (sıfat-fiil) yapıları, yüklem ekleriyle karıştırılmamalıdır. Çünkü ortaçlar, çekim ekleriyle farklı işlevler kazanabilir ve cümlede farklı ögeler olarak kullanılabilir (özne, nesne, niteleyici vb.). Ancak, ortaç formu hangi işlevde kullanılırsa kullanılsın, fiile özgü kip, çatı, modallik ve zaman kategorilerini korur. Böylece, Baskakov Türk dillerindeki ek kategorilerinin daha hassas bir sınıflandırmaya tabi tutulması gerektiğini vurgulamaktadır (Baskakov, 1986: 48-49).

Türetme ve çekim arasındaki sınırların belirlenmesindeki en tartışmalı konu, kip (modallik), çatı, görünüş (aspekt) ve zaman kategorileridir. Bu kategoriler, Türk dilleri ve diğer diller üzerine yapılan birçok dilbilgisi çalışmasında genellikle çekim (şekilbilgisel değişim) kategorileri veya daha nadiren biçimlendirme kategorileri olarak kabul edilmektedir. Ancak, bu kategoriler özünde türetme kategorileridir. Çünkü çekim ekleriyle biçimlendirilmeden önce, herhangi bir sözdizimsel ilişki ifade etmezler. Bu dört kategori—görünüş (aspekt), çatı, kip ve zaman—fiile özgü kategorilerdir. Görünüş ve çatı kategorileri, fiilin tüm köklerine özgüdür. Bu kategoriler, leksik-fonksiyonel türetme ekleriyle biçimlendirilmelerine bakılmaksızın fiilin anlamını belirler. Dolayısıyla, bu kategoriler aslında leksik-semantic türetme

kapsamında değerlendirilmelidir. Yani, fiilin anlamını değiştirerek yeni sözcükler oluşturan leksik-semantik modellerin bir parçasıdır (Baskakov, 1986: 49).

N. A. Baskakov, Türk dillerinin fonolojisi ve fonetik yapısının incelenmesi konusunda, özellikle karşılaştırmalı-tarihî fonetik alanında önemli başarılar elde edildiğini belirtmiştir (Baskakov, 1986: 50). Bu bağlamda, A. M. Şçerbak'ın kapsamlı çalışmaları ve SSCB Bilimler Akademisi Dilbilim Enstitüsü Türk ve Moğol Dilleri Bölümü tarafından hazırlanan "Türk Dillerinin Karşılaştırmalı-Tarihî Fonetigi" (Moskova, 1984) adlı kolektif eser onun döneminde bu alandaki en kayda değer çalışmalar arasında yer almaktaydı. Deneysel fonetik üzerine yapılan araştırmalar da başarılı bir şekilde ilerlemekteydi. Leningrad'da L. V. Şçerba, M. İ. Matuseviç, L. R. Zinder ve diğer bilim insanları tarafından kurulan fonetik okulu, deneysel fonetik çalışmalarının Kazakistan'da (J. A. Aralbayev), Özbekistan'da (A. Mahmutov) ve özellikle Sibirya'da (V. N. Nadelyayev) gelişmesine önemli katkılar sunmuştu (Baskakov, 1986: 49-50).

Baskakov, Türk dillerinin fonetik problemlerine ilişkin araştırmaların, temel meseleleri tüm Türk dilleri için yeterli düzeyde ele aldığını ifade etmiş, ancak yalnızca belirli Türk dillerinin fonetik sistemlerinin analiz edilmesiyle yetinilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Bireysel dillerin yanı sıra, genel olarak Türk dilleri grubunun fonolojik yapısının belirlenmesi de büyük önem taşımaktaydı. Bu nedenle, özellikle tarihî fonetik ve tarihî-tipolojik fonoloji üzerine yoğunlaşılması gerektiğini savunmuş ve fonetik ile fonolojiye ilişkin bulguların, Türk dillerinin yazı sistemlerinin geliştirilmesi ve alfabelerin birleştirilmesi sürecinde nasıl kullanılabileceği üzerinde durulması gerektiğini belirtmiştir (Baskakov, 1986: 49-50).

Baskakov, ayrıca leksikoloji ve frazeoloji alanında da tarihî perspektifle çalışmalar yapılmasının zorunluluğunu dile getirmiştir. Onun döneminde, belirli Türk dillerinin tarihî ve karşılaştırmalı-tarihî leksikolojisine dair kapsamlı araştırmalar henüz mevcut değildi. Bu nedenle, yeni teorik temellere dayanan sözlük çalışmalarının büyük bir ihtiyaç olduğunu savunmuş, bu çalışmaların, leksik ve anlamsal değişim süreçlerinin araştırılmasını sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. O dönemde henüz leksik-semantik araştırmalar başlatılmamış, buna uygun sözlükler oluşturulmamış ve kelime hazinesi tarihî-tipolojik ve karşılaştırmalı-tarihî açıdan derinlemesine incelenmemişti (Baskakov, 1986: 50).

Leksikoloji ile, özellikle de leksikografiyle yakından bağlantılı olan frazeoloji çalışmaları, Türk dilleri açısından büyük önem taşımaktadır. Belirli Türk dillerinin frazeolojisine ilişkin mevcut araştırmaların yanı sıra, tüm Türk dilleri için genel, tarihî ve karşılaştırmalı-tarihî frazeoloji üzerine temel eserlerin hazırlanması gerekmektedir. Bu alanda bazı deneyimler kazanılmış olup, özellikle toplumsal-siyasal literatürün, Marksizm-Leninizm klasiklerinin, ayrıca gazetecilik ve edebî eserlerin çevirileri sayesinde belirli bir birikim sağlanmıştır.

N. A. Baskakov, frazeoloji teorisinin temel sorunları arasında frazeolojik birimlerin ve serbest kelime gruplarının ayırımına ilişkin daha net kriterler geliştirilmesi, kelime öbeklerinin anlam açısından sınıflandırılması, frazeoloji ve deyim bilimlerinin belirlenmesi ve özel frazeolojik sözlüklerin hazırlanması gerekliliği vurgulamaktadır. Toplumların sosyal ve ekonomik gelişiminin hızlanması, hem eski yazılı Türk dillerinde hem de yeni yazılı edebî dillerde çeşitli üslup değişimlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ancak, Baskakov'a göre farklı üslupların doğasını belirlemek için henüz dil formları (konuşma ve yazılı edebî diller) ile edebî türler (nesir ve şiir) arasındaki ayrımlar yeterince netleştirilmemiştir. Bunun yanı sıra, üslup türlerinin yapısal (zaman ve mekân boyutları) ve işlevsel (bilimsel-gazetecilik, edebî, resmî, dinî vb.) açılardan belirlenmesi konusunda da eksiklikler bulunduğunu söyler (Baskakov, 1986: 50).

Bireysel üslup özellikleri (belirli yazarlar, şairler, edebiyatçılar açısından) ve bazı üslup türlerine özgü duygusal-stilistik seviyeler (tarafsız, yüksek ve düşük—halk dili) de gerektiği şekilde sınıflandırılmadığını ifade eder. Baskakov'a göre, mevcut açıklamalı sözlüklerde yer alan stilistik notlar ise leksikoloji ve frazeoloji açısından tipolojik bir sınıflandırma ve hiyerarşiye sahip olmayıp, genellikle sistematik bir düzen içinde sunulmamaktadır. Üslup çalışmaları, dilin tarihî gelişimi açısından incelendiğinde, en erken dönemlerde bile belirli stilistik çeşitliliklerin var olduğu görülmektedir (Baskakov, 1986: 50-51).

Örneğin, Türk dillerinde, kabilelerin ve kabile konfederasyonlarının oluşum döneminde, kabileler arası konuşma dili—yani tarafsız üsluptaki dil—ile sözlü edebiyat dili, özellikle kahramanlık destanları arasında belirgin farklar vardı. Ayrıca, sanatsal üslup ile dinî-mistik ritüellerin dili (kült üslubu) arasında da ayırım yapılmaktaydı. N. A. Baskakov, stilistik çalışmaların geliştirilmesi açısından, yapısal

ve işlevsel üslup türlerinin ayrı ayrı ele alınması gerektiğini düşünmekteydi (Baskakov, 1986: 50-51).

Bunlardan yapısal stilistik modifikasyonlar şunları içermektedir:

- Zamana bağlı stil değişimleri (XV-XIX. yüzyıllardaki arkaik dillerin özelliklerini taşıyan stiller),

- Mekâna bağlı stil değişimleri (diyalekt özellikleri taşıyan stiller).

İşlevsel üsluplar ise şu şekilde sınıflandırılabilir:

1. Sanatsal üslup: Hem konuşma hem de yazı dili formlarına sahiptir ve iki ana edebî türü (şiiir ve nesir) içerir.

2. Bilimsel-gazetecilik üslubu: Aynı dil formlarına sahip olup, benzer edebî türleri içerir.

3. Resmî üslup: Yalnızca yazılı nesir formunda kullanılır.

4. Kült üslubu (dinî üslup): Konuşma ve yazılı dilin her iki formunu da içermekle birlikte, hem şiiir hem de nesir türlerinde kendini gösterir (Baskakov, 1986: 51).

Son olarak, Baskakov her bilim dalının gelişimi açısından, o bilimin tarihçesinin incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Türkoloji ve Türk filolojisinin tarihçesine ilişkin yayımlanan kapsamlı eserlerde, bu alanda yapılan araştırmaların gelecekte nasıl yönlendirilmesi gerektiğine dair temel konular belirlenmiştir. Bundan sonraki aşamada, doğu araştırmaları ve özellikle Türkoloji alanındaki bilimsel kurumların ve organizasyonların tarihine ışık tutulması gerekmektedir (Baskakov, 1986: 51).

Ayrıca, önemli yerli ve yabancı Türkologların çalışmaları üzerine monografiler hazırlanmalı; bu monografiler, yalnızca biyografik ve bibliyografik bilgileri değil, aynı zamanda bu bilim insanlarının Türkolojiye dair temel kavramlarını ayrıntılı bir şekilde ele almalıdır. Türk dillerinin araştırılmasında en öncelikli ve güncel meseleler, N. A. Baskakov'a göre, bu sıralanan konular olmaya devam etmektedir (Baskakov, 1986: 51).

3. NİKOLAY ALEKSANDROVİÇ BASKAKOV'UN ESERLERİNİN RUS DİLBİLİMİNE KATKISI

3.1. N. A. Baskakov'un Sözlük Çalışmaları ve M. Fasmer'in "Rus Dilinin Etimolojik Sözlüğü" Üzerine İncelemeleri

Baskakov, ilk çift dilli Türkçe-Rusça ve Rusça-Türkçe sözlüklerin hazırlanmasında önemli bir rol oynamıştır. Aşağıdaki sözlükleri ortak yazarlarla birlikte hazırlamıştır:

- Uygurca-Rusça sözlük (V.M. Nasılov ile birlikte, 1939)

- Altayca-Rusça sözlük (T.M. Toşçakova ile birlikte, 1947)

- Hakasça-Rusça sözlük (A.N. İnkiçekova-Grekul ile birlikte, 1953) (Tenişev, 1997: 11-12).

Onun yönetiminde Rusça-Uygurca (1941), Nogayca-Rusça (1963), Rusça-Altayca (1964), Rusça-Karakalpakça (1967) ve Türkmence-Rusça (1968) sözlükleri yayımlanmıştır. Ayrıca, ilk üç dilli sözlükler de; Gagavuzca-Rusça-Moldovaca (1973) ve Karaimce-Rusça-Lehçe ((A. Zayonçkovski ve S.M. Şapşal ile birlikte, 1974) onun katkısıyla ortaya çıkmıştır. N. A. Baskakov üç dilli sözlüklerin oluşturulmasıyla ilgili 1968 ve 1971 yıllarında temel ilkeleri açıklayan yayınlar yapmıştır. Bu sözlükler, Türk dillerinin akademik olarak belgelenmesi ve gelişimi için büyük bir öneme sahiptir ve bilimsel değerleri günümüzde de korunmaktadır. Ayrıca Baskakov'un hazırladığı Uygurca, Altayca, Hakasça ve Nogayca sözlüklerinde dillerin kısa dilbilgisi açıklamaları da bulunmaktadır. Bu dillerin birçoğu için yeni sözlüklerin hazırlanması oldukça zor olduğu için, Baskakov'un sözlükleri hâlâ benzersiz kaynaklar olarak kabul edilmektedir (Tenişev, 1997: 12).

N. A. Baskakov'un öne çıkan sözlük çalışmaları şunlardır:

"Türk Dilleri Sözlüğü":

Baskakov, Türk dillerini birleştirici bir yaklaşımla, geniş bir Türk dili ve lehçeleri yelpazesinde kelimeleri derlemiştir. Bu sözlük, Türk dillerinin tarihsel ve coğrafi çeşitliliğini yansıtacak şekilde, her bir dilin özelliklerini göz önünde bulundurur.

"Türk Dilleri Etimolojik Sözlüğü":

Bu eser, Türk dillerinin etimolojisini inceleyen bir çalışmadır. Baskakov, Türk dillerinin kökenlerine dair kapsamlı bir derleme yaparak, kelimelerin tarihsel

gelişimini araştırmıştır. Bu sözlük, Türk dili ve lehçeleri arasındaki etimolojik bağlantıları ortaya koyan önemli bir kaynaktır.

"Orta Asya Türk Dilleri Üzerine Çalışmalar": Orta Asya'da konuşulan Türk dillerine dair kelime ve dilbilimsel özellikleri inceleyen Baskakov, bu çalışmada kelime kökenlerini ve dil değişimlerini ele alır. Bu eser, Türk dillerinin Orta Asya'daki evrimi hakkında derinlemesine bilgiler sunar.

"Sibirya Türk Dilleri Sözlüğü": Baskakov, Sibirya'da konuşulan Türk dillerine ilişkin bir sözlük de hazırlamıştır. Bu bölgedeki Türk halklarının dillerindeki kelimeleri, anlamlarını ve kullanım biçimlerini inceleyerek, bu dillerin özelliklerini belgelemeye çalışmıştır.

"Türk Dillerinin Morfolojisi ve Sözlüksel Yapıları": Baskakov, Türk dillerinin morfolojik yapılarını da ayrıntılı bir şekilde incelemiş ve bu dillerin yapısal özelliklerini açıklayan bir sözlük hazırlamıştır. Bu eser, Türk dillerinin dilbilgisel yönlerine dair önemli bilgiler sunar.

Baskakov, dilbilimsel çalışmalarda genellikle karşılaştırmalı bir yöntem kullanarak, Türk dillerinin tarihsel ve yapısal benzerliklerini araştırmıştır. Sözlük çalışmalarında, sadece kelimelerin anlamlarını değil, aynı zamanda kelimelerin etimolojik kökenlerini, tarihsel gelişimlerini ve diğer dillerle olan ilişkilerini de göz önünde bulundurmıştır. Türk dillerinin farklı lehçelerini ve ağızlarını dikkate alarak, bu dillerin etkileşimleri ve ortak özelliklerine dair önemli veriler sunmuştur.

Baskakov'un sözlük çalışmaları, özellikle Türk dili araştırmaları için önemli bir kaynak teşkil eder. Bu eserler, sadece dilbilimciler için değil, aynı zamanda Türk halklarının tarihsel ve kültürel geçmişini anlamak isteyenler için de değerli birer rehberdir.

SSCB halklarının dilleri arasındaki karşılıklı etkileşim ve kelime alışverişi, çoğunlukla kelime dağarcığının benimsenmesi yoluyla gerçekleşmiş, ancak bu süreçler her zaman eşit düzeyde ilerlememiştir. Bu etkileşim, dil taşıyıcılarının birbirleriyle doğrudan temas kurma derecesi, benimsedikleri dinlere bakış açıları, ticaretin gelişimi ve ortak bir ekonomik sistemin oluşması gibi çeşitli dil dışı faktörlere bağlı olarak değişiklik göstermiştir. Benzer süreçler, Rusça ile Türk dilleri arasındaki ilişkide de gözlemlenmektedir (Baskakov, 1974: 4).

Baskakov'a göre, Rusça ile Türk dilleri arasındaki etkileşim uzun bir geçmişe sahiptir ve beş tarihsel döneme ayrılmaktadır (Baskakov, 1974: 5):

1. Milattan sonraki ilk yüzyıllardan 8. yüzyıla kadar: Doğu Avrupa'daki büyük Slav kabile birliklerinin oluşumuna kadar süren bu dönem, Eski Rusça ile Hunlar, Hazarlar, Bulgarlar, Sabirler gibi eski Türk kabilelerinin dilleri arasındaki etkileşimle karakterize edilir.
2. 9. yüzyıldan 12. yüzyıla kadar: Eski Rus devleti olan Kiev Knezliği'nin oluşumu sürecinde, Rusların Oğuz ve Kıpçak boylarıyla kurduğu ilişkilerle belirginleşen bir dönemdir.
3. 13. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar: Moğol istilası sırasında Kıpçak Türkçesinden Rusçaya geniş çaplı kelime geçişlerinin yaşandığı dönemdir. Türkçenin Rus dili üzerindeki en büyük etkisi bu dönemde gerçekleşmiştir.
4. 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar: Türk halklarının ve dillerinin temel yapılarını oluşturmaya başlamasıyla, bu halkların Doğu Slav toplulukları ve dilleriyle daha geniş çaplı etkileşime girdiği dönemdir.
5. Ekim Devrimi (1917) sonrası dönem: SSCB'nin kurulmasıyla birlikte, yeni sosyal koşullar altında halklar arasında farklı türde etkileşimlerin geliştiği süreçtir.

Bu tarihsel dönemlerin her biri, Rusça (daha sonra Ukraynaca ve Belarısça da dahil olmak üzere) ile Türk dilleri arasındaki etkileşimin farklı yönlerini ve yoğunluk derecelerini içermektedir.

Günümüzde Türk dillerine yabancı ve Rusça kelimelerin yoğun bir şekilde girişı yaygın olsa da, geçmişte (özellikle IX-XVI. yüzyıllar arasında), tam tersi yönde güçlü bir etkileşim yaşanmıştır. Bu dönemde, eski Rusça ve onun farklılaşmasıyla oluşan Doğu Slav dilleri (Rusça, Ukraynaca ve Belarısça), komşu halklarla olan ilişkileri sonucunda Türkçe başta olmak üzere Fin-Ugor ve İran dillerinden kelimeler almıştır. Türk dilleri aracılığıyla yalnızca Türkçeye özgü kelimeler değil, aynı zamanda Türklerin Moğolca, Farsça, Arapça, Sanskrit, Çince, Toharca ve diğer dillerden aldıkları kelimeler de Eski Rusça'ya ve daha sonra Rusça, Ukraynaca ve Belarısça'ya dahil olmuştur (Baskakov, 1983: 13-14).

XIII-XV. yüzyıllarda, Türk dillerinin Doğu Slav dillerine etkisi oldukça yoğundu ve bu etkileşim yalnızca kelime düzeyinde değil, aynı zamanda dilbilgisel yapılar açısından da gerçekleşti.

Baskakov'a göre, bu dönemde Rusçaya yalnızca tek tek Türkçe kelimeler girmedi, aynı zamanda belirli dilbilgisel yapılar da ödünç alınmıştır. Bu tür alıntılara örnek olarak, Rusçadaki analitik fiil yapılarının bazıları Türkçeden alınmıştır (Baskakov, 1974: 14). Örneğin:

Rusça: давай бери ("hadi al") - Türkçe: ala ber ("al, hadi al")

Rusça: пиши давай ("hadi yaz") - Türkçe: jaza ber ("yaz, yazmaya devam et")

Bu tür yapılar, Slav dillerine Türk dillerinden geçmiş ve günlük konuşma dilinde yaygınlaşmıştır.

Bunun yanı sıra, bazı fiil kipleri ve görünümleri de Türkçe ile benzer şekilde kullanılmaya başlanmıştır:

Rusça: он бросил пить ("o içmeyi bıraktı") → Türkçe: ot işip taslady ("içmeyi tamamen bıraktı")

Benzer şekilde, bir eylemin belirli bir andan itibaren gelişimini ifade eden yapılar da Rusçaya geçmiş. Örneğin, Rusça konuşma dilinde kullanılan "пошел колобродить" ("başıboş dolaşmaya başladı"), "пошла писать губерния" (kelime anlamıyla "vilayet yazmaya başladı", yani "olaylar gelişmeye başladı"), "пошел пьянствовать" ("içki içmeye koyuldu") gibi ifadeler, Türkçede aynı yapıya sahip olan "onyng keseli asqynyp baratyr" ("hastalığı kötüleşmeye başladı") veya "därmäni quryp baratyr" ("gücü tükenmeye başladı") gibi yapılara benzemektedir (Vinogradov, 1947: 603-604).

Türkçe ve eski Rusça arasındaki etkileşimler, sadece kelime ödünçlemeleriyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda dilin sözdizimsel ve morfolojik yapılarına da yansımıştır. Baskakov, buna örnek olarak "İgor Destanı"nda geçen "крычат телегы полунощи, рцы лебеди распущени" ifadesini ele almıştır. Bu ifade, "teleklerin gıcirtısı, sanki gece yarısında korkmuş kuğular gibi" anlamına gelir (Gadjiyeva ve Koklyanova, 1961: 351, Baskakov, 1958: 728). Buradaki "рцы" kelimesi, Türkçedeki äjtirsin kelimesine benzer bir yapıya sahiptir; yani "söyle, zorla söyle" anlamına gelir.

Bu tür yapılar, eski Rusça metinlerinde Türkçe dilinden alınan dilbilgisel etkileşimlerin izlerini gösterir (Baskakov, 1974: 14).

Türk dillerinin Rus diline etkileri sadece kelime dağarcığıyla sınırlı kalmıyor, aynı zamanda deyimler, atasözleri ve bazı kelime çiftleri (örneğin, "şurum-burum") gibi dil yapılarına da yansımıştır. Bu tür kelime çiftleri, genellikle Türk dillerine ait olan bir dilsel özellik olarak, Rus dilinde de benzer şekillerde kullanılmıştır. Bu, Türkçeden alınan etkilerin sadece kelimelerle sınırlı olmadığı, aynı zamanda dilin yapısal unsurlarına da sirayet ettiği anlamına gelir.

Modern Rus dilinin temel kelime dağarcığını ve bu kelimelerin kökenlerini yansıtan genel ve kapsamlı etimolojik sözlüklerden biri, M. Fasmer'in "Rus Dilinin Etimolojik Sözlüğü"dür. Bu sözlük, Rusça'ya O. N. Trubaçov tarafından yapılan eklemeler ve açıklamalarla çevrilmiştir. N. A. Baskakov, M. Fasmer'in "Rus Dilinin Etimolojik Sözlüğü" üzerine yaptığı çalışmasında, özellikle bu sözlükte yer alan türk kökenli rusça kelimelere (türkizmlere) ve bunların etimolojilerine odaklanmıştır. Fasmer, türkçeleşmiş kelimeleri daha çok tarihsel bağlamda incelediği için, bazı kelimelerin kökenleri konusunda kesin olmayan sonuçlara ulaşmıştı. Baskakov, Fasmer'in bu eksikliklerini veya yanlış eşleştirmelerini tespit etmiş ve bu konuda çeşitli düzeltmeler, eklemeler ve önerilerde bulunmuştur.

Baskakov'un yaptığı çalışma, Fasmer'in sözlüğünde bazı türkizmlere dair yeni etimolojik analizler ve düzeltmeler içermekteydi. Ayrıca, bu çalışmada Baskakov, Fasmer'in sözlüğünde mevcut olan bazı tartışmalı etimolojilerin yeniden değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiş ve bazı kelimelerin doğru kökenleriyle ilgili alternatif açıklamalar sunmuştur (Baskakov, 1974: 14-15).

"Rus Dili Etimoloji Sözlüğü'nün oluşturulması, bilimsel faaliyetimin ana amacıydı, bu konuda ilk araştırmalarımı yapmaya başladığımda (1906-1909) bile buna yönelik hayallerim vardı. Çalışmamda yapılan birçok eleştirinin, şüphesiz, sonraki Rus etimolojik sözlüğü için faydalı olacağını düşünüyorum. Bu sözlükte, burada belirsiz olarak adlandırılan çok sayıda kelimeye özel bir dikkat gösterilmelidir. Eğer baştan başlamak zorunda kalsaydım, kelime türetmeleri (kalkalar) ve semantolojik (anlam araştırmaları) yönlerine daha fazla odaklanırdım" diye yazıyor Maks Fasmer (Fasmer, 1987: 11)

N. A. Baskakov'un, M. Fasmer'in "Rus Dilinin Etimolojik Sözlüğü"nün ilk cildinde yer alan bazı Türk kökenli kelimelerin alternatif etimolojileri, yapılan karşılaştırmalardaki tartışmalı ya da yanlış eşleştirmeleri, eklemeleri ve düzeltmeleri şu şekildedir;

АЛТЫН (Altın) (Türkçe "altyn" yani altın metali (золото)): eski Rusya'da bir para birimiydi ve 6 "denga"ya (eski Rus parası) eşitti, yani 3 kopek değerindeydi (Fasmer, 1986: 72). Baskakov, bu kelime için tarihçi Tatişçev'in sunduğu karşılığı daha kabul edilebilir ve en olası etimoloji olduğunu savunuyor. Tatişçev, "altın" kelimenin Türkçedeki "altı" (alty) yani "6" rakamından türediğini öne sürmüştür. Sonundaki "-n" ise, "tjin" - Türk dillerinde "para" anlamında kullanılan ekten gelir. Böylece "altın" kelimesi Türkçedeki "altı" (6) ve "tjin" (para) kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur. İlk başta "altı para" anlamına gelirken zamanla "altyn" şeklini almış ve bir para birimi olarak Rusya'da kullanılmıştır (Baskakov, 1974: 15).

Арбат (Arbat) (Türkçe "arba" (araba, yük arabası) ya da "yrabat" (ekonomik/ticari yapılar) veya "rabat" (banliyö, şehir dışı yerleşim yeri) (Fasmer, 1986: 83). N. A. Baskakov, bu etimolojiler arasında en olası olanı, "şehir bölgesi" ya da "mahalle" anlamına gelen "rabat/yrabat" kökünden gelen kelime karşılığı olduğunu savunur. Rusça uyarlamada, kelimenin Türk dillerindeki telaffuz şekli korunmuştur. Türk dillerinde, Arapça veya Farsça kökenli ve "r" sesiyle başlayan kelimeler genellikle önlerine bir ses eklenerek (protezi ile) telaffuz edilir. Bu yüzden "rabat", "yrabat" şeklinde söylenmiş ve Rusçaya "Арбат" (Arbat) olarak geçmiş olabilir. Ayrıca Baskakov, kelimenin farklı bir Arapça kökten türemiş olabileceği de vurgular. Bu alternatif görüşe göre, Arbat ismi Arapça'daki "arba'at" (dört, dört mahalle) kelimesinden gelmiş olabilir (Baskakov, 1974: 15).

Байкал (Baykal) (Türkçe "baj köl" (zengin/bereketli göl)) (Fasmer, 1986: 107). N. A. Baskakov, bu etimolojiye özellikle "baj" kelimesinin anlamı açısından ek açıklamalar yapmıştır. Genellikle "baj" kelimesi "zengin" anlamıyla bilinse de, bu bağlamda aslında "kutsal, büyü, yasaklı" anlamını taşımaktadır. Bu anlam, Altay dillerinde kullanılan bazı kelimelerle de desteklenmektedir. Örneğin:

"baj sös" – yasaklı kelime

"baj qajyn" – kutsal/yasaklı huş ağacı

Ayrıca, Altay dilinde "baj" kökünden türeyen "baj-la" (yasaklamak, uyarmak) fiili ve "baj-lu" (kutsal, korunan, yasaklı) sıfatı bulunmaktadır.

Bu bilgiler ışığında, Baskakov Baykal isminin "baj" (kutsal) ve Moğolcadaki "gol", Altaycadaki "qool" (nehir, akarsu, göl) kelimelerinin birleşiminden oluştuğu söyler ve "Baykal" isminin muhtemelen "kutsal göl" anlamına geldiğini öne sürer (Baskakov, 1974: 16).

Берендеи (Berendeyi): Güney Rusya'daki Türk Göçebe Kabilesi. Berendiler, 11.-13. yüzyıllar arasında Güney Rusya'da yaşamış bir Türk göçebe kabilesiydi. 1097 yılında Peçenekler ile ittifak kurmuş, ancak 1105 yılında Kıpçaklar tarafından mağlup edilmiş ve 13. yüzyılda tarihten silinmiştir. Ancak Fasmer sözlüğünde, bu topluluğun adıyla ilgili kesin ve güvenilir bir etimoloji bulunmadığını belirtir (Fasmer, 1986: 155). Türkologlardan Rasonyi'ye göre, "Berendey" adı Türkçedeki "ber-in-di" kelimesinden türemiştir. Bu kelimenin anlamı:

“ber-“: “vermek” (Türkçedeki "vermek" fiili ile aynı kökten)

“-in-“: Dönüşlü fiil eki (kendiliğinden olan bir eylemi ifade eder)

“-di“: Geçmiş zamanın üçüncü tekil şahıs eki.

Böylece, "ber-in-di" kelimesi "teslim olan, kendini teslim eden, boyun eğen" anlamına gelir. Rasonyi, Berendilerin bu ismi muhtemelen bir başka topluluğa boyun eğmiş veya bir egemen güce bağlanmış olmalarından dolayı almış olabileceğini öne sürmektedir (Rasonyi, 1993: 219). Nikolay Baskakov, bu etimolojiden farklı bir görüş ileri sürmüştür. Ona göre, Bereney kelimesi Türk dillerindeki "beren" kelimesinden türemiştir. “Beren“: "en iyi çelik" anlamına gelir. Kazak Türkçesinde mecazi olarak "bilge, ünlü, şanlı" anlamında da kullanılır. “-dej“: Türkçedeki "-gibi, -miş gibi" anlamını veren bir ek. Baskakov'un ileri sürdüğü teoriye göre "beren-dej", "çelik gibi güçlü, bilge, kahraman" anlamına gelir. Berendiler, bu ismi belki de cesaretleri ve savaşçılık özelliklerinden dolayı almış olabilirler (Baskakov, 1974: 17).

Ветеринар (Veterinar) (Almanca “Veterinär”, Latince “veterinarius” (yük hayvanı ile ilgili) (Fasmer, 1986: 306). Baskakov, Fasmer'in bu etimolojinin tartışmalı olduğu belirtiyor. N. A. Baskakov “veteriner” kelimesinin aslında Arapça'dan alınmış olabildiğini savunur. Arapça'da “bajtar” / “bajtarun” kelimesi, “baytar, veteriner, nalbant” anlamına gelirken, “bajtarat” ise “veterinerlik, hayvan nalbantlığı” anlamına

gelir. Bu kelimelerin kökeni, Arapça “bajtara” fiiline dayanır ve bu fiil “at nallamak, nalbantlık yapmak” anlamına gelir. Muhtemelen bu kelime, “-är” gibi bir isim yapma eki alarak “bajtarunär” haline gelmiş olabilir. Böylece, fonetik olarak Almanca'daki “Veterinär” kelimesine benzemiştir. Her ne kadar bu Arapça köken iddiası ilk bakışta pek olası görünmese de, sadece fonetik benzerlikle değil, aynı zamanda anlamsal (semantik) bir bağ ile de desteklenmektedir. “Bajtara” kökünden Arapça'da türetilmiş pek çok kelime vardır ve bunların çoğu atların bakımı ve nalbantlıkla ilgilidir. Aynı zamanda Baskakov, bu terimin benzerleri Türk dillerinde de bulunduğunu söyler. Türkçe: “baytar” (veteriner), “baytarlık” (veterinerlik). Çağatayca ve Tatarca gibi diğer Türk dillerinde de aynı kökten türeyen benzer sözcükler yer almaktadır.

Latince kökene gelince, “veterinarius” kelimesinin Latince'deki “veterinus” (yük hayvanı) kelimesi ile, onun da “vehere” (taşımak, çekmek) fiiliyle bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Ancak N. A. Baskakov bu bağlantıyı birkaç açıdan sorgular:

- Bu Latince bağlantı, veterinerlik mesleğiyle doğrudan ilgili olan başka kelime yapılarıyla desteklenmiyor.
- Fonetik açıdan da ikna edici görünmüyor.

Sonuç olarak, “veteriner” kelimesinin kökeni kesin olarak belirlenmiş değil. Bu kelimenin kökeni sadece dilbilimsel açıdan değil, aynı zamanda kültürel ve tarihsel açıdan da araştırılmalıdır. Özellikle Arapların eski at yetiştiriciliği kültürü göz önüne alındığında, bu kelimenin Arapça'dan gelmiş olma olasılığı göz ardı edilemez (Baskakov, 1974: 18).

Γarayz (Gagauz): Moldova'da yaşayan bir Türk halkıdır. Fasmer'e göre “Gagavuz” kelimesi, “gök” (mavi, gök, yeşil) ve “uz” (Oğuz) kelimelerinin birleşimiyle ortaya çıkmıştır (Fasmer, 1986: 380):

“gök”: “mavi, gök rengi, yeşil” (Türk dillerinde renk anlamı)

“uz”: “Oğuz” Türklerini ifade eden bir kelime.

N. A. Baskakov, Gagauz kelimenin “Gök Uz” → “Gök Oyuz” → “Gök O(y)uz” → “Gagavuz” şeklinde değiştiğini açıklar. Ayrıca Baskakov “Gagavuz” adının şu köklerden türemiş olduğunu söylüyor:

“haq”: “hak, doğru, gerçek”

“oyuz”: "Oğuz" (Türk boyu).

Baskakov, bu birleşimin "Haq Oyuz" ("Gerçek Oğuzlar") → "Gagauz" şeklinde dönüştüğünü varsayıyor (Baskakov, 1974: 18).

ГОГОЛЬ (Gogol') ("ГОГОТАТЬ" (yüksek sesle gülmek, bağırarak), "гагара" (gagara, dalıcı bir kuş türü) ve "гара" (gaga, kaz türü bir kuş)): Anas clangula adlı bir kuş türü (Fasmer, 1986: 125). N. A. Baskakov, kelimenin Slavca yerine Türk dillerinden geldiği görüşü daha güçlü olduğunu vurgular. Çünkü birçok Türk dilinde “gogol” kelimesine benzeyen ve ördek/kuş anlamına gelen kelimeler bulunmaktadır:

Türkmence: "göögöl" (ördek, dalıcı kuş)

Kırgızca: "kögöl" (ördek, dalıcı kuş)

Yakutça: "kügülläx" (ördek, dalıcı kuş)

Çuvaşça: "kavakal" (ördek, dalıcı kuş)

Çuvaşça'daki "kavakal" kelimesinin, bu kelimenin en eski hali olduğu düşünülmektedir. Çuvaşçadan Türkmenceye "göögöl" olarak geçmiş, ardından diğer Türk dillerinde "gögöl" / "kögöl" formlarına dönüşmüştür.

Türk dillerinde "göök" / "gök" / "kök" kelimesi "mavi, yeşil, gri, boz" gibi renkleri ifade eder. Bu bağlamda, "göögöl" kelimesi “mavimsi, yeşilimsi, gri tüyleri olan kuş” anlamına gelmektedir. Kelimenin oluşum sürecini Baskakov şu şekilde açıklar (Baskakov, 1974: 19):

"kavak" / "göök" / "gök" / "kök": "mavi, yeşil, boz"

"-äl" / "-el" / "-il": Küçültme sıfat eki (daha küçük ya da daha az belirgin anlam katıyor).

"kavakal" / "göögöl" / "gögöl" → "mavimsi, yeşilimsi, grimsi" kuş.

3.2. N. A. Baskakov'un “İgor Destanı”nda Tespit Ettiği Türk Kökenli Kelimeler

“İgor Destanı”nın yazarı eserini 1185 yılında yazmıştır. O dönemde Büyük Rus ve Kiyev zor bir durumdaydı. Vladimir Svyatoslaviç ve Yaroslav Mudrıy döneminde gelişen Büyük Knez Oleg tarafından yaratılan devasa devlet, birçok knezliğe bölünmeye ve gerilemeye başladı. Kiyev, eski cesaret geleneklerini korudu, tarihi efsaneleriyle, Oleg'den başlayarak ünlü knezlerin mezarlarıyla ünlüydü. Kiyev knezi

"Yüce Knez" unvanını taşıyordu. Ülkenin küçük knezliklere bölünmesine, en zengin toprakları ele geçirmek isteyen knezler arasında kanlı bir iç savaş eşlik etti. O dönemde kıpçaklar, Rus'un güney sınırlarına yaklaştı. 1080'li yıllarında, Rus knezlerini ve birliklerini toplayan Knez Svyatoslav Vsevolodoviç, kıpçaklılarla savaştı. Bozkırlara geri atıldılar. Ancak 1185'te Novgorod-Severskiy Knez İgor, küçük bir ordu toplayarak kıpçaklılara karşı bir sefere çıktı. Knezin birliği yenildi ve knez esir alındı. Bu olaydan sonra, Rus knezlerinin ayrılığını hisseden kıpçaklılar, Rus'a sık sık baskınlar düzenlemeye başladılar. İgor, seferiyle istemeden olsa da kıpçaklılara vatanına giden yolu açtı. İgor Destanı, Eski Rus edebiyatının tarihi bir anıttır. Bu, Antik Rus'un imgesinin büyük bir doğrulukla aktarıldığı zamanının en büyük sanatsal yaratımıdır. "İgor Destanı"nın yazarını heyecanlandıran ana duygu, Anavatan'a, Rus topraklarına ve halka olan sevgiydi. Yazar, Büyük Rus'un ayrılığına üzülüyor. O büyük bir Rus düşünürüdür - 12. yüzyıl halkının farklı kesimlerini tasvir ediyor. Sıradan Rus halkının cesaretini, yiğitliğini ve sıkı çalışmasını, knezlerin bağımsızlık arzusuyla karşılaştırır. Savaşçıları, Kursk halkını, "deneyimli savaşçılar", Çernigov'un savaşçı-kahramanları ise "kalkansız, çizme bıçaklarıyla, alayları bir haykırıyla fethederek, ataların ihtişamını haykırınlar" olarak tanımlar (Belov, 2007: 641)

İgor Destanı ayrıca, kıpçak akınlarından sıradan insanların çektiği acıları da anlatır. Eserin ilk bölümü, Novgorod-Severskiy Knezi İgor'un seferini anlatır. İgor, Rus'u kadim düşmanlarından kurtarmak ister. Sefer günü, bir güneş tutulması meydana gelir. Bu uğursuz alamete ve bozkırı tehdit eden tüm tehlikelere rağmen, Knez İgor kıpçaklara karşı yürüyüş kararını değiştirmez. Putivl'de, Çernigov Knezi Buy-Tur Vsevolod, Knez İgor'a katılır. İgor Destanı'nda Buy-Tur büyük bir savaşçı olarak tanımlanır: "Sen, Tur, dörtnala koştüğün, altın miğferini parlattığın yerde, pagan kıpçak başları yatıyor." Knez İgor, ordusunun ve Buy-Tur Vsevolod'un ordusunun birleşik güçleriyle kıpçak topraklarına girer. Buradaki her şey ona düşmandır: bozkır, kuşlar ve hayvanlar. Ancak İgor kararlıdır, ordusu da öyle. "Şanlı bir savaşa hazırlanarak, keskin kılıçlarla knez için şan, kendileri için onur kazanarak" kıpçaklarla savaşmaya devam ederler. İlk kez, "şafak vakti, cuma günü, sisin içinde" Rus ordusu kıpçakları yener ve ganimet olarak çok sayıda altın, ipek ve değerli taş ele geçirir. İgor, kıpçakların yenildiğini, tamamen bozguna uğradığını düşünür ve sefere devam etmeye karar verir. Ancak kıpçaklar sadece ara aldılar. Bozkıra girdiler ve öncekinden daha büyük yeni bir ordu topladılar. Büyük bir kalabalık İgor'un kampına yaklaşıyor ve İgor

geceyi orada geçiriyor. İgor ve Buy-Tur Vsevolod zorlu bir savaş bekliyor. Onların yerinde olan herkes geri çekilirdi, ancak kendilerinden çok daha güçlü olan kıpçaklılarla savaşmaya karar veriyorlar (Belov, 2007: 641).

İki muazzam güç daha önce hiç görülmemiş bir savaşta çarpıştı. Rus ordusu büyük bir cesaret ve yiğitlikle savaştı. Savaş sırasında Buy-Tur Vsevolod askeri cesaretini gösterdi. Alaylarıyla savunmada durdu. İgor'un sancakları ancak üçüncü günde düştü. Kıpçaklar sayısız sayıda Rus ordusuyla Rus ordusunu yendi. Bu savaşta birçok Rus savaşçısı hayatını kaybetti. Kıpçaklar Novgorod-Seversky Knezi İgor'u esir aldı. İgor ve ordusunun başarısız seferini anlattıktan sonra, İgor Destanı tüm Rus halkının ve Rus topraklarının üzüntüsünü ve kederini anlatır. Rus ordusunun yenilgisi kıpçakları cesaretlendirdi. Rus'a yaptıkları akınlar çok büyük ölçüde arttı. İgor ve Vsevolod'un babası Svyatoslav tarafından durdurulduktan sonra tekrar Rus'a gittiler. Üzüntü Rus topraklarına yayıldı: "... Kiyev dağın üzerinden iniyor, Çernigov'un saldırısı ağır." Kıpçaklılar şehirlerden "bir yarda sincap" haraç toplamaya başladılar (Belov, 2007: 642).

Eserin ikinci kısmı Büyük Svyatoslav'a adanmıştır. Yazar onu zeki, ihtiyatlı bir hükümdar ve komutan olarak tanımlıyor. İgor ve Vsevolod'un düşüncesiz hareketlerini onaylamıyor. Svyatoslav, oğullarının pervasızlığının Rus'a daha sık kıpçaklı baskınlarına yol açabileceğini anlıyor. Svyatoslav bir rüya görüyor. Bunu bir alamet olarak algılıyor. Kiyev Büyük Knezi bu rüyayı yorumlamak için boyarları topluyor. Boyarlar ona rüyanın asıl anlamının Svyatoslav'ın iki oğlunun küçük bir orduyla kıpçaklılara karşı yola çıktıktan sonra yenilgiye uğrayacağını söylüyorlar. Bu yorum sayesinde Svyatoslav, kıpçaklıların ancak ortak güçlerle yenilebileceği sonucuna varıyor. Bu düşüncesini "altın bir kelime" ile ifade ediyor. Tüm Rus knezlerine güçlerini birleştirmeleri çağrısında bulunur: Yaroslav Ostromısl, Suzdal'lı Vsevolod, Mstislav, Buy Roman, Ingvar. Svyatoslav, aralarındaki tüm çekişmelerin sona ermesini, aksi takdirde Polovtsyahların yenilemeyeceklerini, Rus'un düşmanlardan korunmasını ve İgor ve Vsevolod'un intikamını talep eder. Daha sonra yazar, İgor Novgorod-Severskiy'nin kıpçaklı esaretten dönüşünü anlatır. Putivl'de, İgor'un karısı Yaroslavna üzülür. Rüzgara, Dneper'a ve Güneş'e, İgor'un kıpçaklı esaretten kaçmasına yardım etmeleri için yalvarır. Yazar, Yaroslavna'nın kişiliğinde, tüm Rus'un sayısız kıpçaklı akınından muzdarip olduğunu tasvir eder. Ve sanki bu çağrıyı

duymuş gibi, İgor, Ovlur'un yardımıyla utanç verici esaretinden kaçır. Atını bitkinliğe kadar sürdürdükten sonra Donets'e ulaşır. Konuşmasında İgor, ona ulu bir nehir olarak hitap ediyor: "Ah Donets! Senin küçük bir büyüklüğün yok...". Donets'e, kendisine tek ve bölünmez bir Anavatan gibi görünen Rusya ile buluşmanın ilk habercisi olarak hitap ediyor. Gzak ve Konçak knezin peşinde dörtnala gidiyorlar, ancak boşuna gidiyorlar. Kıpçaklılar Donets'e ulaşıyor ve İgor'u orada bulamıyorlar. "Destan..." Knez İgor'un dönüşü vesilesiyle sevinçle sona eriyor. İgor Destanı'nın ana fikri, tüm Rusya'nın birleşmesi ve birçok küçük knezliğe bölünmemesi gerektiğidir. Böyle bir parçalanma kaçınılmaz olarak güçlü bir devleti yıkıma sürükler. Novgorod-Severskiy Knezi İgor'un örneği, büyük bir düşmanın tek başına yenilemeyeceğini gösteriyor. Bu ancak ortak çabalarla yapılabilir. "İgor Destanı" kehanet dolu bir eser olarak ortaya çıktı. Rusya'nın sonraki dönemdeki daha ileri tarihsel gelişimini öngördü (Belov, 2007: 642).

Antik Rus edebiyatının değerli bir anıtının yaratılması için tarihsel koşulları muhtevasına alan İgor'un Seferi Hikayesi, yalnızca eski Rus prenslerinin kendi aralarındaki karmaşık ilişkileriyle değil, aynı zamanda komşu halklar ve kabilelerle, özellikle 11.-12. yüzyılların Kara Klobutsky ve Polovtsian kabileleriyle daha az karmaşık olmayan bağlarıyla da karakterize edilir. Hikayenin kendisi Kıpçaklılarla mücadelenin bölümlerinden birine adanmıştır. Bu dönemin eski Rus prensleri arasındaki tarihsel ilişkiler zaten iyi biliniyorsa ve Hikayede nispeten açık görünüyorsa, o zaman Hikayede de bir miktar yansıma alan eski Rus prensliklerinin komşu halklar ve kabilelerle bağlantıları yeterince incelenmemiştir. Bu arada, eski Rus ve eski İran, Fin-Ugor ve Türk kabilelerinin etkileşimi, kültürleri ve dilleri eski zamanlarda ortaya çıkmıştır. Zaten çağımızın ilk yüzyıllarında, Doğu Avrupa'daki eski Rus kabileleri, hem Slav hem de eski Fin-Ugor, İran ve Türk kabilelerini içeren en önemli kabile birliklerinden biri olan Hunlar (Hunlar) ile yakın temas halindeydi. Ancak, 13. yüzyıla kadar Doğu Avrupa'nın eski halkları arasındaki en uzun rekabet, eski Rus ve eski Türk halkları ve kabileleri tarafından korundu (Baskakov, 1993: 51,52).

M.S. 4. yüzyılda Hun İmparatorluğu'nun (Hunlar) nihai çöküşünden sonra, eski Türk kabileleri birkaç kabile birliğinde birleşti. Bu kabileler; Avarlar, Sabirler, Hazarlar ve Bulgarlar, bunların en uzun sürenleri, eski Rus kabileleriyle etkileşimde

derin izler bırakarak, Bulgarların ve özellikle Hazarların birlikleriydi. Kronik kaynaklar, Rurik'in 865 yılında Kiev'i efsanevi Askold ve Dir'in kontrolüne devretmesiyle şehrin sakinlerinin Hazarlara haraç ödediğini ve ancak Oleg'in Slav kabilelerini tek bir birlik içinde birleştirmesinden sonra; Polianlar, Polotsklular, Goryanlar, Drevlyanlar, Budanlar, Volynyalılar, Kriviçiler, Severyanlar, Radimiçiler, Vyatiçler ve Slav olmayanlar - Meryalar, Çudlar, Dulebler, Tivertsiler ve diğer kabileler eski Rus devletinin yavaş yavaş Hazar egemenliğinden kurtulmaya başladığını ifade ediyor. Ancak 889'da Peçenek göçebelerinden oluşan yeni bir Türk dalgası ortaya çıktı ve onlarla karmaşık eski Rus-Türk ilişkileri yeniden kuruldu. 920'de Prens İgor Rurikovich Peçenekleri savaşıyla teslim aldı, ancak 967'de Svyatoslav İgorevich döneminde Peçenekler tekrar Kiev'i kuşattı, ancak Svyatoslav tarafından da yenildi, 972'de Peçenek prensi Kurya tarafından intikamı alındı, onu esir aldı, kafasını kesti ve kafatasından "başkasınınkini ararken kendiminkini kaybettim" yazısıyla bir kupa yaptı. 978'de Peçenekler, Peçenek prensinin hizmet etmeye gittiği Prens Yaropolk Svyatoslavich'e boyun eğdi. Eski Rus prenslerinin Peçeneklerle ittifakı Aziz Vladimir döneminde devam etti. Peçenek prensi Metegan-Metigai'nin 988'deki Rus vaftizinde hazır bulunduğu bilinmektedir. Ancak Peçenekler, Yaroslav Vladimirovich döneminde 1036'ya kadar akınlarına devam ettiler, sonunda önemlerini yitirdiler ve eski Rus prenslerinin yeni Türk rakiplerine, kabile arkadaşlarına, Torklara ve daha sonra Kıpçaklar Polovtsyhalılara boyun eğdiler. Peçeneklerin ve daha sonraki göçebeler olan Torks (Oğuzlar) ve Polovtsyhalıların (Kıpçaklar) akınları, tüm eski Rus prenslerini fethetmeyi amaçlayan büyük seferler niteliğinde değildi ve daha çok çeşitli değerli eşyalar, ganimet ve esirler şeklinde ganimet ele geçirmeyi amaçlayan saldırılar ve bazen de eski Rus prenslerinin kendi iç savaşları tarafından kısırlanan saldırılardı (Baskakov, 1993: 52-54).

Rus kroniklerinde hem küçük kabile bölümlerinin adları altında bilinen Peçenekler ve Torks (Oğuz) boyları: Kovuys, Berendeys, Turpeys, Kaepichs, Bouts (Moguys) ve genel olarak Torks veya siyah klobuk Hazar Denizi'ne bağlı kuzey yolundan Doğu'dan Doğu Avrupa'ya gelenlerdi, aynı zamanda güney yolundan, yani Hazar Denizi'nin güneyinden gelen ve daha sonra Selçuklu Birliği'ni ve ardından Küçük Asya'da Osmanlı İmparatorluğu'nu kuran Oğuz boylarıydı. Daha sonra, 1036'dan sonra, yani Peçeneklerin Prens Yaroslav Vladimirovich tarafından nihai fethinden sonra, bireysel kabileleri ve Torks - Kara Klobuklar, daha küçük

bölümlerinin isimlerini korudular: Berendeyler, Kovuylar, Turpeyler, Kaepichler, Bouts, Uzlar, vb., bunlar Rus kroniklerinden ve Bizans kaynaklarından bilinmektedir (Baskakov, 1993: 55).

Torks veya Kara Klobukların bu kabile bölümleri bir miktar bağımsızlığa sahipti ve ayrı olarak Kiev ve Çernigov bölgelerinde yaşıyorlardı ve bazen askeri birlikler olarak bir veya başka bir eski Rus prensiyle ittifak halinde hareket ediyorlardı. Destnn metninden de anlaşılıyor: "Ve artık güçlü, zengin ve çok silahlı kardeşim Yaroslav'ın gücünü Chernigov, Mogu, Tatarlar, Şelbirler, Topçaklar, Revugalar ve Olbers ile birlikte görmüyorum, çünkü kalkanları ve kunduracıları yok, alayları bir çığlıkla yenerler.". Bu arada, bazı araştırmacılara göre (Tarasov, 1954), Koçkar'ın destanın yazarı olduğu iddia ediliyordu. Polovtsyalıların Çernoklobutskiy klanları ve bazı Rus prensliklerinde nüfusun önemli bir bölümünü oluşturuyordu. Son olarak, Doğu'dan gelen göçebelerin son dalgası Rus kroniklerindeki Polovtsyalıların Kıpçaklarıydı. Hazarların ve Bulgarların ana kitleleri daha sonraki kabile birlikleri tarafından önce Peçenekler, sonra da Tork ve Oğuz kabileleri tarafından asimile edildiye, kendilerinden önce gelen tüm kabileleri kısmen içeren kıpçaklılar, Moğol istilasından önce Doğu'dan gelen son Türk göçebe dalgasıydı. Modern Tatarlar, Başkurtlar, Kazaklar, Karakalpaklar, Nogaylar, Kırım Tatarları, Kumuklar, Karaçay-Balkarlar ve diğer Türk kabileleri için ortak bir etnik alt yapı haline geldiler (Baskakov, 1993: 56)

Moğol öncesi dönemde, eski Rus'un en yakın tarihi bağları esas olarak Tork, Oğuz kabileleri ve Kıpçak kabileleriyle olmuştur. Kıpçaklıların hem etnik yapıları hem de dil özellikleri açısından homojen olmadıklarını belirtmek gerekir. Esasen iki ana grup, iki kanat oluşturuyorlardı. Donetsk kıpçaklılarının birinci kanadı, İgor'un seferi sırasında Han Konçak tarafından yönetilen baskın Kıpçak klanlarıyla ve Dnepr kıpçaklılarının ikinci kanadı, Han Gzak tarafından yönetilen önemli bir Çerno-Klobutsky kabile birliği katmanıyla. İgor Severskiy'nin (1185) seferi öncesinde, eski Rus prensleri arasındaki en yakın bağlar, kabile Kıpçak lehçeleri ve önemli Oğuz etkisi olan Çerno-Klobutsky klanlarıyla karışık kabile grupları olan Dinyeper Kıpçaklıklarlaydı. İki lehçe grubunun varlığı: Kıpçak ve karışık Oğuz-Kıpçak, daha sonra Kıpçak dilinin anıtı olan Codex Cumanicus'ta da yansıtılmıştır; bilindiği gibi bu, Moğol sonrası döneme aittir. İgor'un Seferi Hikayesi'ne giren Türk sözcük öğelerinin

esas olarak bu Oğuz-Kıpçak özelliklerini yansıtmaları ilginçtir. İgor Severskiy'nin kıpçaklara karşı seferi, Dinyeper ve Don kıpçaklarının Konçak'ın tek han otoritesi altında birleşmesi için bir itici güç görevi gördü. Zaten 1185'te kıpçaklıların birleşik kuvvetleri Igor'a karşı çıktı: Gzak liderliğindeki Dinyeper kuvvetleri ve Konçak liderliğindeki Donetsk kuvvetleri. Dahası, Igor'un Konçak tarafından ele geçirilmesi, Igor'un kaderini belirleyen savaşın Donetsk kıpçaklılarının topraklarında gerçekleştiğine tanıklık ediyor. Ancak tüm kıpçakların bu birleşmesi Moğol istilası nedeniyle nihayet gerçekleştirilemedi (Baskakov, 1993: 57).

Kıpçak prensleri ve Çernoklobutsky klan liderleri, Eski Rus kroniklerinde ve diğer kaynaklarda klandaki büyüklerin adları ve bazı Türkologlara göre tarihsel olarak oba 'kabile, klan kelimesine, diğerlerine göre ise klandaki büyüğe hitap eden ara-aby 'ağabey' kelimesine dayanan patrimonial parçacıkların eklenmesiyle bilinen aile-klan gruplarının başındaydılar. Bu türden benzer aile-klan adları kroniklerde sıradan soyadları olarak kullanılır, örneğin Obovl Kostukovich, Kozl Sotanovich, Gza Bilyukovich, Kobyak Karlyevich, Begbars Akochoevich, vb. Rus -ovich ve kıpçak -obiç'in aile son eklerinin kirlenmiş olması, -C -ic son ekinin ortak kökenli olması mümkündür. kıpçaklıların aile-klan dernekleri daha sonra büyük kabile derneklerinde birleştirildi, bunların kroniklerden en iyi bilinenleri şunlardır: Anjogly, Burjogly, Durut, Juzan, vb. ve bunların toplamı tüm kıpçaklıların - Kıpçakların (Qypçaq ~ Quman) kabile birliğini veya birliğini temsil ediyordu (Baskakov, 1993: 58).

İgor'un Seferi Hikâyesi'nde Kara Klobuklar, kıpçak ve diğer halkların boy ve kabile adlarından, yukarıda adı geçen Kara Klobuk boyu ve kabile gruplarına ek olarak: Mogutlar, Tatranslar, Şelbirler, Revuglar, Topçaklar ve Olberler, hem Türk hem de diğer etnik gruplara ilişkin şu boy ve halk adları verilmiştir: Khinova, Tylkovin, Ovarski, Ugorski, Kosozski, Yatvyaz, Deremela, Rus, Latin, Lyatsky, Gotski, Litvanya, Pemtsy, Veneditsy, Gretsı, Morava ve gerçek Polovtsy adlarından: Sharokan, Kopchak, Gzak, Kobyak, Ovlur ve Bayan. 11. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak 13. yüzyıldaki Moğol istilasına kadar süren Eski Rus-Kıpçak ilişkileri, karmaşık ilişkilerle karakterize edildi: bir yandan Rus prensleri ile kıpçak hanları arasındaki mücadele, diğer yandan Rus prenslerinin kendi aralarındaki mücadelesi, kıpçakların da Rus prensleri tarafından rakip Rus prenslerine karşı çağrılarak içine çekilmesi. Kıpçakların ilk ciddi saldırıları 1068 ve 1071'de gerçekleşti. Bilge

Yaroslav'ın oğlu Isiaslav Yaroslavovich d6neminde ve 1079'da Vsevolod Yaroslavovich d6neminde, Vsevolod Yaroslavovich'in yeğeni Prens Roman Svyatoslavovich (Kızıl), kıpçak tarafından 6ld6r6ld6 ve aynı zamanda kıpçak ile barış yaptıktan sonra, Pereyaslav Torks'a karşı ortak bir zaferden sonra, Vsevolod Yaroslavovich, kıpçak hanının kızı olan Anna'yı, oğlu Rostislav Vsevolodovich'in annesi ve Vladimir Vsevolodovich Monomakh'in 6vey annesi olan Anna'yı karısı olarak aldı (Baskakov, 1993: 59).

Sonraki yıllarda Ruslar ile kıpçaklılar arasındaki m6cadele her ikisi için de değişen başarılarla s6rekli devam etti. 1093'te, Svyatopolk (Mikhail) Izyaslavovich (Ateşli) (1093-1113) d6neminde, Vsevolod Yaroslavovich'in 6l6m6nden sonra ilk kıpçaklı akımı kıpçaklılar için zaferle sonuçlandı, ancak sonraki 1095-1096 yıllarında, Svyatopolk Izyaslavovich ve Vladimir Vsevolodovich Monomakh'in kıpçaklılarına karşı bir seferde kıpçaklılar yenilgiye uğradı. Bu seferde, vaftizde Elena adını alan kızı Svyatopolk Izyaslavovich tarafından eř olarak alınan kıpçaklı Han Tugorkhan 6ld6r6ld6. Aynı yıl 1096'da Han Bonyak 6nderliğindeki kıpçaklılar Kiev'e saldırdılar ve 1101'de kısa s6reli bir barış antlaşması imzalandı; ancak 1103'te kıpçak hanları Altun-opa ve Urus-oba'nın saldırısıyla bu barış bozuldu. Bu hanlar da aynı yıl diğer rakipleri Torks ve Peçenekler'i yenen Svyatopolk Izyaslavich tarafından yenildi. 1120'de, kıpçak saldırısı Vladimir Monomakh'in oğulları Yaropolk Vladimirovich ve Yuri Vladimirovich Dolgoruky tarafından p6sk6rt6ld6. 1127'de, Olgovichi ve Vladimirovichi arasındaki m6cadele sırasında, Oseluk liderliğindeki kıpçaklar, Oseluk'un torunu Vsevolod Olgovich'in isteği 6zerine, babası Oleg Svyatoslavovich Oseluk'un kızıyla evli olduğu için, Vladimir Monomakh'in oğulları Mstislav Vladimirovich ve Yaropolk Vladimirovich'e karşı koymak için Rus topraklarına geldiler, ancak bu ayaklanma gerçekleşmedi. 1135'te Olgovichi, Yuri Vladimirovich Dolgoruky'ye ait şehirleri yakan Vladimirovichi'ye karşı kıpçakları tekrar içe aldı. 1137'de kıpçaklar, Pereyaslavlı Prens Andrei Vladimirovich'e karşı çıktı. 1150'de, Prens Yuri Vladimirovich Dolgoruky ile ittifak halinde olan kıpçaklar, Constant Izyaslav Mstislavovich'e karşı çıkacaktı, ancak çok geçti ve Pereyaslavlı yağmaladıktan sonra topraklarına çekildiler ve daha sonra Andrei Yuryevich Bogolyubsky ile barış yaptılar. Kıpçakların Yuri Vladimirovich Dolgoruky ile ittifakı bir evlilikle m6h6rlendi. 1154'te Yuri Dolgoruky'nin oğlu Prens Gleb Yuryevich, kıpçaklılarla Mstislav Isiaslavovich'e karşı savaşa girdi, yenildi ve katı. 1155'te

kıpçaklılar, Yuri Dolgoruky'nin oğlu Vasilko Yuryevich'in topraklarına ve 1166'da Dinyeper tüccarlarına saldırdı, ancak Kiev Prensi Rostislav Mstislavovich (Nabozhny) tarafından uzaklaştırıldılar. 1167'de Vladimir Mstislavovich, kardeşi Rostislav Mstislavovich'in ölümünden sonra, kıpçaklıların yardımıyla Kiev Prensi olmayı planladı, ancak Prens Mstislav Isiaslavovich hem Prens Vladimir'i hem de kıpçaklıları uzaklaştırdı. 1169'da kıpçaklılar Kiev'in dış mahallelerine saldırdı ve köyleri harap etti. Prens Andrei Yuryevich Bogolyubsky kardeşi Mihail Yuryevich'i gönderdi ve saldırıyı büyük kayıplarla püskürttü ve Polovtsyalıları Rus topraklarının sınırlarından sürdü. 1171'de kıpçaklılar Kiev'e saldırdı, birçok köy ve mezrayı yağmaladı, ancak aynı Mihail Yuryevich tarafından püskürtüldüler ve yağmalarından mahrum bırakıldılar. 1185'te, Prens Igor Svyatoslavich Seversky'nin kardeşi Vsevolod Svyatoslavich Buy-Tur, oğlu Vladimir Igorevich ve yeğeni Svyatoslav Olgovich ile birlikte gerçekleştirdiği başarısız bir sefer vardı. Bunlar, Igor'un Seferi Hikayesi'nin kahramanlarıydı. Prens Igor'un seferi yılı olan 1185'e kadar Eski Rus-Kıpçak ilişkilerinin kısa ve parçalı bir incelemesinden, bunların yalnızca askeri çatışmalar ve seferlerle değil, aynı zamanda sıklıkla Rus prensleri ile Polovtsian hanları arasında evliliklerle sonuçlanan barışçıl ittifaklarla da karakterize edildiği açıktır (Baskakov, 1993: 60-62).

Rus ve kıpçak prensleri arasındaki soyağacı ilişkilerinin yakın bir şekilde iç içe geçmesi ve akraba ve kayınvalide çevreleri arasındaki güçlü bağlar, manevi kültür unsurlarının karşılıklı olarak iç içe geçmesini, halk sanatının destansı ve masal türlerinin gelişiminde geleneklerin ve kanonların etkileşimini gerektirmiştir (Robinson, 1980). kıpçak masalları ve destansı halk sanatı, kıpçak prens saray çevresi veya savaşçı-aristokratın ailesi tarafından iletilen kıpçak masalları ve destansı kahramanlık binaları aracılığıyla destan yazarının eserinin oluşumunda da önemli bir etkiye sahipti, yani destan yazarının şüphesiz geldiği çevre. Destan yazarının belirlenmesi sorunu birçok bilim insanı tarafından tekrar tekrar gündeme getirilmiş, ancak bugüne kadar çözülememiştir; her durumda, araştırmacılar ortak bir çözüme ulaşamamıştır. Destanın yazarının sorusu, yazarı tanımlayan tüm temel özellikleri belirleyen ve bu konunun çalışmasının sonuçlarını özetleyen D. S. Lihaçov ve B. A. Rybakov tarafından en kapsamlı ve yetkin şekilde geliştirildi. Böylece, araştırmacıların çoğunluğu, çeşitli bilim adamlarının tüm önceki hipotezlerine ve

varsayımlarına dayanarak, destanın yazarının aşağıdaki temel özelliklerini tanımlıyor (Baskakov, 1993: 63):

- 1) Söz'ün yazarı birliğe, şövalye sınıfına veya prenslik çevresine aitti;
- 2) Söz'ün yazarı geniş bir eğitime sahipti;
- 3) Yazar, her türlü silahı ve askeri teçhizatı bilen deneyimli bir savaşçıydı;

4) yazar bir din adamı değildi, aksine pagan imgeleri tercih eden, şiiri pagan tanrılarla dolduran, yüksek sosyal konumuna ve ayrıcalıklı bir sınıfa ait olduğuna tanıklık eden cesur bir özgür düşünen;

5) Yazar, şahin avcılığı konusunda mükemmel bir bilgiye sahipti ve doğanın bir aşığıydı, şiirinde doğanın animistik maneviyatını şiirsel bir zirveye taşımıştı;

6) Büyük bir edebi şiirsel yeteneğe sahipti ve müzik konusunda uzmandı. Türk dünyası hakkında bilgi sahibiydi ve Kara Başlıkların ve Kıpçakların diline hakim olması, Türkler veya Kıpçaklar ile yakın ve belki de aile bağlarının kanıtıydı.

Edebi bir eser olarak “Destan”, Rus ve kıpçaklıların tarihi efsaneleri ve halk sanatını kullanarak yazarın çağdaş olayları temelinde yaratılmıştır. Canlı doğa resimleri ve seferlerin ve savaşların figüratif tasvirleri, yalnızca Rusların değil, aynı zamanda Uzların (Torklar, Turpeyler, Peçenekler, Tekneler, Berendeyler, Kovuylar, Kaepiçler) komşu halklarının gelenek ve dillerini de iyi bilen yazarın kişisel izlenimlerinin “Destan”da doğrudan bir yansımaları gösterir. Rus kroniklerinin Türk Kara Klobukları ve liderleri, kabileleri, mitolojileri, halk fikirleri ve destansı imgeleriyle daha sonraki kıpçaklı yeni gelenler doğal olarak, hem askeri çatışmalarda hem de evlilik birliklerinde ifade edilen eski Rus prenslikleri ile Kara Klobuk ve kıpçak kabile birlikleri arasındaki yakın bağlar, dillerin ve destansı sözlü folklorun bazı etkileşimlerini gerektirdi. Bu etkileşim özellikle kıpçaklıların Rusça kelime dağarcığını ve Rusların Siyah Klobuk ve kıpçak dillerinin kelime dağarcığını ödünç almasında ifade edildi (Baskakov, 1993: 63-67).

Kıpçaklıların Rusça kelime ödünç almasının izleri, Moğol sonrası dönemin kıpçak dilinin iyi bilinen anıtı olan Codex Cumanicus'ta kısmen izlenebilir: evangelim 'müjde'; fanar 'fener'; izba 'kulübe'; kristian 'köylü; Hristiyan'; laxan 'yalağı'; lak 'vernük'; peč 'soba'; rusi 'Rus'; salam 'saman'; sunduk 'sandık'; limon 'limon'; bu kelimelerden bazılarının farklı bir birincil kökeni vardır, örneğin laxan 'küvet' -

Farsçadan; sunduk 'gögüs' - Arapçadan, ancak kesinlikle Eski Rusça aracılığıyla ödünç alınmışlardır. Rusçaya kıpçak ve Kara Klobuks dilinden yapılan ödünç almalara gelince, bu ödünç almalar esasen ara sıradır ve "Kelime"nin Igor'un kıpçaklara karşı seferine adanmış bir anıt olarak özgüllüğünden kaynaklanmaktadır. Son araştırmalarda Türkizmler listesi 50 kelime içinde dalgalanmaktadır ve tematik olarak aşağıdaki gibi dağılmıştır (Baskakov, 1993: 69-71):

1. Nehir, şehir ve arazi adları: Sula, Kayaly, Tmutorokan, yarugy;
2. Kuş adları: krechet, gogol;
3. Bitki adları: kivlyyyu;
4. Halk ve kabile adları ve bunlardan türetilen kelimeler: khynovi, tylkovin, ovarskiyi, ugorskiyi, moguyi, tatrans, shelbirs, topchaky, revugy, olbery;
5. Özel adlar: Sharokan, Konchak, Gzak, Kobyak, Ovlur;
6. Efsanevi ve destansı karakterlerin adları: Boyan, Veles, Div, Bulvan;
7. Sosyal terminoloji: kogan, bylya, boyar, soltan, chaga, koschei;
8. Askeri ve günlük kelimeler: kılıç, kharalug, khorugv, cholka, kura, shereshir, telega, ortma, yaponchitsa, zhenchug, nogata, katora, bosy, crimson - toplam 46 kelime.

“Destan”daki Türkizmlerin sayısı çok sınırlıdır ve tematik sınıflandırmalarından da görülebileceği gibi, bunlar esas olarak terminolojik veya onomastik ödünçlemelerle ilgilidir. “Destan”daki yaklaşık elli sözcükten oluşan toplam Türkizm sayısının yarısından fazlası özel isimlerle ilgilidir: etnonimler ve unvanlar. Dolayısıyla, kelime dağarcığının geri kalanı yirmi beşten az kelimedenden oluşur ve bunlardan bazı kelimeler özel askeri terminoloji tarafından alınır ve bazı kelimeler anlamlarıyla askeri kampanyalarla ilişkilendirilir, bu da bize Oğuz-Kıpçak dilinin "Destan" dili üzerindeki çok önemsiz ve ara sıra etkisi hakkında genel bir sonuç çıkarmamızı sağlar, Eski Rus dilinin olağanüstü zenginliğini ve imgelerini yansıtan bir anıtken, önemsiz Türk sözcüksel eklemeler Sözcüğün yazarının sanatsal tekniğini ifade eder ve Sözcüğün adandığı olayların figüratif tasvirleri olarak hizmet eder (Baskakov, 1993: 73-75).

4. RUS YAZARLARIN TÜRK KÖKENLİ SOYADLARI

Nikolay Baskakov, bazı Türk kökenli soyadlarının kökenlerini, tarihsel bağlamını ve kültürel etkileşimini incelemiştir. Baskakov, Türk halklarının Rus tarihindeki yerini vurgulayarak, bu soyadlarının kökenlerini dil, etnik kimlik ve sosyal yapı açısından incelemiştir. Baskakov, ele aldığı soyadlara, bilimsel bir temel sağlamak adına, onları şu 4 açıdan incelemiştir:

1. İlgili soyağacını kullanarak, soyadının uzak atalarının takma adlarıyla bağlantısı ve bu soyadının diğer ilgili soyadlarıyla olan tarihsel bağlantıları;
2. Soyadın doğu (Türk) kökenini gösteren, ilgili arma görüntülerindeki ortak arma özellikleri;
3. Soyağacında kullanılan tüm fonetik varyantları ve her şeyden önce bunların en eskilerini kullanarak, belirli bir adın veya takma adın tam transkripsiyonu;
4. Orijinal sözcüğü analiz ederek, çeşitli Türk dillerinden ilgili paralellikleri göstermek ve bu bilgilere dayanarak, belirli bir takma adın ve dolayısıyla belirli bir soyadının bir veya başka bir etimolojisi.

Baskakov, Türk kökenli Rus soyadları dört ana türe ayırdı.

1. Temelinde bir Türk kelimesi bulunan ve doğrudan eski Oğuz ve Kıpçak soyundan veya Altın Orda ve daha sonraki Tatar hanlıklarından (Kazan, Kırım, Astrahan, Sibirya, Büyük Nogay Ordası gibi) bir atadan gelen bir soya ait soyadlar. Türk kökenli soyadlarının büyük çoğunluğu bu türe aittir.
2. Yapay olarak oluşturulan soyağaçları tarafından Batı Avrupalı olarak ilan edilen Türk kökenli soyadlar. Kurucuları Batı Avrupa ailelerinin temsilcileri, Batı Avrupa yerlileri (Yunanistan, İtalya, İsveç, Almanya, İngiltere, Fransa vb.) olarak adlandırılırken, bu ailenin temsilcileri, şüphesiz Ruslar tarafından verilen bir Türk takma adıyla veya bu ailenin Türk kökeniyle bağlantılı bir Türk soyadına sahiptir. Bu tür soyadlarının çarpıcı bir örneği Tyutçev (Тютчев) ve Çiçerin (Чичерин) soyadları olabilir. Bu soyadlarının soyağaçlarına bakıldığında Ceneviz ve İtalyan kökenli oldukları görülürken, belirtilen soyadlar kesinlikle Türk kökenlidir.
3. Kökeni Türk olan ve taşıyıcıları açıkça Türk kökenli olmayan soyadlar. Örneğin: Kurakin (Türk “qaraq”- boş adam, açgözlü, cimri), aile soyu Litvanya prensi Gedimin

ve Kiev prensi Vladimir'e dayanır veya Bulgakov (Türk “bulyaq” - gururlu, titiz adam, telaşlı), aile soyu kökenlerini de Gedimin ve Aziz Vladimir'e dayanır.

4. Taşıyıcıları Türk kökenli olan Rus kökenli soyadlar. Bu durumlarda, soy kütükleri bazen ailenin belirli bir Türk kurucusunu belirtmeden aile adının Türk (Tatar) kökenine basit bir referans sağlar veya daha önce Rus adını almış olan aile adının kurucusunun Türk adını sağlar.

Nikolay Baskakov kitabında 300 tane Türk kökenli Rus soyadı incelemiştir. Bunlardan bazılarını alfabetik sıralamasına göre açıklayacak olursak;

4.1 Anna Ahmatova

Anna Andreyevna, 23 Haziran (eski takvime göre 11 Haziran) 1889'da Odessa yakınlarında bir deniz makine mühendisi olan soylu Andrey Gorenko'nun ailesinde doğdu. Babası kızının şiiire olan tutkusunu desteklemiyordu, onun için kendi soyadı altında eserler yazmasını istemiyordu. Bu nedenle Anna edebi takma adı Ahmatova'yı aldı. Bu soyad, anne tarafından büyük büyükannesi Praskovya Ahmatova'nın kızlık soyadıydı. Anna'nın annesi İna Stogova, şair ve çevirmen Anna Bunina ile uzaktan akraba idi. Anna Ahmatova İlk şiirini 11 yaşında yazdı⁶.

1907 yılında Nikolay Gumilyov'in “Sirius” adında çıkardığı haftalık dergide, Ahmatova'nın ilk şiiri olan "Elinde birçok parlak yüzük var..." şiirini o dönem "Anna G." imzasıyla yayımladı. Nisan 1910'da Gumilyov ve Anna evlendiler. Gumilyov, Akhmatova'yı ideal, muhteşem bir kadın olarak gördü. Ama Ağustos 1918'de evlilikleri sona erdi. Ahmatova daha sonra şair ve doğubilimci Vladimir Şileyko ile evlendi. Evlilikleri çok uzun sürmedi ve Şileyko'dan boşandıktan sonra Anna resmi olarak “Ahmatova” soyadını aldı. Daha önce, belgelerinde eşlerinin soyadlarını kullanıyordu⁷.

Baskakov, “Türk Kökenli Rus Soyadları” adlı kitabında, Ahmatov soyadın 7090/1582 tarihli soyağacında tarihlendiğini belirtmektedir. Bu fonetik yapı en çok Kuzey Kafkasya sakinleri arasında bulunan Ahmat özel adından gelirken, Sovyetler Birliği'nin diğer bölgelerinde bu ad Ahmet, Ahmed ve Ahmad gibi şekillerde kullanılıyordu. Özel erkek ismi Ahmad/Ahmat/Ahmet/Ahmed, Arapça “övgüye

⁶ <https://www.culture.ru/persons/8260/anna-akhmatova> (Erişim Tarihi: 10.10.2024)

⁷ <https://www.culture.ru/persons/8260/anna-akhmatova> (Erişim Tarihi: 10.10.2024)

değer” ahmed kelimesinden gelir (yüceltmek, övmek anlamına gelen “hamada” fiilinden). Dolayısıyla, Ahmatov soyadı Ahmad kökü ile -ov ekinden oluşur (Baskakov, 1979: 176).

4.2. Mihail Bulgakov

Mihail Bulgakov 15 Mayıs 1891'de Kiev'de doğdu. Ebeveynleri aydın kesimden: babası Afanasiy bir ilahiyat akademisinde profesördü, annesi Varvara ise bir lisede öğretmendi. Mihail yedi çocuğun en büyüğüdü.

Bulgakov ailesinin en eski iki kolu, Kurakinler ve Golitsinler'in kurucusu Bulgak'tan gelir ve Altın Orda'nın daha sonraki bir soyundan gelenlerden kaynaklanabilir. Tarihte Aleksey Mihayloviç (1645-1676) tarafından anılır - biri ve diğeri (Matvey Pahomoviç Bulgakov'un soyundan gelenler). Her iki kolun da ortak bir kökeni olduğu anlaşılıyor, bu da hanedan özellikleriyle kanıtlanıyor.

"Bulgakov" soyadı oldukça eski ve yaygın bir soyadı olmakla birlikte, Rus tarih sahnesinde "Куракин" soyadından daha geç ortaya çıkmıştır. Ancak “Bulgak” lakabını taşıyan bir kişi—Ptirikiy'in, yani Zvenigorod knezinin torunu ve Gedimin soyundan gelen, kökenini Aziz Vladimir'e kadar uzandıran bir soylunun—hem Golitsini hem de Kurakını knez ailelerinin atası olmuştur.

Bununla birlikte, “Bulgakov” soyadının en eski iki kolu, Kurakını ve Golitsinin atası olan “Bulgak” ile doğrudan bağlantılı olmayan, ancak Altın Orda'dan gelen bir soydan türemiş olabilecek bağımsız aileler olarak değerlendirilebilir. Bu iki kol, Çar Aleksey Mihayloviç (1645-1676) döneminde tarih sahnesinde belirlemiştir: biri 1647 yılında, diğeri ise Matvey Pahomoviç Bulgakov'un soyundan gelenlerin 1654 yılında kayıtlara geçmesiyle. Bu iki kolun ortak bir kökene sahip olduğunu gösteren en önemli kanıt, her iki aileye ait armaların benzerlikler taşımasıdır. Özellikle, her iki kolda da ortak olarak bulunan sekiz köşeli haç sembolleri ve Altın Orda ile bağlantıyı gösteren simgeler—birinde iki sadak (ok kılıfı) ve yay, diğeri ise iki ok, “bunun” (askeri sancak) ve yatağan—bu soyadının kökeninin aynı kültürel çerçevede şekillendiğini göstermektedir.

"Bulgakov" soyadının kökeni, açıkça Türkçe "bulyaq" kelimesine dayanmaktadır. Bu kelime, Türk dillerinde "bulya" fiilinden türemiş olup, aşağıdaki anlamlara gelmektedir (Baskakov, 1979: 49-50):

1. "Sallamak, karıştırmak, çalkalamak"
2. "Bulanıklaştırmak, karmaşık hâle getirmek"
3. "Sarsmak, dövüşmek, çırpınmak"

Bu fiile "-q" fiil sonucu eki eklenerek "bulyaq" kelimesi oluşmuştur. Bu kelime, farklı bağlamlarda aşağıdaki anlamları taşımaktadır:

1. "Karışıklık, düzensizlik"
2. "Başı dik yürüyen, etrafına kibirli bakışlar atan, gururlu kişi"

Türkçe "bulya" fiili, Rus halk lehçelerine de geçerek çeşitli isim ve fiil formlarında kullanılmıştır:

- "Bulga" (skloka, bulgaçny) – "kargaşa, endişe, huzursuzluk"
- "Bulgatnik, bulgaten" – "huzursuz, kavgacı kişi"
- "Bulgatit', bulgaçit'" – "rahatsız etmek, telaşlandırmak, kıskırtmak, karmaşa çıkarmak"

Bu veriler göz önünde bulundurulduğunda, "Bulgakov" soyadının kökeni büyük olasılıkla "bulyaq" isminden gelmektedir. Anlamı ise bağlamına göre değişebilir:

1. "Gururlu, kibirli, kendini beğenmiş, gösterişli"
2. "Avare, başıboş dolaşan kişi"
3. "Değişken, güvenilirmez, havai karakterli kimse".

4.3. İvan Bunin

İvan Alekseyeviç Bunin, 22 Ekim 1870 tarihinde Voronej'de soylu ancak yoksullaşmış bir ailede dünyaya geldi⁸. İvan Bunin, soyluların şeceresini içeren bir kaynak olan "Soyluların Arma Kitabı"na dayanarak, ailesinin XV. yüzyılda Polonya'dan Moskova'ya göç eden Simeon Bunkovskiy'ye dayandığını öne sürüyor.

⁸ <https://xn--48-6kcid5a3brh6b.xn--p1ai/бунин-иван-алексеевич/> (Erişim Tarihi: 12.01.2025)

Ancak Rus tarihçi Y. Gonçarov, Bunin ailesinin kesin olarak bilinen en eski atasının, XVII. yüzyılın sonlarında doğmuş olan Yakov Savelyeviç Bunin olduğunu belirtiyor. Gonçarov, Bunin ailesinin Simeon Bunkovskiy'den geldiğine dair kesin kanıtların olmadığını ve bu bilginin güvenilirliğinin şüpheli olduğunu ifade ediyor.

Buna ek olarak, Simeon Bunkovskiy'nin kökeni konusunda da belirsizlikler bulunuyor. Bazı kaynaklar, onun Polonya'dan, bazıları ise Büyük Litvanya Knezliği'nden geldiğini iddia ediyor⁹.

Çocukluk ve ilk gençlik yıllarını, Yeletskiy uyezdine bağlı (günümüzde Stanovlyanskiy bölgesi) Butırki çiftliği ve Ozyorki köyünde geçirdi. 11 yaşına kadar evde eğitim aldıktan sonra, 1881 yılında Yelets Erkek Gimnazyumu'na girdi; ancak hastalığı nedeniyle öğrenimini tamamlayamadı. 1885 yılından itibaren, Ozyorki'de ağabeyi Yuliy'in rehberliğinde eğitimine evde devam etti. Ağabeyinin desteği, onun yeteneğinin gelişmesinde önemli bir rol oynadı¹⁰.

İvan Bunin'in ilk edebi denemeleri gimnazyum yıllarına aittir. 1886 yılının kışında, Bunin'in hayran olduğu şair Semyon Nadson'un ölümü genç Bunin'i derinden etkilemiş ve onu eserlerini yayımlatmaya teşvik etmiştir. O dönemde birkaç şiirini "Rodina" ("Vatan") dergisine göndermiş ve bunlardan biri olan "S. Ya. Nadson'un Mezarın Başında" adlı şiiri, derginin Şubat sayısında yayımlanmıştır¹¹.

Bu dönemde Bunin, "Orlovskiy Vestnik" adlı il gazetesinde düzeltmen olarak çalışmaya başlar, aynı zamanda makaleler ve tiyatro eleştirileri yazıyor. Şairin ilk şiir derlemesi olan "Şiirler" (Стихотворения) de bu süreçte Oryol kentinde yayımlanır. Söz konusu eserde Bunin, felsefi konular üzerine derinlemesine düşüncelerini ifade eder ve Rus doğasının estetik güzelliklerini ayrıntılı bir biçimde tasvir eder¹².

Bunin'in genç yaşlarda, özellikle Turgen'yev, Tütçev, Fet ve Polonskiy gibi önemli Rus yazarlarının eserlerinden büyük ölçüde etkilenmişti. Bu yazarların eserleri, onun edebi bakış açısını ve dilini şekillendirmişti. 1890'ların ortaları, Bunin'in yazar olarak ilk adımlarını attığı dönemdir. O yıllarda dergilere şiirler ve yazılar göndermeye başlamış ve eserleri, "Russkoe Bogatstvo" (Rus Serveti), "Mir Bojiy" (Tanrı'nın

⁹ <https://topdnk.ru/catalog/bunin/> (Erişim Tarihi: 12.01.2025)

¹⁰ <https://xn--48-6kcid5a3brh6b.xn--p1ai/бунин-иван-алексеевич/> (Erişim Tarihi: 12.01.2025)

¹¹ <https://www.rsl.ru/ru/about/projects/bunin2020> (Erişim Tarihi: 12.01.2025)

¹² <https://historyrussia.org/sobytiya/150-let-nazad-rodilsya-ivan-bunin.html> (Erişim Tarihi: 12.01.2025)

Dünyası) ve Vestnik Evropı (Avrupa Habercisi) gibi dönemin önde gelen edebiyat dergilerinde yayımlanmıştır¹³.

1901 yılına kadar Bunin dört şiir kitabı yayımlamış ve özgün bir yazar olarak kendini kanıtlamıştır. Onun edebiyatındaki en dikkat çekici nokta, şiirle olan güçlü bağının düzyazısına yansımasıdır. Şiire duyduğu büyük ilgi, onun nesrinde de belirgin bir lirik derinlik ve incelikli bir anlatım yaratmıştır. Bunin'in 1900'de yayımlanan "Antonovskiye Yabloki" (Antonov Elmaları) adlı öyküsü, erken dönem eserleri arasında önemli bir yer tutar. Yazarın zarif üslubu ve hüzünlü atmosferiyle bu eser, adeta "nesirle yazılmış bir şiir" olarak tanımlanabilir. Anton Çehov da Bunin'in erken dönem öykülerini incelediğinde onlardan büyük bir hayranlık duymuştur.

1902'den itibaren İvan Bunin, klasik Rus edebiyatının büyük isimlerinin (A.A. Fet, Ya.P. Polonskiy – şiir; İ.A. Gonçarov, İ.S. Turgenyev – düzyazı) geleneğini devam ettirmiştir. Ancak aynı zamanda, farklı edebî akımlara da ilgi göstermiştir. Bu bağlamda, hem Maksim Gorki'nin öncülüğünde kurulan ve toplumsal gerçekçiliğe odaklanan "Znaniye" (Bilgi) yayıneviyle hem de modernist eğilimleriyle bilinen "Şipovnik" (Kuşburnu) yayıneviyle iş birliği yapmıştır. 1903'te, Bunin, Amerikalı şair Henry Wadsworth Longfellow'un "Hiawatha'nın Şarkısı" adlı epik şiirini Rusçaya çevirerek ve "Listopad" (Sonbahar Yaprakları) adlı şiir kitabını yayımlayarak, Çarlık Rusyası'nın en prestijli edebiyat ödülü olan "Puşkin Ödülü"ne layık görülmüştür. 1909'da ise, özellikle şiir alanındaki başarıları nedeniyle, Rusya İmparatorluk Bilimler Akademisi'ne onursal üye olarak seçilmiştir. Bu dönemde Bunin, sık sık seyahat ederek dünya edebiyatını yakından takip etmiş, geniş bir entelektüel çevre edinmiş ve çeşitli çeviri çalışmaları yapmıştır¹⁴.

1915-1916 yılları arasında, Bunin'in "Gospodin iz San-Frantsisko" (San Fransisco'lu Beyefendi, 1915), "Grammatika Iyubvi" (Aşkın Grameri, 1915), "Lyogkoye dıhaniye" (Hafif Nefes, 1916) ve "Sni Çanga" (Çang'ın Rüyaları, 1916) gibi önemli eserleri yayımlanmış ve Rus edebiyatında büyük bir yankı uyandırmıştı. Ancak 1917'de Ekim Devrimi gerçekleşmiş. Bunin, Ekim Devrimi'ni (1917) ve ardından gelen Rus İç Savaşı'nı (1917-1922) ülkenin ve halkının yaşadığı büyük bir felaket olarak değerlendirmiştir. Devrimin ardından Bunin, önce Petrograd'dan

¹³ <http://odessa-memory.info/ru/index.php?id=5> (Erişim Tarihi: 12.01.2025)

¹⁴ <https://histrf.ru/read/biographies/ivan-alekseevich-bunin> (Erişim Tarihi: 12.01.2025)

(bugünkü St. Petersburg) Moskova'ya, ardından Odessa'ya göç etmek zorunda kalmıştır. Odessa'da geçirdiği süre boyunca gazetecilik yapmış, ancak bu dönemdeki gözlemlerini daha sonra "Okayanniye Dni" (Lanetli Günler) adlı eserde bir araya getirerek, devrimin getirdiği yıkımı tarihsel bir belge niteliğinde işlemiştir¹⁵.

Rus İç Savaşı (1917-1922) sırasında Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmesiyle, Çarlık yanlısı ve entelektüel birçok kişi gibi Bunin de ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. 1920'de Fransa'ya göç etmiş ve ilk olarak Paris'e yerleşmiştir. 1923'te İvan Bunin, Fransa'nın güneyindeki Provence-Alpes-Côte d'Azur bölgesinde yer alan küçük bir şehir olan Grasse'a (Gras) taşınmıştır¹⁶. İvan Bunin göçün ilk yıllarında daha çok toplumsal faaliyetlere yönelerek edebî üretimini azaltmıştı. Ancak 1920'lerin ortalarına gelindiğinde, Bunin edebiyata güçlü bir şekilde geri dönüş yapmıştır. Bu süreçte "Rosa İerihona", "Mitina İyubov" (Mitya'nın Aşkı) ve "Solneçnyı udar" (Güneş Çarpması) adlı hikâyeleri yazmıştır. 1927-1930 yılları arasında Bunin, yaşamının en önemli eseri olan "Jizn' Arsen'yeva" (Arsenyev'in Hayatı) adlı romanı üzerinde çalışmıştır. Bu eser, onun edebî mirasının zirvesi olarak kabul edilir¹⁷.

Bu eser, Rus edebiyatında psikolojik düzyazısının gelişiminde yeni bir aşama olarak değerlendirilir. Roman, Bunin'in kendi yaşamından alınan olaylara dayansa da tam anlamıyla otobiyografik bir çalışma değildir. 9 Kasım 1933'te "Rus klasik düzyazı geleneğini büyük bir ustalıkla sürdürdüğü için" İvan Bunin, Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görülmüştür. Bu ödülle İvan Bunin, Nobel alan ilk Rus yazar olarak tarihe geçmiştir¹⁸.

İvan Bunin, yaşamının son yirmi yılında, "Osvobojdeniye Tolstogo" (Tolstoy'un Beraatı) (1937) adlı felsefi denemeyi, "Tyomniye Alleyi" (Karanlık Sokaklar) (1943) adlı öykü derlemesini ve 1950'li yıllarda Çehov'un hakkında bir kitap kaleme aldı. Özellikle "Karanlık Sokaklar", aşk ve tutkuyu varoluşun trajedisıyla harmanlayan, estetik açıdan kusursuz 38 öyküden oluşan, Rus edebiyatında benzersiz

---

¹⁵ <https://www.rsl.ru/ru/about/projects/bunin2020> (Erişim Tarihi: 12.01.2025)

¹⁶ <https://histrf.ru/read/biographies/ivan-alekseevich-bunin> (Erişim Tarihi: 12.01.2025)

¹⁷ <https://histrf.ru/read/biographies/ivan-alekseevich-bunin> (Erişim Tarihi: 12.01.2025)

¹⁸ <https://tass.ru/encyclopedia/person/bunin-ivan-alekseevich> (Erişim Tarihi: 12.01.2025)

bir eser olarak kabul edilir¹⁹. Bunin, 8 Kasım 1953'te hayatını kaybetti ve Paris'teki Sainte-Geneviève-des-Bois Mezarlığı'na defnedildi²⁰.

N. A. Baskakov, Bunin soyadın, Ryazan lehçelerinde "kibirli, kendini beğenmiş, övünen" anlamına gelen kilise dışı Bunya isminden türettiğini belirtir (Baskakov, 1979: 33).

4.4. Nikolay Gogol

Nikolay Gogol, 20 Mart 1809 yılında Rus İmparatorluğu'na bağlı (günümüz Ukrayna sınırları içinde yer alıyor) Poltava eyaletinin Soroçintsı köyünde doğdu²¹. Nikolay'ın ailesi, eski bir Kazak soyuna dayanıyor ve kendilerini, 17. yüzyıldan kalma ünlü bir askeri lider olan Ostap Gogol'ün soyundan gelenler olarak kabul ediyordu. Ostap Gogol', Ukrayna'nın sağ sahilindeki bölgenin (sağ bankasındaki) kolonel ve hetman (bölgesel lider) olarak görev yapmış bir figürdü. Gogol'ün dedesi ise Yanovskiy soyadını taşıyordu ve bu soyadını, Nikolay doğduğunda da taşıyordu. Ancak, soyluluk sınıfına katıldıktan sonra, ailenin soyadı "Gogol'-Yanovskiy" olarak değiştirilmişti. Sonrasında, Nikolay Gogol' bu soyadını kısaltarak yalnızca "Gogol" olarak kullanmaya başlamıştır²².

Babası Vasiliy Gogol'-Yanovskiy, kolej asesorü (orta dereceli bir devlet memuru) olarak posta teşkilatında çalışıyordu. Ancak, 1805 yılında emekli olup evlendi ve tarımla uğraşmaya başladı. Bu dönemde, komşu köyde yaşayan eski bakan Dmitriy Troşçinskiy ile dostluk kurdu. İki birlikte bir ev tiyatrosu kurdular. Gogol'-Yanovskiy, Ukraynaca komediler yazarak bu tiyatrodaki sahnelenmesini sağladı. Eserlerinde konularını halk masallarından alıyordu. Gogol'ün annesi Mariya Kosyarovskaya, 14 yaşında evlenerek kendini tamamen ailesine adadı²³. Nikolay Gogol', büyük bir ailede büyüdü. Ailesinin toplamda 5 oğlu ve 6 kızı vardı, ancak bu çocuklardan bazıları henüz bebekken hayatlarını kaybetmişti²⁴.

Nikolay Gogol, 1818-1819 yıllarında Poltava ilkokulunda eğitim aldıktan sonra 1820-1821 yıllarında Poltavalı öğretmen Gavriil Soroçinski'den ders aldı. Mayıs

¹⁹ <https://histrf.ru/read/biographies/ivan-alekseevich-bunin> (Erişim Tarihi: 12.01.2025)

²⁰ <https://obrazovaka.ru/alpha/b/bunin-ivan-alekseevich-bunin-ivan-alekseyevich> (Erişim Tarihi: 12.01.2025)

²¹ <https://www.culture.ru/persons/8127/nikolai-gogol> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)

²² <https://histrf.ru/read/biographies/nikolay-vasilevich-gogol> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)

²³ <https://www.culture.ru/persons/8127/nikolai-gogol> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)

²⁴ <https://www.litres.ru/author/nikolay-gogol/about/> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)

1821'de Nejin Yüksek Bilim Okulu'na kaydoldu. Burada sadece edebiyatla ilgilenmekle kalmayıp, aynı zamanda resimle de uğraştı, dekoratör ve oyuncu olarak sahneye çıktı ve komik rollerle büyük başarı kazandı. Bu dönemde farklı edebi türlerde denemeler yapmaya başladı, elegik şiirler, trajediler, tarihi bir epik şiir ve hikayeler yazdı. İlk hicivli eserlerinden biri "Nejin Hakkında bir şeyler, ya da Aptallara Yazılan Yasaların Geçerli Olmadığı" adlı eseriydi ancak bu eser günümüze ulaşmamıştır²⁵.

1825 yılında Gogol'ün babası vefat etmiştir. Bu kayıp, genç lise öğrencisi üzerinde derin bir etki bırakmış ve onun ruh hâlini olumsuz yönde etkilemiştir. Babalarının vefatının ardından ailede maddi sıkıntılar baş göstermiştir, zira annesi aile ekonomisini yönetme konusunda yeterli beceriye sahip değildi. Bu durum karşısında Gogol', öncelikle kendisine miras kalan ormanın satılmasını önermiş, ardından ise mirastan tamamen feragat ederek hakkını kız kardeşlerine bırakmıştır.²⁶

1828 yılında liseden mezun olan N. V. Gogol', Aralık ayında bir diğer mezun, A. S. Danilevskiy (1809-1888) ile birlikte St. Petersburg'a gitmiştir. Bu dönemde ciddi maddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmış ve bir iş bulma girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 1829 yılının başlarında "İtalya" adlı şiirini yayımlamış, aynı yılın bahar aylarında ise V. Alov takma adıyla "Ganz Küchelgarten" adlı eserini yayımlamıştır²⁷. Eseri, saflık ve kompozisyon eksikliği nedeniyle eleştirilmiştir. Bu sert eleştiriler karşısında Nikolay Gogol', kitapçılardan tüm tirajı satın alarak eserinin tamamını yakmıştır. Bu başarısızlığın ardından oyuncu olmayı denemiş ve İmparatorluk Tiyatroları müdürü Sergey Gagarin'in huzurunda bir seçmeye katılmıştır. Ancak, bu girişimi de başarısızlıkla sonuçlanmıştır²⁸.

1829 yılında Gogol', düşük rütbeli bir memur olarak çalışmaya başlamış. Önce kâtiplik yapmış, ardından St. Petersburg'daki bir devlet dairesinde masa başı memurunun yardımcılığı görevini üstlenmiştir. Ancak, bu görev onun için son derece sıkıcı olmuş ve işinde başarılı olamamıştır. Sadece bir buçuk yıl bu görevde kaldıktan sonra, devlet hizmetinden ayrılmış ve rütbelere hiyerarşisindeki en düşük unvan olan "kolej kayıt memuru" (коллежский регистратор) derecesiyle istifa etmiştir. Bununla birlikte, bu deneyim onun edebi üretimi açısından önemli bir kaynak oluşturmuştur.

²⁵ <https://www.livelib.ru/author/13161-nikolaj-gogol> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)

²⁶ <https://www.culture.ru/persons/8127/nikolai-gogol> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)

²⁷ <https://www.livelib.ru/author/13161-nikolaj-gogol> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)

²⁸ <https://www.culture.ru/persons/8127/nikolai-gogol> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)

Keskin gözlem yeteneği sayesinde, devlet memurlarının yaşamına dair pek çok ayrıntıyı gözlemlemiş ve bunları ilerleyen yıllarda eserlerine yansıtmıştır²⁹.

Gogol, boş vakitlerinde edebi faaliyetlerle meşgul olmuş ve çeşitli dergilerde eserlerini yayımlamıştır. 1831 yılında, "Edebiyat Gazetesi"nin 4. sayısında, ilk kez "N. Gogol" imzasıyla yazdığı "Kadın" adlı denemesi yayımlanmıştır. Bu yayın, onun edebi kimliğini resmî olarak ortaya koyan ilk eser olma niteliğini taşımaktadır³⁰. Bu dönemde Gogol, St. Petersburg'un edebi çevrelerinde bazı tanışıklıklar edinmişti: P. A. Pletnyov, A. A. Delvig ve O. M. Somov gibi isimlerle iletişim kurmaya başlamıştır. Ancak, en önemli tanışıklığı, V. A. Jukovskiy ile kurduğu dostluk olmuştur. Bu dostluk kısa sürede pekişmiş ve ünlü romantik şair, genç Gogol'ü A. S. Puşkin ile tanıştırmıştır. Bu tanışıklık, Gogol'ün edebi kariyerinin gelişiminde önemli bir dönüm noktası olmuştur³¹.

Yazarlar, Nikolay Gogol'e yeni bir iş bulmada yardımcı olmuşlardır. O, kadınlar için kurulan "Patriotizm Enstitüsü"nde öğretmen olarak göreve başlamış, hafta sonları ise soylu ailelerin çocuklarına özel dersler vermiştir. Bu süreçte, Gogol' aynı zamanda Ukrayna'ya dair bir dizi hikâye üzerinde çalışmaya başlamıştı³².

Bu dönemde, "Dikan'ka Yakınlarında Bir Çiftlikte Akşam Toplantıları" (1831-1832) adlı eserleri yayımlandı. Bu eser, Gogol'ün edebi kariyerinde bir dönüm noktası olmuş ve neredeyse tüm okurlar tarafından büyük bir hayranlıkla karşılanmıştır³³. Gogol', bu eserle, özellikle Ukrayna halkının yaşamını ve geleneklerini mizahi ve dramatik bir şekilde tasvir ederek edebi dünyada kendine sağlam bir yer edinmiştir.

1834 yılında, yazara St. Petersburg Üniversitesi'nde Genel tarih bölümünde doçent-profesör pozisyonu teklif edilmiştir ve Gogol bu teklifi kabul etmiştir. Gündüzleri Orta Çağ ve Büyük Göç Dönemi üzerine dersler verirken, akşamları Ukraynalı köylü ve kozak isyanlarının tarihini incelemiştir. Boş zamanlarının tamamını ise edebiyata adanmıştır. 1835 yılında, Gogol'ün "Arabeskler" adlı yeni bir

²⁹ <https://histrf.ru/read/biographies/nikolay-vasilevich-gogol> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)

³⁰ <https://www.prlib.ru/history/1871181> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)

³¹ <https://histrf.ru/read/biographies/nikolay-vasilevich-gogol> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)

³² <https://www.culture.ru/persons/8127/nikolai-gogol> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)

³³ <https://www.livelib.ru/author/13161-nikolaj-gogol> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)

derlemesi yayımlanmış ve bu derleme farklı edebi türlerden eserleri bir araya getirmiştir³⁴.

1835 yılının sonbaharında, Gogol' üniversitedeki görevinden istifa etmişti ve aynı zamanda "Revizor" adlı eserinin yazımına başlamıştır. Eserin konusu, ona A. Puşkin tarafından ilham verilmiştir. Çalışma o kadar başarılı bir şekilde ilerlemiştir ki, 18 Ocak 1836'da Gogol, Jukovskiy'nin evinde bir akşam yemeği sırasında komediyi okumuş ve Şubat-Mart aylarında eserin "Alexandriyskiy Tiyatrosu"nda sahnelenmesi için çalışmalarına başlamıştır. Piyesin'in prömiyeri 19 Nisan 1836'da yapılmış, ardından 25 Mayıs'ta Moskova'da "Küçük Tiyatro"da da prömiyeri gerçekleştirilmiştir³⁵.

1835 yılında, Nikolay Gogol "Ölü Canlar" adlı eserini yazmaya başlamıştır. Eserin konusunu, A. Puşkin'in Kışinev'deki sürgün yıllarında yaşadığı bir olay oluşturmuştu. Birkaç ay sonra, Gogol', eserin ilk bölümlerini A. Puşkin'e okumuştur.

1830'ların ortalarına gelindiğinde, Gogol'ün edebi şöhreti tartışılmaz bir hâle gelmiştir. Edebi çalışmalardan yorulan yazar, 1836 yılında yurt dışına çıkmış ve yaklaşık on yıl boyunca zaman zaman anavatanına dönerek yurtdışında yaşamıştır. Avrupa'yı dolaşan Nikolay Vasilyeviç, Almanya, İsviçre ve Fransa'da kalmış, nihayetinde ise ikinci vatani hâline gelen Roma'ya yerleşmiştir. Avrupa'da bulunduğu süre zarfında, sınırlı olan lise eğitiminden kaynaklanan eksikliklerini gidermeye çalışmış; sanat ve kültürle yakından ilgilenmiş, sanat galerilerini ziyaret etmiş ve geniş çapta okumalar yapmıştır. Roma'da geçirdiği yıllar, Gogol'ün edebi üretkenliği açısından en verimli dönemlerinden biri olmuştur. Bu dönemde, ünlü eserlerinden biri olan "Palto"yu kaleme almıştır. Yazar, yurtdışında bulunduğu süreçte, en önemli eseri olarak gördüğü ve kendisinin "manzum roman" olarak nitelendirdiği "Ölü Canlar" üzerinde de çalışmaya devam etmiştir³⁶.

1840'lı yıllara gelindiğinde, Gogol'ün düşünce dünyasında köklü bir değişim yaşanmıştır. Yazar, dini mistisizme yönelmiş ve giderek artan bir biçimde, asıl misyonunun Rusya'daki toplumsal zihniyeti ve ahlaki değerleri değiştirmek olduğuna inanmıştır. Edebi faaliyetini Tanrı'ya hizmet etmenin bir aracı olarak görmeye

³⁴ <https://www.culture.ru/persons/8127/nikolai-gogol> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)

³⁵ <https://www.culture.ru/persons/8127/nikolai-gogol> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)

³⁶ <https://histrf.ru/read/biographies/nikolay-vasilevich-gogol> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)

başlamış, bu dönemde kaleme aldığı metinler didaktik ve vaaz niteliğinde bir üslup kazanmıştır. Bunun en belirgin örneklerinden biri, 1847 yılında yayımlanan “Dostlarla Yazışmalardan Seçilmiş Bölümler” adlı deneme derlemesidir. Gogol, eserlerinden sık sık memnuniyetsizlik duymuş ve bazılarını bizzat yok etmiştir; bunun en çarpıcı örneklerinden biri, “Ölü Canlar”ın ikinci cildinin yakılmasıdır³⁷.

Gogel soyadı, Polonya kökenli bir aileye ait olup nispeten yeni bir Rus soyadıdır. “Genel Arma Kitabı”nda, "Heinrich Gogel'in 1775 yılında hizmete girdiği" belirtilmektedir (Baskakov, 1979: 77). "Gogel-Gogol" kelimesinin etimolojisi hâlâ tam olarak açıklığa kavuşturulamamıştır. Ancak “Anas clangula” (ördek, dalıcı vb.) anlamına gelen bu kelime, birçok Slav dilinde—Rusça, Ukraynaca, Çekçe, Lehçe, Eski Lehçe—ve fonetik varyasyonlarıyla Eski Prusça ile Baltık dillerinde—Letonca ve Litvanca—bulunmaktadır (Fasmer, 1986: 425).

V. Dal, Rusçada "Gogol" kelimesinin anlamlarını şu şekilde sıralamaktadır: Geniş başlı, yuvarlak ve yassı ördeklerin bir türü olup, “Gogol, *Gagak”, “Dzing” ve “Çernyet” gibi alt grupları içerir. Özellikle “Gogol”, merganserlere yakın, güzel bir dalıcı ördek türüdür (Dal', 1880-1882: 364).

Kelimenin Türk kökenli olabileceğine dair görüş, "gogel/gogol" kelimesinin "ördek", "dalıcı", "kaz" gibi anlamlarla geniş bir coğrafyada kullanılmasıyla desteklenmektedir. Ayrıca, bu kelimenin bazı fonetik varyasyonlarının farklı Türk dillerinde "çulluk", "bülbul", "güvercin" gibi kuş türlerini ifade ettiği görülmektedir (Baskakov, 1979: 77).

Kelimenin Türk dillerine Rusça veya diğer Slav dillerinden geçtiği varsayımı, Çuvaşçada "kavakal" kelimesinin "ördek/ördeğe ait" anlamına gelmesiyle çürütülmektedir. Çuvaşçada "kavakal ami" "ördek", "kavakal asi" ise "erkek ördek" anlamına gelmektedir. Eğer "gogel/gogol" kelimesi Slav dillerinden ödünç alınmış olsaydı, Çuvaşçada fonetik olarak *kögöl/gögöl* biçiminde bulunması gerekirdi. Ancak Çuvaşçada bu kuşun adı, *kavak* kökünden türetilmiş "kavakal" biçiminde olup, "mavi, yeşil, gri" anlamlarını taşıyan eski bir Çuvaş kelimesine dayanmaktadır (Baskakov, 1979: 77).

---

³⁷ <https://histrf.ru/read/biographies/nikolay-vasilevich-gogol> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)

Bu durum, Rusça "gogol" kelimesinin kuşun ötüşünü taklit eden bir ses yansımaları olmadığı, aksine Türkçedeki "gök/kök/kavak" ("mavi, yeşil, gri") köküyle ve bu kökten türeyen "gögül, kögül, kavakal" ("mavimsi, yeşilimsi, grimsi") kelimeleriyle etimolojik bağının bulunduğu fikrini desteklemektedir (Baskakov, 1979: 77).

Soyadı "Gogel" ile kuş adı arasındaki bağlantı, Gogel ailesinin arma sembolünde bir kuş figürünün bulunmasıyla da doğrulanmaktadır. "Genel Arma Kitabı"nda bu armayla ilgili şu ifadeler yer almaktadır: "Armanın sağ alt köşesinde, mavi bir alanda, kalkan kaidesine yerleştirilmiş ve kanatlarını açmış bir Gogel kuşu bulunmaktadır. Kuş, sol tarafa dönük olup ağzında meyveli bir ıhlamur dalı taşımakta ve dalın üzerinde bir arı durmaktadır"(Baskakov, 1979: 77).

Baskakov, Büyük Rus yazar N. V. Gogol'ün Leh-Ukrayna kökenli soyadının, Türkçeye dayanan "gögül/kögül" köküyle bağlantılı olan "Gogel" soyadıyla aynı kökene sahip olduğunu savunur (Baskakov, 1979: 78).

4.5. Nikolay Karamzin

Ünlü Rus yazar, şair ve tarihçi Nikolay Mihayloviç Karamzin, 1 Aralık 1766'da Simbirsk ilinin Buzuluk ilçesinin Mihaylovka köyünde doğdu. Kırım Hanlığının Tatar komutanı ve siyasi lideri Kara-Murza (Karaç Murza) soyundan geliyordu. Babası Mihail Karamzin, Simbirsk ilinin "pomeşçik"lerden (toprak sahibiydi), emekli bir ordu subayıydı. Karamzin çocukluğunu babasının malikanesinde geçirdi. Eğitimi evde tamamladıktan sonra Simbirsk'teki Fovel özel yatılı okulunda okudu. 1775-1781 yılları arasında Moskova Üniversitesi profesörü Şaden'in yatılı okulunda okudu ve hatta eğitimin son senesinde üniversite derslerine de katıldı. 1782-1784'te, çocukluğundan beri kayıtlı olduğu St. Petersburg'daki Preobrajenskiy Muhafız Alayı'nda bir süre askerlik yaptı. O yıllarda ilk eseri Gesner'in "Tahta Bacak" adlı idilinin çevirisini de yayınladı.

Babasının ölümünden sonra Karamzin 1784'te askerlikten muaf oldu ve Simbirsk'e döndü. Burada "Zolotoy Venets" (Altın Taç) adlı bir Masonik örgütüne katıldı. Bir yıl sonra Karamzin Moskova'ya taşındı ve burada Novikov'un önderliğindeki Moskova Masonlarıyla yakınlaştı. Bu onun siyasi görüşlerini ve edebi kişiliğini oluşturdu. 1784'te Karamzin, Novikov'un editörlüğünü yaptığı "Kalp ve Akıl için Çocuk Okumaları" (Детское чтение для сердца и разума) dergisinde kendi

eserleri ve çevirileri yayınladı. Mayıs 1789'da Nikolay Mihayloviç yurtdışı seyahatına çıktı ve Eylül 1790'a kadar Avrupa'yı dolaşarak Almanya, İsviçre, Fransa ve İngiltere'yi ziyaret etti.

Moskova'ya dönen Karamzin, "Bir Rus Gezginin Mektupları"nın yayımlandığı "Moskova Dergisi"nin editörlüğüne başladı. 1802-1803'te Nikolay Karamzin, edebiyat ve sanat üzerine eserlerin yanı sıra Rusya'nın dış ve iç politikası, yabancı ülkelerin tarihi ve siyasi yaşamı konularını da geniş bir şekilde ele alan edebi ve siyasi dergi "Avrupa Bülteni"ni yayınladı.

31 Ekim 1803'te, I. Aleksandr'ın imparatorluk karnamesiyle Nikolay Mihayloviç Karamzin, "Rus Devleti Tarihi"nin tarih yazarı olarak atandı. Karamzin bu vesileyle Rus tarihi eserleriyle ilgili, hem manastırlarda hem de Kutsal Sinod'a bağlı diğer kütüphanelerde saklanan eski el yazmalarına erişim hakkına sahip oldu. Karamzin'in "Rus Devleti Tarihi" sayesinde Rus halkı "İgor Destanı", "Vladimir Monomah'ın Öğütleri" ve eski Rusya'nın diğer pek çok edebi eseriyle tanışmış oldu. O zamandan günlerinin sonuna kadar Nikolay Mihayloviç, hayatının ana eseri olan "Rus Devleti Tarihi" üzerinde çalıştı. 1816'dan 1824'e kadar eserin ilk 11 cildi St. Petersburg'da yayımlandı. Karamzin, "Rus Devleti Tarihi"nin on ikinci cildini bitirmeden 1826'da St. Petersburg'da vefat etti.

Nikolay Karamzin'in eserleri Rus edebiyatında önemli bir dönüm noktası oldu. "Sentimentalizm" akımının öncüsü olarak, sıradan insanların, köylülerin duygularına, üzüntülerine ve yaşantılarına dikkat çeken ilk yazarlardan biriydi. Karamzin, Rus edebi dilinin reformu ve dönüşümüne paha biçilmez bir katkıda bulunarak, onu gündelik konuşmaya yaklaştırdı. Rus dilini basitleştirmeye ve kulağa hoş hale getirmeye çalıştı. Stilistik olarak Eski Kilise Slavcasına bağımlı olan Rus nesrini özgürleştirmeye çalıştı. Nikolay Karamzin Rus diline yabancı kökenli yeni sözcükleri Rus dilbilimine uyarlayarak kazandırdı. Bugün sıkça kullanılan "впечатление" (etki, izlenim), "трогательный" (duygulandırıcı), "мораль" (ahlak), "влияние" (etki, tesir), «катастрофа» (felaket), «промышленность» (endüstri) ve daha birçok kelimeyi günlük konuşmanın bir parçası haline getirdi. Ayrıca, "ё" (yo) harfini rusçaya sokan kişi de Karamzin.

Baskakov "Türk kökenli Rus soyadları" kitabında, Karamzin'in soy kütüğündeki tek kayıt 1606 yılında yapılan ilk mülk bağışına ait olduğunu belirtiyor.

Karamzin, tipik bir Kırım Tatar ve Türk soyadadır. “Kara (qara)” - siyah, “mirza” ise - bir soyluluk unvanı, Arapça “emir” (prens) kelimesiyle Farsça “zade” (oğul) kelimesinin oluşturduğu “emirzade”den gelir. Nikolay Baskakov, bu soyadın Karahan ve Karamurza gibi soyadların yaygın olarak kullanıldığı Ermeni halkından de yayıldığını varsayıyor. Ayrıca Karamzin ailesinin arması da ailenin Doğu ile ilişkili olduğunu gösteriyor. Mavi bir zemin üzerinde boynuzları yukarı bakan gümüş bir ay ve altında çapraz olarak yerleştirilmiş iki altın kılıç (Baskakov 1979: 178).

4.6. Mihail Saltıkov-Şçedrin

Mihail Saltıkov, 15 Ocak 1826'da Tver vilayetine bağlı Kalazin ilçesindeki Spas-Ugol (şu anda Moskova bölgesine bağlı) köyünde doğmuştur. XVI. yüzyıldan beri var olan, Saltıkov ailesinin miras kalan toprakları (Spas-Ugol'daki çiftlikleri), izole bir şekilde, Rusya'nın bataklıklar ve ormanlar arasındaydı. 1826'da doğan Mihail Saltıkov'un (gerçek soyadı Satıkov) ailesi, kendilerini soylu Saltıkov boyarlarıyla ilişkilendirmeye çalışmış ve bunda başarılı olmuştur. Ancak gerçekte, tarih sahnesinde pek yer almayan, kendi içine kapanık taşra soylularıydılar (Tyun'kin, 1989: 4).

Babası Evgraf Saltıkov, Dışişleri Bakanlığına bağlı Moskova Arşivi'nde bir memurdu. 1816 yılında emekli olmuş ve ailesinin malikanesine yerleşmişti. Annesi Ol'ga Zabelina, tüccar bir aileden geliyordu. Ailenin dokuz çocuğu vardı. Zabelina, çocuklarına en küçük hatalar için bile sert cezalar verirdi. Saltıkov, ilerleyen yıllarda şöyle yazmıştı: "Biliyor musunuz, çocukluk anılarım ne zamandan başlar? Hatırlıyorum, beni dövüyorlardı... gerçekten, kamçıyla dövüyorlardı... O zamanlar sanırım iki yaşındaydım, belki daha da küçüktüm." (Krivenko, 2015: 4)

Saltıkov-Şçedrin soyadı, yazarın takma adıydı. Eserlerini “Nadvornıy Sovetnik Nikolay Şçedrin” adıyla yayınlıyordu. Bazı kaynaklara göre, bu takma adı, yazarın eserlerinde çok fazla "sarcasm" (alay ve hiciv) (bıl şçedr na vsyakogo roda sarkazmı) olduğu için eşi önermişti. Diğer kaynaklara göreyse, tanıdıklarından birinin soyadını almıştı³⁸.

Saltıkov'un ilk öğretmeni, ailesine ait bir serf olan ressam Pavel Sokolov'du. Ardından eğitimine ablası, bir köy papazı, bir mürebbiye ve Moskova Ruhban Akademisi'nden bir öğrenci katkıda bulundu. Küçük yaşlardan itibaren zekâsı ve edebi

³⁸ <https://www.culture.ru/persons/8213/mikhail-saltykov-shedrin> (Erişim Tarihi: 23.10.2024)

yeteneği fark edilen Saltıkov, daha iyi bir eğitim alması için 1836'da Moskova Asilzade Enstitüsü'ne gönderildi. Burada başarılı bir öğrenci olarak dikkat çekti ve iki yıl sonra, yetenekli ve başarılı öğrencilerin kabul edildiği Çarskoselski Lisesi'ne nakledildi³⁹.

Saltıkov, Çarskoselski Lisesi'nde devlet bursuyla okuyordu. Bu durum ailesine her yıl bin rubleden fazla tasarruf sağlasa da, o kendisini bu "ayrıcılık" statüden dolayı rahatsız hissediyordu. Daha sonra bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir: "Benim ne kendi üniformam ne de kendi paltom vardı. Devletin verdiği bir ceketle, devletin verdiği sabunuyla yüzüm yıkayarak, ince ve soğuk bir paltoyla sefil bir hayat sürdürüyordum. Solgun ve mutsuz görünüyordum..." (Şchedrin, 1872: 4)

Lise hayatına duyduğu memnuniyetsizliğe rağmen, Puşkin'in de burada eğitim almış olması ona bir teselli kaynağı oluyordu. Zamanla içe kapanarak şiir yazmaya başladı. Kendi eserlerinin yanı sıra Byron, Heine ve Hugo'nun şiirlerini tercüme etti. Yazdığı şiirlerde özellikle Puşkin ve Lermontov'un etkisi güçlü bir şekilde hissediliyordu⁴⁰.

1844 yılında liseden mezun olan Saltıkov, devlet hizmetine girmesi için St. Petersburg'a gönderilmiş ve Rusya Savaş Bakanlığı'nda çalışmaya başlamıştı. İlk iki yıl boyunca resmi bir görev alamamış ve ancak 1846'da sekreter yardımcılığına atanmıştı. Ancak buradaki hiyerarşik yapı ve bürokratik düzen, onu memnun etmemişti. Asıl ilgisini çeken şey edebiyattı. Bu dönemde yazmaya başladı ve ilk denemeleri "Oteçestvenniye Zapiski" ("Yurttan Notlar") dergisinde yayımlanmıştı. Fransız sosyalist düşüncelerden ve George Sand'in⁴¹ eserlerinden ilham alarak toplumsal eşitsizlikler üzerine yazılar yazmıştı⁴².

Saltıkov'un edebi kariyerindeki bu başlangıç, onun ilerleyen yıllarda Rus toplumunu sert bir dille eleştiren hiciv ustalarından biri haline gelmesine zemin hazırlamıştı. Bürokratik yozlaşmayı, aristokrasinin ikiyüzlülüğünü ve köylülerin zor

---

³⁹ <https://vyatkawalks.ru/wiki/mikhail-saltykov-shchedrin/> (Erişim Tarihi: 23.10.2024)

⁴⁰ <https://rodb-v.ru/klassiki-russkoy-i-sovetskoy-literatury/saltykov-shchedrin-mikhail-evgrafovich/> (Erişim Tarihi: 23.10.2024)

⁴¹ George Sand (asıl adıyla Amantine Lucile Aurore Dupin, 1804-1876), Fransız yazar ve gazetecidir. 19. yüzyılın en önemli edebi figürlerinden biri olan Sand, özellikle romantik ve toplumsal eleştiri içeren eserleriyle tanınır. George Sand, sadece bir edebiyatçı değil, aynı zamanda kadın hakları ve toplumsal eşitlik mücadelesinin önemli bir figürü olarak kabul edilir.

⁴² <https://vyatkawalks.ru/wiki/mikhail-saltykov-shchedrin/> (Erişim Tarihi: 23.11.2024)

durumunu gözlemlediği memuriyet yılları, onun en önemli eserlerinin temelini oluşturmuştu.

Saltıkov'un hayatında dönüm noktalarından biri, Çarskoselski Lisesi'nden arkadaşı, devrimci düşünceleriyle tanınan M. V. Butaşevich-Petraşevski ile tanışması oldu. Petraşevski, onu kendi düzenlediği ve siyasi meselelerin tartışıldığı ünlü "Cuma toplantılarına" davet etti. Bu ortamdan etkilenen Saltıkov, liberal fikirlere ilgi duymaya başladı ve bu doğrultuda "Zaputannoe delo" (Karmaşık Bir İş) adlı eserini yazdı.

Ancak, Çar I. Nikolay'ın katı sansür politikaları nedeniyle bu tür düşünceler tehlikeliydi. Üstelik, Saltıkov'un eseri ve görüşleri üstleri tarafından da dikkatle izleniyordu. Kaderini belirleyen olaylardan biri, Savaş Bakanlığı'ndaki amiri A. I. Çernişev ile Çar I. Nikolay arasında geçen bir sohbet oldu. Çar, şakayla karışık, memurlarının "boş işlerle" uğraştığını söyledi. Fakat Çernişev, bunu kişisel bir aşağılama olarak algıladı ve Saltıkov'un sert bir şekilde cezalandırılması için baskı yaptı.

Öncelikle onu Kafkasya'ya sıradan bir er olarak sürgüne göndermeyi önerdi, ancak Çar bunu fazla sert bularak reddetti. Yine de 1848 yılında Saltıkov, Vyatka'ya (şimdiki adıyla Kirov'a) sürgün edildi. İlginç bir şekilde, Saltıkov yıllar sonra bu olaydan bahsederken "Şeytan beni bu saçmalığı yazmaya itti" diyerek kendi eserini eleştirmiştir.

Saltıkov, Vyatka'da geçirdiği yedi yıl boyunca çeşitli bürokratik görevlerde bulunmuş. İlk olarak valiye özel görevlerde yardımcı olarak, ardından vali sekreterliği ve son olarak velayet yönetimi danışmanı olarak çalışmış. Bu süre zarfında yazarlık faaliyetleri yasaklanmıştı, ancak Saltıkov-Şchedrin yine de çevirilerle uğraşmış, çok kitap okumuş ve hatta Vyatka valisi yardımcısının kızlarına Rusya Tarihi üzerine kısa bir eser hazırlayarak öğretmenlik yapmıştı⁴³.

1855 yılında sürgünden döndükten sonra Saltıkov-Şchedrin, İçişleri Bakanlığı'nda çalışmaya başlıyor ve aynı yıllarda (1856-1857 arası) yazdığı "Gubernskiye oçerki" (Eyalet Notları) adlı eserleri yayımlanıyor. Yazar, bu eserlerde bürokratların kötüye kullanımlarını ve taşra yaşamındaki kanunsuzlukları eleştiren

---

⁴³ <https://histrf.ru/read/biographies/mihail-saltykov-shchedrin> (Erişim Tarihi: 23.11.2024)

satirik yazılarında sıkça işlerken, aynı zamanda hüzünlü, lirik bölümler de ekliyordu. Bu, onun eserlerine hem toplumsal eleştiri hem de derin bir duygusal boyut katıyordu. Bu edebi tarzı, dönemin okurları ve eleştirmenleri, Gogol'ün edebi geleneğine benzetiyorlardı⁴⁴. 1858'de Ryazan ve daha sonra Tver 'valisi olarak atanıyor. Bu dönemde, "Russkiy Vestnik", "Sovremennik" ve "Biblioteka dlya chteniya" adlı dergilerde yazmaya devam ediyor⁴⁵.

1862'de devlet hizmetinden ayrılıyor ve St. Petersburg'da "Sovremennik" dergisinin editörü olarak çalışmaya başlıyor. Bu dönemde, "Nevinnıye rasskazi" (Masum Hikayeler) ve "Satira v proze" (Prozada Satirler) gibi eserler yayımlıyor. Ancak 1864'te tekrar devlet görevine dönüyor ve önce Penza sonra Tula ve Ryazan'da devlet dairelerinde çalışıyor⁴⁶.

1868'de tekrar emekli olarak tamamen edebiyatla ilgilenmeye başlıyor. Bu yıl, "Otechestvennyye zapiski" (Yurttan Notlar) dergisinin editörlerinden biri oluyor ve Nikolay Nekrasov'un ölümünden sonra derginin baş editörlüğünü üstleniyor. Bu dönemde yazdığı en bilinen eserlerinden biri olan "Istoriya odnogo goroda" (Bir Şehrin Tarihi) yayımlanıyor. Bu eserinde, halk ile yönetim arasındaki ilişkiyi inceliyor⁴⁷.

1880'lerde yazar, fantastik ve masalsı hikayelere yönelmeye başlar ve "Premudrıy peskar'" (Akıllı Balık), "Karas-idealist" (İdealist Kara Balığı) gibi ünlü satirik masallarını yaratır. Bu dönemde yazdığı bir diğer masallar da; "Dikiy Pomeşçik" (Vahşi Toprak Sahibi) ve "Povest' o tom, kak odin mujik dvuh generalov prokormil" (Bir Adamın İki General'i Nasıl Geçindirdiği Hikayesi) gibi daha önce yazdığı eserlerle birlikte, "Skazki Dlya Detey İzryadnogo Vozrasta" (Büyük Yaştaki "Çocuklar" için Masallar) adlı bir derlemede toplanmıştır⁴⁸.

Daha sonra "Priznaki vremeni" (Zamanın İşaretleri), "Pis'ma iz provintsii" (Eyaletten Mektuplar) gibi derlemeler ve "Gospoda Golovlevı" (Golovlev Ailesi) adlı romanı yayımlanıyor.

---

⁴⁴ <https://histrf.ru/read/biographies/mihail-saltykov-shchedrin> (Erişim Tarihi: 23.11.2024)

⁴⁵ <https://lavkaknig.com/author/Салтыков-Щедрин+Михаил/> (Erişim Tarihi: 23.11.2024)

⁴⁶ <https://obrazovaka.ru/alpha/s/saltykov-shchedrin-mikhail-saltykov-shchedrin-mikhail> (Erişim Tarihi: 23.11.2024)

⁴⁷ <https://www.culture.ru/persons/8213/mikhail-saltykov-shchedrin> (Erişim Tarihi: 23.11.2024)

⁴⁸ <https://histrf.ru/read/biographies/mihail-saltykov-shchedrin> (Erişim Tarihi: 23.11.2024)

1884 yılında "Otechestvenniye zapiski" dergisi kapanıyor ve Saltıkov-Şçedrin, "Vestnik Yevropı" dergisinde yazmaya başlıyor. Son yıllarında edebi tarzı grotesk ile doruğa ulaşıyor ve "Skazki" (Masallar) (1882-1886), "Meloçi jizni" (Hayata dair Küçük Şeyler) (1886-1887), "Peşehonskaya starina" (Peşehonsk'ın Eski Zamanları) (1887-1884) adlı eserler yayımlıyor.

Saltıkov-Şçedrin'in eserlerinde, özellikle satirik bir yön ön plana çıkar. Yazar, toplum hayatının kusurlarını ve bozukluklarını keskin bir şekilde alaya alarak eleştirir. Hem kendi dönemindeki hem de geçmişteki toplumsal yapıyı mizahi bir dille sergiler. Örneğin, "Bir Şehrin Tarihi" adlı eserinde, Rusya'nın tarihini idealleştirme yerine, yazar bu tarihi absürd bir şekilde ele alır ve sahte resmi tarih anlatılarının parodisini yapar. Güçlü bir siyasi eleştiri içerdiği gibi, aynı zamanda Rus toplumunun ve ulusal karakterin derinlemesine analizini de barındırır. Bu, yazarın yalnızca dönemine ait bir eleştirisi değil, aynı zamanda Rusya'nın tarihsel ve sosyal yapısına dair derin düşüncelerini de içerir⁴⁹.

N. A. Baskakov, "Türk Kökenli Rus Soyadları" adlı kitabında Saltık/Saltıkov soyadlarını şu şekilde açıklıyor.

"Салтык" (Saltık) kelimesi, Rus halk ağızlarında "düzen, örnek, yapı" gibi anlamlar taşıırken, kelime aslında Türkçe kökenli bir sözcüktür. Bu kelimenin, büyük olasılıkla Türkçe'deki "saltaq, soltyq, sylyq" kelimelerden türemiştir. "Saltaq", "topallamak", "hafifçe topallayan" ya da "biraz topallayan" anlamlarına gelir ve bu kelime, Kırçak dillerinde (Tatarca, Kazakça vb.) geçmektedir." (Baskakov, 1979: 37).

---

⁴⁹ <https://histrf.ru/read/biographies/mihail-saltykov-shchedrin> (Erişim Tarihi: 23.11.2024)

5. SONUÇ

Baskakov'un hayatı ve çalışmaları, Türk dilleri ve Rus dili arasındaki etkileşimi anlamak açısından büyük bir öneme sahiptir. O, yalnızca bir dilbilimci olarak değil, aynı zamanda tarihsel ve kültürel bağlamda dillerin gelişimini inceleyen bir araştırmacı olarak da dikkat çekmiştir. Özellikle Kıpçak ve Oğuz dillerine yönelik çalışmaları, Türk halklarının Eski Rus kültürü üzerindeki dilsel etkisini ortaya koyarak, bu alandaki önemli boşlukları doldurmuştur.

Bu tez çalışmasında Nikolay Aleksandroviç Baskakov'un Rus Dilbilimine yapmış olduğu katkılar; Sözlük Çalışmaları ve M. Fasmer'in "Rus Dilinin Etimolojik Sözlüğü" üzerine yaptığı çalışması, İgor Destanı ve Doğu Avrupa'nın Türkleri ve Rus Yazarların Türk Kökenli Soyadları eserleri bağlamında incelenmiştir.

Nikolay Aleksandroviç Baskakov çalışmalarında özellikle dillerin yapısını, fonetik, tarihsel, toplumsal, kültürel taraflarını ortaya koymuştur. Bu açılardan Türk dilleri üzerine çalışmaları Rus Dilbilimine entegre edilmiş ve yeni bir bakış açısı oluşturmuştur. Dolayısıyla Rus Dilbilimine yenilikçi bir yaklaşım getirdiği söylenebilir. Bir diğer önemli bulgu ise dilleri karşılaştırmalı analiz etmesi ve dil aileleri arasındaki bağlantıları ortaya koymasındır.

Tezin 2. bölümünde N. A. Baskakov'un hayatı, bilimsel yöntemi ve Türkoloji bilimine bakış açısı incelenmiştir. Nikolay Aleksandroviç Baskakov, 22 Mart 1905'te Vologda bölgesinde (günümüzde Arhangelsk bölgesi) dünyaya geldi. Eğitimine Leningrad'daki Uşinski Pedagoji Teknik Okulu'nda başladı, ardından Moskova Üniversitesi Tarih ve Etnoloji Fakültesi'ne devam etti. Üniversite yıllarında dilbilimsel araştırmalara yönelerek bilimsel çalışmalarına erken yaşlarda adım attı.

1928'de Karakalpakistan'a gönderilen genç araştırmacı, bu süreçte Kazakistan'ı da ziyaret ederek Uygur dili ve folkloru üzerine veri topladı. 1930'da Turtkul'a (Karakalpakistan) görevlendirilmesiyle birlikte çalışmaları daha da derinleşti. Bu ziyaretin sonucunda "Karakalpak Dilinin Kısa Grameri" adlı eserini kaleme aldı ve kitap 1932'de Turtkul'da yayımlandı. 1933'te, Sovyetler Birliği'nde Yeni Alfabe Merkezi Komitesi'ne davet edildi ve bu kurumun daha sonra SSCB Bilimler Akademisi Dil Bilimi Enstitüsü'ne dönüşmesiyle çalışmalarına burada devam etti.

Baskakov'un bilimsel çalışmaları, özellikle daha önce derinlemesine incelenmemiş Türk dillerine odaklanıyordu. Karakalpakça, Nogayca, Altayca ve Hakasça üzerine yaptığı araştırmalar, bu dillerin yapısını, söz varlığını ve gelişimini anlamada büyük önem taşıdı. Türk dillerinin yazılı sistemlerini geliştirme çabalarının yanı sıra, ulusal okullar için alfabeler, imla kuralları ve eğitim materyalleri hazırladı. Aynı zamanda birçok ulusal sözlüğün oluşturulmasına da katkı sundu.

Genel Türkoloji alanında yaptığı çalışmalar, "Türk Dillerinin Yapısal-Tipolojik Özellikleri Üzerine Araştırmalar" adlı monografisiyle taçlandı. Ayrıca, Türk dilleri ile Rusça arasındaki karşılaştırmalı dilbilgisi özelliklerine dair çok sayıda çalışma gerçekleştirdi. Baskakov'un kaleme aldığı toplam bilimsel eser sayısı 640 olup, bunların 32'si kitaptır.

3.1 başlıklı bölümde N. A. Baskakov'un yaptığı sözlük çalışmaları ve M. Fasmer'in M. Fasmer'in "Rus Dilinin Etimolojik Sözlüğü" Üzerine İncelemesi ele alınmıştır. Baskakov'un sözlük çalışmaları, Türk dillerinin tarihsel gelişimi ve diğer dillerle olan etkileşimini anlamada önemli bir katkı sunmaktadır. Özellikle Kıpçak ve Oğuz dillerine odaklanan çalışmaları, Eski Rus dili üzerindeki Türkçe etkilerini ortaya koyarak, dilbilimsel etkileşimin boyutlarını gözler önüne sermektedir. Baskakov, sözcüklerin kökenlerini ve anlam değişimlerini detaylı bir şekilde inceleyerek, tarihsel belgeler ışığında dilsel bağlantıları belirlemiştir.

Onun sözlük çalışmaları, yalnızca dilbilim alanında değil, aynı zamanda tarih, kültürel etkileşim ve etnografya açısından da değerli bilgiler içermektedir. "Codex Cumanicus" gibi önemli kaynaklarla karşılaştırmalar yaparak, Türk dillerinin Eski Rus dili üzerindeki izlerini somut verilerle desteklemiştir. Bu çalışmalar, Türk-Rus ilişkilerinin dilsel boyutunu aydınlatırken, aynı zamanda Türk dillerinin tarihsel süreç içerisindeki değişim ve yayılımını da gözler önüne sermektedir.

Baskakov'un, M. Fasmer'in Rus Dilinin Etimolojik Sözlüğü üzerine yaptığı çalışma, Rusçadaki Türk kökenli kelimelerin kökenbilimsel analizine odaklanmaktadır. Baskakov, Fasmer'in sözlüğünde yer alan Türk dillerinden Rusçaya geçmiş kelimeleri inceleyerek, bunların etimolojik kökenlerini daha ayrıntılı bir şekilde açıklamış ve bazı eksiklikleri gidermeye çalışmıştır.

Sonuç olarak, Baskakov'un sözlük çalışmaları ve Fasmer'in etimolojik sözlüğüne dair yaptığı çalışması, Türk dillerinin etkileşim ağını ortaya koyan kapsamlı

ve akademik açıdan önemli bir başvuru kaynağıdır. Elde ettiği veriler, dilbilimciler, tarihçiler ve kültürel araştırmalar yapan akademisyenler için kıymetli bir temel oluşturmakta ve Türk dillerinin dünya dilleriyle olan ilişkisini anlamada önemli bir rehber niteliği taşımaktadır.

3.2. numaralı bölümde N. A. Baskakov'un "İgor Destanı'nda Türk Kökenli Kelimeler" adlı eseri incelenmiştir. "İgor Destanı" (Rusça: "Слово о полку Игореве" - "Slovo o polku İgoreve"), 12. yüzyıldan kalma, Rus edebiyatının en önemli ve en eski eserlerinden biridir. Bu destan, Rus halkının kahramanlık ve tarihsel mücadelesini anlatan, aynı zamanda lirizm ve felsefi derinlik taşıyan bir metin olarak kabul edilir. "İgor Destanı" Orta Çağ Rusya'sının kültürel kimliğini anlamak için çok önemlidir. Eserin yazıldığı dönem, Rusya'nın politik olarak parçalanmış olduğu, kıpçak ve diğer göçebe kavimlerle mücadele ettiği bir dönemdir.

"İgor Destanı", Novgorodlu Knez İgor Svyatoslaviç'in 1185'teki Kıpçak Türklerine karşı gerçekleştirdiği seferini anlatır. Knez İgor, kıpçaklılarla yapılan çatışmada başarısız olur ve ordusu büyük bir yenilgiye uğrar. Destan, savaşın kaybedilmesinin ve Rus topraklarının kıpçaklara karşı savunmasız hale gelmesinin acılarını dile getirir. Eserin ana temasını, kahramanlık ve trajedi, zafer ve yenilgi, millî değerler için yapılan mücadele oluşturur.

Destan, oldukça lirik bir dil kullanarak savaşın dramını ve duygusal etkilerini yansıtır. Aynı zamanda halk edebiyatı ve şairaneyi (epik şiir) birleştirir. Eserde, kahramanlık ve savaşla ilgili dini öğeler sıkça yer alır. Doğa unsurları (gökyüzü, deniz, ormanlar) metnin bir parçası olarak kullanılır. "İgor Destanı", eski Rus halklarının komşu halklar ve kabilelerle olan karmaşık ilişkilerine ışık tutar ve bu ilişkilerin, destanın anlatısına nasıl yansıdığını irdeler. Eski Rusların, Peçenekler ve daha sonraki Türk göçebe kabileleriyle olan mücadelesi, yalnızca askeri değil, kültürel ve ticari etkileşimleri de içeren bir süreçtir. Bu etkileşimler, eski Rusların tarihini şekillendiren önemli unsurlardan biridir ve "İgor Destanı", bu tarihi arka planı da gözler önüne serer.

Kıpçak toplumunun temel yapısı aile ve klan temeline dayanıyordu. Bir kişinin hangi soya veya kabileye ait olduğunu belirleyen bu sistem, toplumsal ilişkileri ve bireyin statüsünü şekillendiriyordu. Kıpçaklar arasında, kişinin ismine eklenen belirli unvanlar, onun ailesiyle bağını ve toplumsal konumunu gösterirdi. Baskakov, bu isimlendirme sisteminin Rus kültüründeki "-oviç" ekiyle benzerlik gösterdiğini ve

bunun, tarihsel süreçte Kıpçaklar ile Ruslar arasındaki etkileşimin bir sonucu olduğunu belirtmiştir. Bu dilsel ve kültürel unsurların kaynaşması, iki toplumun iç içe geçtiğinin bir göstergesidir.

Baskakov'un "İgor Destanı'nda Türk Kökenli Kelimeler" adlı eseri, destanda yer alan Türk kökenli sözcükleri inceleyen ayrıntılı bir araştırmadır. Bu kitap, özellikle Kıpçak, Oğuz ve diğer Türk boylarının Eski Rus kültürüne dilsel açıdan nasıl etki ettiğini ele almaktadır. Baskakov, destanın yalnızca edebi bir yapıt olmanın ötesinde, Eski Rusya ile Kıpçaklar arasındaki tarihsel ve kültürel etkileşimi yansıtan önemli bir belge niteliği taşıdığını öne sürmektedir. Yazar, eserde geçen Türk kökenli kelimeleri tespit ederek bunların kökenbilimsel analizini yapmakta ve bu sözcükleri belirli kategorilere ayırmaktadır. Özellikle askeri terimler, coğrafi ve doğal unsurların adları, şahıs isimleri ve toplumsal yapıya ilişkin kavramlar bu sınıflandırmanın temelini oluşturmaktadır. Baskakov, bu kelimelerin büyük çoğunluğunun Kıpçakça ve Oğuzca kökenli olduğunu belirterek, Eski Rus dili üzerindeki Türk etkisini vurgulamaktadır.

Baskakov'un araştırması, "Codex Cumanicus" ile "İgor Destanı" arasında dilsel bağlantılar bulunduğunu da ortaya koymaktadır. "Codex Cumanicus", Kıpçak diline dair en önemli yazılı kaynaklardan biri olup, Türk-Rus dil etkileşiminin izlerini taşımaktadır. Yazar, Kıpçakçadan Rusçaya geçen bazı kelimelerin *Codex Cumanicus*'ta da yer aldığını belirterek, bunun Kıpçakçanın Eski Rus dili üzerindeki etkisini açıkça gösterdiğini savunmaktadır.

N. A. Baskakov, İgor Destanı'nda yaklaşık 50 Türk kökenli kelime tespit etmiştir. Bu kelimeleri tematik kategorilere ayırarak incelemiş ve dilsel etkileşimin hangi alanlarda yoğunlaştığını ortaya koymuştur. Baskakov'un araştırmasına göre, "İgor Destanı"nda geçen Türk kökenli kelimelerin büyük bir kısmı özel adlar ve unvanlar ile ilgilidir. Bu da, Rus-Kıpçak ilişkilerinin özellikle siyasi ve askeri alanlarda yoğunlaştığını göstermektedir. Askerî terminoloji ve sosyal unvanların yanı sıra, coğrafi adlar, efsanevi karakterler ve günlük yaşam terimleri de Kıpçak dilinden Rusçaya geçen kelimeler arasında yer almaktadır. Ancak, bu kelimelerin sayısının Eski Rusçanın genel kelime dağarcığı içinde oldukça sınırlı olduğu ve yalnızca belirli temalar etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu analiz, "İgor Destanı'nın Türk-Rus etkileşiminin bir yansıması olduğunu ve Kıpçakların Eski Rus kültürüne hem dilsel hem de sosyal düzeyde önemli katkılarda bulunduğunu göstermektedir.

Son olarak Nikolay Baskakov'un "Türk kökenli Rus soyadları" adlı eseri incelenmiştir. Baskakov, Rusya'da kullanılan bazı soyadlarının Kıpçak, Oğuz ve diğer Türk boylarının dillerinden geldiğini belirleyerek bunların etimolojik kökenlerini açıklamaktadır. Özellikle Altın Orda dönemi ve sonrasında, Türk halklarıyla Ruslar arasındaki etkileşimin, dil ve isimlendirme geleneklerine nasıl yansıdığı incelenmektedir. Rusya'da yerleşik hale gelen Kıpçaklar, Tatarlar ve diğer Türk halklarının, soyadı sistemine katkıları detaylandırılmaktadır.

Baskakov'un "Türk kökenli Rus soyadları" adlı kitapta, Türk kökenli Rus soyadları belirli temalar altında sınıflandırılmaktadır. Bunlar arasında: coğrafi kökenli soyadlar (örneğin, belirli Türk bölgelerinden gelen aileler), meslek isimlerinden türeyen soyadlar (örneğin, savaşçı veya yönetici sınıfına ait isimler), şahıs isimlerinden türeyen soyadlar (örneğin, atalara dayanan adlandırmalar) bulunmaktadır. Baskakov, bu soyadlarının fonetik ve morfolojik yapısını inceleyerek, hangi Türk dillerinden türediğini ve Rusçaya nasıl adapte olduğunu açıklamaktadır.

Baskakov'un "Türk Kökenli Rus Soyadları" adlı kitabı, Rusya'daki Türk mirasını dilbilimsel bir perspektiften ele alarak, Türk-Rus kültürel etkileşiminin somut izlerini ortaya koymaktadır. Çalışma, Türk halklarının tarih boyunca Rus toplumu üzerindeki etkisini anlamak açısından önemli bir kaynak olma niteliği taşımaktadır. Nikolay Baskakov kitabında 300 tane Türk kökenli Rus soyadı incelemiştir. O soyadların arasından Anna Ahmatova, Mihail Bulgakov, İvan Bunin, Nikolay Gogol', Nikolay Karamzin, Mihail Saltıkov-Şçedrin gibi Rus Klasik Edebiyatının önde gelen yazarların hayatları özetlenmiş ve soyadların Baskakov'un kitabında yaptığı açıklamalar aktarılmıştır.

Nikolay Aleksandroviç Baskakov Rus Dilbilimine akademik anlamda katkılarını katıldığı çok sayıda kongre, konferans ve derste paylaşmıştır. Aynı zamanda yüze aşkın eseri mevcuttur. Bu çalışmada sadece üç eser bağlamında bir analiz gerçekleştirilmiştir. Daha sonra yapılacak çalışmaların diğer eserleri de kapsayarak literatürdeki boşlukları doldurması yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

- Baskakov, N., (1981). Altayskaya sem'ya yazıkov i eyo izuçeniye. *Moskova: Nauka Yayıncılık*.
- Baskakov, N., (1969). Vvedeniye v izuçeniye tyurkskih yazıkov. *Moskova: Vişş. Şkola. Yayıncılık*. 383
- Baskakov, N., (1975). İstiriko-tipologiçeskaya harakteristika strukturi tyurkskih yazıkov. *Moskova: Nauka Yayıncılık*.
- Baskakov, N., (1979). İstiriko-tipologiçeskaya harakteristika strukturi tyurkskih yazıkov. *Moskova: Nauka Yayıncılık*.
- Baskakov, N., (1979). Russkiye Familii Tyurkskogo Proishojdeniya. *Moskova: Nauka Yayıncılık*.
- Baskakov, N., (1952). K voprosu o klassifikatsii tyurkskih yazıkov. *İzvestiya OLYA AN SSSR Dergisi*, 2.
- Baskakov, N., (1952). Klassifikatsiya tyurkskih yazıkov v svyazi s istoriçeskoy periodizatsiyey ih razvitiya i formirovaniya. *Trudi İnstituta Yazıkoznaniya AN SSSR Dergisi*, 1.
- Baskakov, N., (1963). K kritike novih klassifikatsiy tyurkskih yazıkov. *Voprosı Yazıkoznaniya Dergisi*, 2.
- Baskakov, N., (1974). Predisloviye k sborniku “Tyurkizmı v vostoçnoslavyanskikh yazıkah”. *Moskova*
- Baskakov, N., (1983). Yazıkoviye Svyazi. O tyurkskih leksiçeskih zaimstvovaniyah v russkov yazıke (“po stranitsam “Etimologiçeskogo slovarya russkogo yazıka” M. Fasmera). *Sovetskaya Tyurkologiya Dergisi*, 4.
- Baskakov, N., (1985). Çasti Reçi i ih funktsional'niye formı v tyurkskih yazıkah. *Voprosı Yazıkoznaniya Dergisi*, 1.
- Baskakov, N., (1986). O nekotarih obşçih zadaçah tyurkskogo yazıkoznaniya. *Sovetskaya Tyurkologiya Dergisi*, 4.
- Batmanov, İ., (1947). Kratkoye vvedeniye v izuçeniye kirgizskogo yazıka. *Frunze: Kirgizgosizdat*. 113.
- Benzing, J., Menges, K., (1959). Classification of the Turkic languages «Philologiae turcicae fundamenta». *Wiesbaden*.
- Bogoroditskiy, V., (1934). Vvedeniye v tatarskoye yazıkoznaniye v svyazi s drugimi tyurkskimi yazıkami. *Tatgosizdat Yayıncılık*. 221.
- Vinogradov, V., (1947)., Russkiy Yazık. *Nauka Yayıncılık*.
- Gadjiyeva, N., Koklyanova, A., (1961). Glagolı reçi v tyurkskih yazıkah. İstoriçeskoye razvitiye leksiki tyurkskih yazıkov. *Moskova*, 322-460.
- İnternet Kaynağı: <https://www.culture.ru/persons/8213/mikhail-saltykov-shedrin> (Erişim Tarihi: 23.10.2024)
- İnternet Kaynağı: <https://vyatkawalks.ru/wiki/mikhail-saltykov-shchedrin/> (Erişim Tarihi: 23.10.2024)
- İnternet Kaynağı: <https://rodb-v.ru/klassiki-russkoy-i-sovetskoy-literatury/saltykov-shchedrin-mikhail-evgrafovich/> (Erişim Tarihi: 23.10.2024)
- İnternet Kaynağı: <https://histrf.ru/read/biographies/mihail-saltykov-shchedrin> (Erişim Tarihi: 23.11.2024)
- İnternet Kaynağı: <https://lavkaknig.com/author/Салтыков-Щедрин+Михаил/> (Erişim Tarihi: 23.11.2024)
- İnternet Kaynağı: <https://obrazovaka.ru/alpha/s/saltykov-shhedrin-mixail-saltykov-shchedrin-mikhail> (Erişim Tarihi: 23.11.2024)

- İnternet Kaynağı: <https://www.culture.ru/persons/8127/nikolai-gogol> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)
- İnternet Kaynağı: <https://histrf.ru/read/biographies/nikolay-vasilevich-gogol> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)
- İnternet Kaynağı: <https://www.litres.ru/author/nikolay-gogol/about/> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)
- İnternet Kaynağı: <https://www.livelib.ru/author/13161-nikolaj-gogol> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)
- İnternet Kaynağı: <https://www.prlib.ru/history/1871181> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)
- İnternet Kaynağı: <https://www.culture.ru/persons/8260/anna-akhmatova> (Erişim Tarihi: 10.10.2024)
- İvanov, S., (1981). Retsenziya. *Voprosı Yazıkoznaniya Dergisi*, 4.
- Kazembek, A., (1846). Obşaya grammatika turetsko-tatarskih yazıkov. *Kazan: Universitetskaya Yayıncılık*.
- Kononov, A., (1984). Aktual'niye zadaçi tyurkskogo yazıkoznaniya. *Voprosı Yazıkoznaniya Dergisi*, 6.
- Kononov, A., (1982). İstoriya izuçeniya tyurkskih yazıkov v Rossii. *Moskova: Nauka Yayıncılık*.
- Kormuşin, İ., (1982). Sravnitel'no-istoričeskoye izuçeniye yazıkov raznih semey. Tunguso-man'çjurskiye yazıkı. *Moskova: Nauka Yayıncılık*.
- Korş, F., (1910). Klassifikatsiya turetskih plemyon po yazıkam. *Saint-Petersburg: Etnografičeskoye obozreniye*.
- Kuznetsov, P., (1980). K obosnovaniyu teorii verbal'nosti tyurkskogo predlojeniya. *Sovetskaya Tyurkologiya*, 3.
- Kuznetsov, P., (1980). Yavlyayetsya li stroy tyurkskih yazıkov iznaçal'no imennim. *Sovetskaya Tyurkologiya*, 6.
- Krivenko, S., (2015). Mihail Yevgrafoviç Saltıkov-Şçedrin. Ego jizn' i literaturnaya deyatel'nost'. *Moskova: Prospekt Yayıncılık*.
- Malov, S., (1951). Pamyatniki drevnetyurkskoy pis'mennosti. *Moskova: AN SSSR Yayıncılık*.
- Nasilov, D., (1977). İz istorii altaistiki. *Sovetskaya Tyurkologiya*, 3.
- Nasilov, D., (1977). Ob altayskoy yazıkovoy obşnosti (K istorii problemi). *Moskova: Tyurkologičeskiy Sbornik*.
- Poppe, N., (1960). Vergleichenden Grammatik der altaischen Sprachen. *Wiesbaden Tyurkologiya*, 3, 118-122.
- Potseluyevskiy, E., Tenişev, E. (1980). Nikolay Aleksandroviç Baskakov. *Sovetskaya Tyurkologiya*, 2, 87-88.
- Potseluyevskiy, E., Tenişev, E. (1985). Nikolay Aleksandroviç Baskakov. *Sovetskaya Tyurkologiya*, 2, 94-96.
- Radloff, W., (1882). Phonetik der nordlichen Türksprachen. *Leipzig*.
- Ramstedt, F., (1952), Einführung in die altaische Sprachwissenschaft. I. Laut lehre. Helsinki, II. Formenlehre, Helsinki, 1952.
- Rasonyi, L., (1993). "Der Volksname Berendey", *Seminarium Kondokovianum VI*, 1935, s. 219-226.
- Saltıkov-Şçedrin, M., (1873). V bol'nitse dlya umalişonnih: Dnevnik provintsiala v Peterburge. *Classic Russian Fiction*.
- Samoyloviç, A., (1922). Nekotoriye dopolneniya k klassifikatsii turetskih yazıkov. *Petrograd: Rossiyskaya Gossudarstvennaya Akademičeskaya Yayıncılık*.

- Sibagatov, R., (1984). Teoriya predikativnosti. *Saratov: Saratov Üniversitesi Yayıncılık*
- Şvedova, N., (1980). Russkaya Grammatika. *Moskova: Nauka Yayıncılık*.
- Tekin, T., (1980). Problema klassifikatsii tyurkskih yazıkov. Problemy sovremennoy tyurkologii. *Alma-Ata*.
- Tenişev, E., (1997). 90 let N. A. Baskakov'u. Sbornik Statey. Rossiyskaya Akademiya Nauk. İnstitut yazıkoznaniya. *Studia Philologica, Moskova*, 5-16.
- Tenişev, E., (2011). *İzbranniye Trudi*. Ufa: İİYAL UNTS RAN.
- Tenişev, E.R, & Baskakov, N. (2011). Tyurkskoye yazıkoznaniye v SSSR za şest'desyat let. E. R. Tenişev (Der.), *İzbranniye Trudi içinde* (ss. 17-41). Ufa: İİYAL UNTS RAN.
- Tyun'kin, K., (1989). Saltıkov-Şçedrin. Molodaya Gvardiya.
- Fasmer, M. (1986). Etimologiçeskiy Slovar 'Russkogo Yazıka. C. 1. *Moskova: Progress Yayıncılık*.
- Yuldaşev, A., Tenişev, E. (1970). Nikolay Aleksandroviç Baskakov. *Sovetskaya Tyurkologiya*, 2, 146–147.
- Sevortyan, E. (1975). Nikolay Aleksandroviç Baskakov. *Sovetskaya Tyurkologiya*, 1975, 03, 118-122.
- Yuldaşev, A., & Deyenov, E. (2004). Büyük Türkolog Baskakov. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 11-29.
- Yüce, N. (1997). Prof. Dr. Nikolay Aleksandroviç Baskakov'un Hayatı Ve Türkoloji Bilimine Hizmetleri. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 43(1995), 1-30.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyad, ad BAŞTUĞ, Anastasiya
Uyruğu T.C.

Eğitim

Derece

Yüksek Lisans Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Devam ediyor)
Lisans Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü 2019 (Mezuniyet Tarihi)

Yabancı Dil Rusça

le.ahbv.edu.tr